FEKETE ISTVÁN

A KOPPÁNYI AGA TESTAMENTUMA

TÖRTÉNELMI REGÉNY

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1971

I.

A boltozatos, nagy szobában sok volt az árny és kevés a fény. A sarokban nyitott tűzhely parazsa sugárzott enyhén, és a zsarátnokról lágy hamufoszlányok szakadtak le, ha a szél belehuhogott a kürtőbe. A kecskelábú asztalon lobogott egy szál gyertya, de a homályban ez is csak vergődött. Fénye ott maradt az asztalon, amely fölé nyolcan-tízen is hajoltak, és mohón figyelték az íródeákot, kinek tolla sercegve szántott a pergamenen.

A toll csévéjének hatalmas árnyéka álmosan imbolygott a falon, és amikor megállt, a fejek felemelkedtek, és sóhajtott mindenki, mintha ő írta volna a levelet. Nehéz dolog az ilyen levélírás… szent igaz. Megvan! – könnyebbültek meg.

– Olvasd fel, diák, elölről.

A diák olvasni kezdett. Leheletétől lobbant a láng a gyertya kanócán, és a zümmögő hang dorombolva hullt a sötétbe.

Ez a levél adassék Oglu agának, Koppányba. Köszönetem és magam ajánlását, vitéz aga. Továbbá kívánnám, hogy megjelentsed napját, mikoron bajt töszöl velem egy szál kardra. Tudd meg, vitéz aga, én ama Babocsai Gáspár fia vagyok, kinek fejét vetted éveknek előtte. Te vitéz vagy, ki nem dugod el arcod előlem. Ennél több levelet néked nem küldök. Ez levélhez képest adjad tudtomra, kijössz-e vagy nem, mert én apám fejéért a tied akarom, vagy a magamét is elveszejteni. Amíg ezen dolgom el nem végeztem, vitézi kenyerem böcsülettel nem ehetem. Választ várok hamarsággal. Isten tartson meg békességgel! Levelem kelt Fonódon, Szent György hava első szerdáján, a. d. 1586. Babocsai Gáspár fia.

Csend lett. A diák várakozóan körülnézett.

– Szépen írtad, diák – szólt a cigányképű Bogics Markó, ki Szigetvárából származott ide, nem találván helyét sehol a végeken. Félig-meddig főlegényszámba ment, mivelhogy megállta a bajt mindenütt, és

kardján csorba nem esett.

– Szép! – mondták a többiek is, és most már általános beszélgetés kezdődött.

Babocsai László hallgatott. Túlnézett a többieken, túl a lobogó gyertya lángján, elhalkult előtte a beszéd zaja, és a túlhaladt időkből visszafordult egy kép.

Szeles májusi nap volt. Anyja sűrűn tekingetett a bézsenyi útra – ahol hajladoztak a jegenyék, pedig az udvarház körül semmi szelet érezni nem lehetett. A kertben nem mozdult egyetlen levél, s a kert alatt töretlen tükör volt a berek vize, mintha figyelő várakozás lett volna egyszerre az egész világ.

Aztán porfelhő kezdett gomolyogni a fonódi út felett. Jönnek!

Az asztal már terítve volt. Ónkancsók álltak a fal mellett, borral, Jönnek! Anyja a feszületre nézett, és újra ki az ablakon.

– Ez volt az utolsó, hogy apádat elengedtem. Maradjon legény, aki bajba akar járni, ne vegyen feleséget. Teremtőm, de lassan jönnek!

A porfelhő mintha állt volna, pedig hűvös levegő vágódott be az ajtón, mintha most ért volna ide a szél. A nehéz, csíkos abrosz kicsit meglebbent, a húsnak és bornak olyan dohos illata mozdult a szobában, mintha elfeledett kamrát nyitottak volna ki, nem tudni, miért, és nem tudni, kinek. Összeborzongtak. És csak néztek ki az útra, melynek hajlásán csökönyösen állt a lovaktól felvert por.

– Miért jönnek azok ilyen lassan?... Istenem... Máskor már rég itt lennének. Édes fiam...

László alig ismert anyjára. Szemében könnyes félelem homályosodott, és arcára ráncok szürkültek. Nem nézett többé ki az ablakon, csak ő. Nem hitte, hogy apját valami baj érheti az ismeretlen török vitézzel kötött viadalon. Levágott eddig ötvenet, ez sem lesz kivétel.

Lassan, nagyon lassan jöttek a vitézek, valami dermedt rémület nőtt körülöttük, és nemsokára meglátott valamit, amitől egy hideg kéz mintha szíven simogatta volna. Hajadonfőtt jöttek: halottat hoznak...

Megölelte anyját, vad fájdalommal, s az asszony megérezte ölelésében a vergődést s a vigasztalást.

Úrapja nagy, szürke lova megállt a ház előtt, amíg leemelték róla a

holtat...

Valaki az asztalra csapott: eltűnt a látomás.

– A bajvívók egészségére! – emelte Potyondy Miklós a poharát, aki mindig talált okot, amire nagyot lehetett inni. László is fenékig itta a kupát, apjára gondolt. Amióta eltemették, alig volt más gondolatja. Megvíni a törökkel. Ha szépet álmodott: nagy, virágos réten állt, kezében megvillant a kard, zengett a kürt, s lehanyatlott török.

Hazulról is úgy szökött meg, anyja dehogyis engedte volna. Apród lett. Múltak az évek. Az apródból lassan kevés beszédű, inkább szomorkodó vitéz. Kisebb lesvetésekben, portyázásokban már apród korában kitüntette magát. Később lándzsát is tört török vitézekkel, de igazi harci szerszámja a kard lett. Oglu karddal győzte le apját, legyen hát kard. Ahol csak meghallotta hírét valami jó kardvívónak, felkereste, és fortélyait eltanulta.

– Nem tudom, miért kötöd magad a kardhoz – kérdezte Szalai Pista. – Annak a töröknek olyan a kardja, mint a mennykő. Híre van egész túl a Dunán vagy még odébb is.

– Van az én kardom is olyan jó – mondta László.

– Butaság az efféle! – mondta Bogics Markó. –Az ellenséget azzal kell megszorítani, amit nem tud. Én láttam Oglut vívni. Nem adnék a fejedért egy nyeletlen fokost, Laci fiam... levágna az még engem is, pedig én próbáltam egy keveset.

– Téged –felelt László – én is leváglak. Megpróbálhatjuk. Persze csak játékból. Könnyű karddal, vasingben, sisakkal.

Bogics felugrott.

– Gyújtsatok világot, és toljátok el az asztalt. Ahányszor meg vágsz, annyi kancsó bort fizetek. Szúrni is szabad?

– Csak a páncélra – mondták.

Nagy zajongás keletkezett.

– Kell az ilyen!... Ez kell Lászlónak, hadd tanuljon!

Kijelölték az igazlátókat, akik a bíráskodást vállalták. A fáklyák lobogó lánggal égtek a falba szúrt vaskarokon, és elcsendesedett a lárma, amikor a küzdők szembeálltak.

Ekkor megcsikordult a kilincs a nagy tölgyfa ajtón. Szélesre tárult, és egy alacsony, szinte vékony ember lépett a szobába. A fáklyák lángja

csavarodott egyet, és a küzdők leeresztették kardjukat.
– Mit csináltok? Ki engedte?
Úgy csattant a hangja, mint az ostorcsapás. Az öregebbek köréje tolongtak.
– Nemzetes kapitány urunk! Csak játék. Fogadásra megy.
– Az más – enyhült meg Csomay Ferenc kapitány, aki amilyen apró ember volt, akkora rendet tartott a zabolátlan végvári legények között. A titkos bajviadalokat szigorúan megtorolta, és a törökkel is csak ritkán, elkerülhetetlen esetekben engedélyezte.
– Hát lássuk!
A vívók újra felálltak. Bogicsról, aki zömök medvének látszott, most tűnt csak ki, hogy mozdulatai tüneményes gyorsak. Cselt cselre vetett, de Lászlóval semmire sem ment. A fiatal Babocsai nem támadott, csak védekezett. Csomay kapitány is egészen belemelegedett.
– Vágj már te is vissza, Laci fiam!
Laci csak a fejével intett, hogy még nem. Bogics már egészen elvesztette fejét a méregtől.
– Nézd csak a kölyket! A fene a fickóját! – De bevágni nem tudott. A kölyök nyugodt volt, mint a jégdarab.
Laci ekkor azt mondta:
– No, most olvassátok! Egy... – és csattant Markó fején a kard – kettő... – Újra a fején. – Három... – Most meg a mellén. Bogics megvadult és nekiugrott. De ekkor László kardja már meghajolva állt ellenfele mellén, aki ha komolyan megy a játék, átszúrva fekszik a porondon.
– Állj! – szólalt meg Csomay kapitány. – Mi volt a fogadás?
– Csapásonként egy kancsó bor – felelték.
– Egészségedre, Markó! – nevetett. – Vissza az asztalt!
A küzdők lehányták magukról a vérteket. Bogics kifújta magát, megrázta ellenfele kezét.
– Jó vitéz vagy, de még jobb leszel. Nem adnék a török fejéért...
Csomay kapitány szeme megvillant. Bogics pedig szerette volna kitépni nyelvét. Ismerte már annyira parancsolóját, hogy az könyörtelenül megakadályozza, ha tudja, Laci halálos bajvívását. Összenéztek a legények, és Bogicsnak hátat fordítottak.
Laci szinte belesápadt a gondolatba, hogy a kapitány megakasztja. Inkább meghal. Fehéren kelt fel az asztal mellől.

– Nemzetes jó uram! Most már tudja, mi készül. Nem haragszom Markóra, hogy kimondta. Lássunk tisztán... Amikor éveknek előtte az én uramapám fejetlen holttestét meghozták, és a nagy szürke ló megállt a ház előtt a véres batyuval, kegyelmed is ott volt, kapitány uram, én berohantam a feszület elé, és megesküdtem az ő nyugalmára és lelki üdvösségére, hogy addig nem nyugszom, amíg halálát meg nem torlom. Most eljött az ideje; vasra verethet, elzavarhat, de én ezt a szent fogadásom állom!

Leült. Csak a fáklyák sercegtek, és az árnyékokat meglóbálták a falon. A kéményben hujjogott a szél, megreccsent egy-egy szék, és a nagy csendben szinte kondult a kapitány hangja:

– Jól megértettem szólásod, fiam. Igaz, ott voltam. Igaz az is, hogy anyádnak megfogadtam, hogy halálos viadalba nem engedlek. Igaz az is, hogy kemény parancsot kaptam ama Ernestin főhercegtől, hogy a baj-vívásokat még börtönnel is, de megakasszam, mert nem a németnek hajlok én meg, de bölcsen látom, hogy kár minden csepp magyar vérért, mely fogytán fogy, és szaporodik az országban a vallon, az idegen; mondom, mindez igaz. De te kemény esküvést tettél apád lelki boldogságára, aki nekem gyerekségemtől fogva kenyeres pajtásom volt, hát ne kérje tőlem számon a másvilágon az ő lelki üdvösségét... Pihenjen békén – suhintott egyet kezével –, én elengedlek... Most pedig hozzatok bort!

Egy pillanatig még ült a csend, aztán felszabadulva ordított fel a kis had:

– Éljen a mi kapitányunk!

Szinte megvadultak a legények. Egymás kezét szorongatták, ittak. Dobogtak csizmájukkal. Laci pedig megölelte a kapitányát:

– Kedves Ferkó bátyám!

Csomay kapitány is elérzékenyedett, pedig ez nála tízévenként sem fordult elő.

– Ne ölelgess! De azt megmondhatom, hogy ha bajod lesz, én nem megyek anyád szeme elé, hanem beugrom a toronyból a sáncárokba… Írtatok már a töröknek? – Elolvasta a levelet. – Jó. Tisztességes formája vagyon. Ez dukál annak is, aki írja, meg annak is, aki kapja.

Ittak.

– Éljenek a vitézek! Hol a diák? Elő a lanttal!

A diák előszedte húros szerszámját. Eloltották a fáklyákat, csak egy égett a falon. Megpendült az öreg hangszer tétován, álmodozva. A diák

ujjai tapogatva járták a húrokat, mintha nótát keresne bennük, és a lágy hangok szomorú búgással úsztak a levegőben.

Volt, aki az asztalra könyökölt, volt, aki maga elé nézett. Valami vad, keserű bánat, valami tehetetlen vergődés szorította meg a szívüket, mint maga a hiábavaló elmúlás.

És zengett, panaszkodott, idézett, temetett a nótás szerszám. Most már bátrabban, világosabban ömlött a hangok siránkozása; mint a hullámok, indultak el a zendülések a diák keze alól, elérték egymást a levegőben, összefonódtak, és ott maradtak. Aztán énekelni kezdett:

Gyöngyöm, ékem nincs már nékem,
semmi kincsem földön, égen.
Életem kezemben tartom,
mint a kardom, mint a kardom.

Ha elmúlok, hát elmúlok.
Ezen én már nem búsulok.
Böcsületem tisztán tartom,
mint a kardom, mint a kardom.

Ha meghalok, eltemetnek,
kincset vélem nem temetnek,
vélem más mi ne porladjon,
csak a kardom, csak a kardom.

A diák éneke után még hangfoszlányok szakadtak le a húrokról, mint amikor a partról göröngy gurul, és vízbe csobban. Aztán újra tapogatózó melódiák pendültek, mint amikor hideg őszi hajnalokon vándormadár kiált ködös, nagy völgyek felett.

Nehéz sóhajok szálltak.

– Vígat most már diák, aki istened van, mert elsírjuk magunkat!

Ha valaki akkor a végház tájékán járt, bizonyára csodálkozott volna, hogy még hajnaltájon is dübörögtek a csizmák, és pengett a lant, mert akkor már kevés okuk volt táncolni a végvári legényeknek. És még jobban csodálkozott volna, ha meglátja, hogy Csomay kapitány uram járja legelöl. De hát ki járt volna éjszaka abban a világban? Talán a szél meg egy-két

kósza farkas, melyek hazatérőben voltak a bézsenyi berkekbe, ahol lidércet álmodott a láp és a hajnal úgy közeledett, mint a felszabadulás sóhajtása.

II.

A következő éjjelen Babocsai, Bogics és Potyondy habosra hajszolták lovaikat, és éjféltájon a koppányi végvár kapujára odatűzték László kopjáját az agának szóló levéllel együtt. Kapitányuk hallotta, mikor eldobogtak, azt is hallotta, mikor megérkeztek. Nagyot sóhajtott:

– Hej, László fiam, de nagy gondot akasztottál a nyakamba!

Egy hét múlva megérkezett Oglu levele. Nagy tisztességgel, szinte barátsággal volt írva:

...Pünkösd hava első vasárnapján ott leszek a látrányi réten huszonöt jó vitézemmel, ám semmi lest minekünk ne vessetek, mint ahogy mi sem vetünk tinéktek. Kardom tiszta volt eddiglen, és csak mi víjjunk addig, amíg az egyik a másikat ki nem végzi a világbul. Isten tartson mög békességgel! Költ Koppánybul szerdán, a. d. 1586.

Felzsendült a kis végvár, mint a méhkas. Előkerültek a legjobb ruhák, a legszebb fegyverek. Meg kell mutatni a koppányiaknak, hogy nem olyan akármilyen legények a fonódiak.

Csak László volt kívül nyugodt, szinte álmos. Belül dörömbölt a vágy a törököt már csak látni is, de kívülről nem árulta el ezt semmi.

– Halvére van – mondták a többiek. – Annál jobb, nem ugrik kelepcébe.

Huszonöt vitézét maga Csomay Ferenc uram vezette, mellette lovagolt László. Még az úton is oktatta:

– Ne a kardját nézd, csak a szemét, azon meglátsz mindent. És ne támadj. Hadd fáradjon! Aztán, ha kapu nyílik, bele!

Hajnalodott. Balról nádasok maradtak el, most ébredt ezernyi vízimadár, hogy alig értették egymás szavát. Jobbról a györöki dombok felett most bukott fel a nap. A sugarak végigtáncoltak a kis csapaton, és Csomay kapitány gyönyörködve nézett végig rajtuk. Mintha lakodalomba mentek volna. Régi harcok ragyogása rajtuk. Az apák díszes, átszőtt mentéi, forgói, fegyverei mind előkerültek. És mindezek felett a fiatal arcokon a vitézi élet mámora, a halálos bajvívás gyönyörűsége.

Aztán elkanyarodtak a látrányi rétek felé. Tündöklő májusi reggel volt. Virág virág mellett. A lovakkal alig lehetett bírni. Rázták a fejüket, és haraptak néha az illatos fűből.

Egy kis emelkedésen kapaszkodtak még fel, aztán kiterült előttük a bajvívás helye, a látrányi rét.

Könnyű ködzászló úszott a fenekén, nehéz harmatcseppek alatt bólogatott ezernyi fűszál, és madár dalolt valahol magasan, fenn a levegőben; a lovak mögött uszály maradt a letiport réten, és dobbanásuk a fűbe veszett. Szembesütött a nap, és László keresve nézett körül a réten.

– Melyik légyen az az öreg fűzfa, urambátyám?

A kapitány megszorította lovát, hogy az felhorkant. Úgyis az rágódott benne, amit most László kérdezett. Nem messze állott előttük egy hatalmas fűz, amely alatt Babocsai Gáspárnak, az ő vitézi pajtásának fejét vette a török. Akkor is ilyen ragyogó májusi reggel volt, a gerlék is így kurrogtak, de a nap akkor gyászba hullott alá. „Nézz ránk ma, magyarok istene!” – sóhajtott belül a kapitány.

– Az ott – mutatott az öreg fára, és arra gondolt, jobb lett volna a fiatal vitézt lebeszélni a halálos harcról.

Az egyik ló felnyerített, erre a csapat megállt. A ló már észrevette, hogy lovasok közelednek. A bokros túloldalon villant valami. Talán egy kard, talán egy csat.

– Jönnek!

– Csak a szemét nézd, édes fiam! Csak a szemét. És fáraszd... – ismételgette a kapitány, akinek régen nem volt ilyen nehéz napja. A lovasok is türelmetlenül rántották meg a kantárszárat. Hang alig hallatszott, csak a zablák zörrentek néha. Ekkor már kibontakozott a török csapat. A fonódiaknak meg kellett magukban vallani, hogy jó kiállású legények voltak. Turbánjukon lengett a sok kócsag- meg darutoll.

Erős nyíllövésre megálltak. Rövid tanácskozás. Aztán kiváltak közülük a fegyvertelen túszok, és elindultak a magyar csapat felé, ahonnan szintén átmentek öten, életükkel biztosítva a harc tisztaságát. Akár hamisságot, akár más cselvetést venne észre valamelyik csapat, a túszokat azon nyomban levágnák.

Az öt török vitéz megállt a magyar csapat előtt. A magyarok meglobogtatták süvegjüket, és helyet adtak a törököknek.

– Allah szép időt adott a tusához – mondták magyarul, mert abban az

időben a legtöbb végvári török értette a magyar szót. És gyönyörködve nézték a magyar vitézek nyugtalan lovait. Ekkor már a magyar túszok is beolvadtak a török csapatba, és az áthangzó vidám lárma jó fogadtatásról tanúskodott. Miért haragudtak volna egymásra? Most nem ellenségek voltak, csupán bajvívók, vitézek, szinte bajtársak a végvári élet szépségeiben és mostohaságában. A törökök között sokan már itt születtek, magukat magyarországi törököknek vallották, és a Porta és a szultán messze fényességét alig méltányolták. Parancsaikat tessék-lássék megtették, de mindjobban érezték, hogy a Konstantinápolyhoz kötött szálak alig tartanak valamit, és csak a vallás halványodó félholdja óvja meg az elszakadástól.

Elült a lárma.

A négy igazlátó kijelölte a küzdőteret. Ők állnak majd a bajvívók mellett, és vigyáznak a harc tisztaságára. László igazlátói Csomay kapitány és Bogics lettek, Oglué pedig egy kaposvári aga és egy öreg janicsár, akinek turbánjában méteres toll hajladozott.

A kihívás halálig menő harcra szólt; gyalog, egy szál karddal. László és Oglu ledobták zekéjüket, és ott álltak már övig meztelenül az igazlátók mögött. Azok szétváltak, és csak a küzdők maradtak a kijelölt helyen. Még tíz lépésre voltak egymástól. Az igazlátók vártak...

Oglu kelet felé fordult, leborult, homlokával a földet érintette. Aztán felkelt, és megcsókolta kardját.

László az égre nézett: „Isten, segíts! Ezt a földet az apám vére gazdagította, és én megesküdtem, hogy erőt veszek a pogányon.”

Csomay uram kihúzta kardját: rajta!

Oglu elindult. Hosszú, barna karjaiban meghúzódtak az inak, és minden mozdulatára látszott izmainak félelmetes, fegyelmezett játéka. Szép ember volt. Nagy, barna szeme harag nélkül, inkább sajnálattal nézett Lászlóra. Most látták egymást először.

László is előrelépett. Fehér bőre ragyogott amazéhoz képest, arányos felsőteste szinte nőies volt, de amint megmozdult és előrehajolt, valami pengeszerű hajlékonyság volt benne. A kardok összeértek, halk koccanás, hideg, halálosan kemény.

Ekkor megvillant Oglu kardja, s a magyar csapat felhördült. László alig tudta védeni magát. Felfogta a csapást, oldalt ugrott, de ellenfele kardhegye mégis súrolta mellét, véres csíkot írva azon. A törökök ujjongva rivalltak

az első vérnek. Jó jel!

Újból Oglu támadott. Ezt már könnyebb volt elhárítani, a következőknél megint ugrani kellett Lászlónak. Hosszú karja volt a töröknek.

László csak védekezett. Oglu pedig mind vadabbul támadott. A pengék szikráztak, és a küzdők már háromszor is megfordultak maguk körül. Oglu szeme sárgára vált. A gyaur vitéz, akit első rohammal le akart gázolni, már minden jó cselvágását kivédte, és szeme, azok a nyugodt, szürke szemek jeges hidegséggel horgoltak az övébe.

Ismét az első rárohanással kezdte. Ha lehet, még gyorsabban. László már ismerte ezt. Elcsúsztatta a török kardját, és lapos ütéssel vissza is vágott. Csattant a kard Oglu mellén.

A magyar vitézek nevettek:

– Ne simogasd, László!

Oglu most már megállás nélkül támadott. László csak hátrált körben, lassan, legyűrhetetlen nyugalommal. Oglu fáradt. Ekkor kapta a második lapos vágást. Mintha korbáccsal vágtak volna rá, felhördült. Előreugrott, kardja László feje fölött villant, aki csak félig védte a csapást, de kardja, mint a kígyó, egy villanás alatt szinte láthatatlanul átszúrta a törököt. Aztán mindketten hátraugrottak.

Lászlót egy félig sikerült fejvágás érte, ezt jól lehetett látni, mert jobb arcára piros vércsíkok szaladtak. A török csapat már dobot vert és ujjongott.

– Allah!

A küzdők újra felemelték kardjaikat. A csapatok biztatták a harcosokat, csak Csomay kapitány és az öreg janicsár látták, hogy itt már minden harcnak vége.

Oglu leeresztette kardját. Tanácstalanul, kérdőn nézett körül, mi történt, aztán eldőlt, mint a zsák.

Halálos csend támadt a napsugaras réten. Felordítottak a csapatok. Zavaros kiáltások röpködtek:

– Mi ez? Vágd le, László!

– Oglu! Oglu!

László előrelépett. Belemarkolt a török hajába. Felemelte fejét, és vágni készült.

Lágy májusi szellő imbolygott a réten. Kurrogtak a gerlék a fűzfán, a zsendülő élet szerteáradt melegen, illatosan.

És László kardja állva maradt a levegőben.

Oglu szeme kinyílt. Megint melegbarnásra vált és szomorúvá. Várta a halált.

László leeresztette kardját, és elengedte a török fejét.

– Halj meg békén – mondta.

Oglu száján vércsepp buggyant elő. Felemelte fejét, és kezét nagy fáradsággal előrenyújtotta kézfogásra. László megfogta a kinyújtott kezet. Alig érzett már valamit a győzelem mámorából.

– Nagy vitéz leszel, Babocsai László – tördelte súgva Oglu –, éltessen az isten... – És elhanyatlott a letiport virágok között.

Az igazlátók már ott álltak mellettük. László intett a törököknek:

– Nem kell sem a feje, sem egyebe. Vihetitek.

És elindul a csapat felé.

A vitézek csak most kezdték felfogni, hogy Oglu félig kivédett csapása után László kardja szinte láthatatlan gyorsasággal átszúrta Oglut.

A magyarok fergetegesen éljeneztek, kucsmáikat dobálták a levegőbe, de megéljenezték a győztest a törökök is.

László, amíg helyére ment, magába nézett. „Elvégeztem – gondolta. – Aludj békén, uramapám.” És felzörrent lovára. A többiek köréje tódultak, tapogatták. Bogics a hátát veregette:

– Beste kölke! Nem megmondtam?...

Csomay kapitány most felemelte kardját, hogy szólni kíván. Elhallgattak a csapatok.

– Vitézek! A bajvívás megesett, az igazlátók a harcot tisztának, vitézekhez méltónak látták. Okuljatok rajta. Az isten egy felettünk, harag ne maradjon szívetekben. Szálljatok lóról, hagyjátok fegyvereitek, és jöjjenek a török vitézek is egy kis áldomásra, ha nékiük is úgy tetszik.

Mindkét csapat zajongva éljenzett.

Először Oglut emelte fel hat török vitéz, és óvatosan elvitték a nagy fűzfa alá. Feje alá nyergét tették, és arcát keletnek fordították. Alig volt már benne élet. Az öreg janicsár leborult mellette, és elkezdte a haldoklók szúráját.

Aztán átözönlöttek a törökök. Előkerültek a kulacsok, egy-két csobolyó is akadt, és nagyokat ittak László egészségére. Allah ugyan szigorúan tiltja a borivást híveinek, a török vitézek azonban úgy gondolták, hogy Allahnak annyi néznivalója van ezen a földön, nem valószínű, hogy éppen a látrányi

rétre néz, és éppen akkor, mikor ők isznak. Letelepedtek a fűre.

Hármas-négyes csoportokban tárgyalták az esetet, és magasztalták a győztest.

– Mint a villám a kardja – mondták. – Szem nem látja gyorsaságát. Pedig Oglu is híres volt kardjáról.

László Csomay mellett ült. Bogics volt még ott meg a kaposvári aga. Csomay nem dicsérte az aga előtt harcosát. Majd otthon. Az aga azonban őszintén megmondta, hogy sátáni ügyesség van a fiatal bajnokban. Tapogatta László karját.

– Nem adtam volna az életedért egy rossz zablavasat. Fehér bőrű lánynak látszottál Oglu mellett. De amikor húzni kezdted magad után Oglut, veszedelmet éreztem, mert Oglu nagyvérű ember volt. Féltem, hogy elveszti fejét. Ez történt.

Az öreg fűzfa felől a janicsár közeledett.

– Mi hírt hozol, Ferhát? – kérdezte a kaposi aga.

– Oglu pillanatait már meg lehet olvasni. Kér benneteket, mielőtt arcát megfürdetné Allah ragyogásában. Szólni kíván veletek. Elsősorban Babocsai Lászlóval.

László a kapitányára nézett.

– A haldokló már nem közülünk való, és jó vitézi cselekedet szavára hajolni – vélte a kapitány. – Menjünk.

Oglu szemei nyitva voltak, de nem nézett már, csak a nap felé, mintha sok fényt akart volna gyűjteni a hosszú, sötét útra.

– Babocsai László! Hozzád szólok. Hallod-e? – szólt, de olyan halkan, hogy le kellett ülni, hogy hallhassák.

– Hallom, Oglu, csak mondd!

A haldokló arca nyugalmas lett.

– Én elvettem apád életét, te az enyémet. Allah akarta, aki örökkévaló. Nem haragszom rád.

– Én sem haragszom, Oglu. Az isten legyen veled! – És megfogta a török kezét, mely ölében feküdt, és sárga volt, mint a pergamen.

– Halljátok, amit mondok. Halld, Babocsai László, ki igaz, jó vitéz vagy. Neked hagyom a kardom, a lovam, minden fegyverem. Fogadd el tőlem.

– Elfogadom...

Oglu hallgatott. Látszólag erőt gyűjtött. Arca gyolcsfehér volt.

– Babocsai László, neked anyád van, aki szeret téged, akinek én megöltem az urát... nagyot kérek most tőled. Megteszed-e?

– Megteszem – ígérte László.

Oglu szemei fáradtan lecsukódtak.

– Nekem is volt feleségem. Magyar lány volt. Nem vettem más asszonyt mellé. Meghalt, de maradt egy kislányom... – A lehunyt szempillák között mintha könny csillant volna. – Vidd haza, Babocsai László... anyádhoz. Ne maradjon a végeken, ahol elkallódna, és én nem tudnék nyugodni a földben... Vidd haza, neveljétek fel... az anyja is keresztény volt... ezért rátok hagyom mindenemet...

– Amid van, Oglu, az a lányodé, akit elviszek az anyámhoz, és tisztességben tartom, mint a testvérem.

A haldokló arca derűsen nyugodt lett.

– Allah már szólít... Az isten áldjon meg benneteket is, kik meg hallgattátok az elesettet... Fogod a kezem, Babocsai László?

– Fogom, Oglu.

– Ezzel a kezeddel simogasd meg a kislányomat... én küldöm, az apja... Allah, de sötét lett...

Pedig szemei akkor nyíltak ki, és úgy is maradtak.

A két török egykedvűen nézett a levegőbe. A kapitány szótlanul tépett le egy-egy fűszálat, László pedig elvette kezét a halottéról.

– Vége – szólt.

Odaátról áthallatszott a vitézek lármája. Méhek dongtak a virágokon, mégis súlyos lett a csend.

– Amit fogadtam, megtartom – szólt László, és felállt.

– És mi kiadunk neked mindent – mondták a törökök. – A haldokló száján Allah szólt. Gyertek érte mához egy hétre pár vitézzel ide. És most hagyjuk a halottat.

III.

Teltek a napok.
– Jó lenne beszélni anyáddal a lány felől – mondta Csomay kapitány. – Hátha nem szíveli majd...
– Időm sincs már, meg minek beszélni? Megígértem, és az ígéretem anyám sem változtathatja meg. Szeret engem az anyám...
–Jól van, jól, csak úgy mondom. Nem kis dolog az. Oglu az urát végezte ki a világból. Igaz, becsületes harcban...
– Én meg Oglut... nincs már harag köztünk.

Egy hét múlva újra ott állt a kis csapat a látrányi réten. Esős szél suhogott az öreg fűzfa friss hajtásai között. Alacsonyan jártak a felhők.

László jobban félt a kis török lánytól, mint az apjától. Hogy néz ő annak a szeme közé? Mit tudja az, mi a vitézi dolog? Megmondja-e neki mindjárt, hogy ő tette árvává?... Vagy már talán meg is mondták neki... Szinte didergett a feltüremlő kérdésektől.

Ekkor tűntek fel a törökök a homályos domboldalon. Öten voltak mindössze. Két vezeték lóval, melyek alaposan fel voltak málházva.

László elibük léptetett, de vacogott a foga.

Megálltak.

Oglu lován egy nyúlánk lány ült, s az apja szomorú, meleg szemeivel nézett Lászlóra.

– Te vagy ama Babocsai László?

– Én vagyok... húgom... – nyögte László –, mert mától kezdve testvéremnek számítalak... ha akarod...

A törökök átkötötték a vezeték lovakat, és elköszöntek.

– Mehetünk? – kérdezte László a lánytól.

– Te parancsolsz

– Nálunk az asszonyok szava az első, ha nem harcban járunk, azért csak szólj, ha valami kívánságod lenne.

Elindultak. A berek szélén füstölgő ködök jártak, és suhogva esett az eső. A lányon hosszú köpeny volt, a derekán megszorítva, feje is jól bekötve, mégis mintha didergett volna.

– Ha fázol, adnék valamit rád...

– Nem fázom.

Mögöttük némán jöttek a lovasok. Néha vízben jártak, ilyenkor csobogva prüszköltek a lovak. Lászlóban ott szurkált a kérdés: tudja-e? Beszéljen-e? De nem tudott belekezdeni. A lány arcát nem látta. Mereven ült lován, csak előrenézett.

„Mit szól az anyám? – tanakodott László, és még tanácstalanabb lett, mint annak előtte. Lopva a lányra nézett. –Legalább ezzel beszélhetnék... Isten neki...” És közelebb lépett lovával.

– A harc becsületes volt... tudsz róla?

–Tudok.

– Mindent tudsz?

– Mindent tudok.

Újból csönd. Elakadtak. László az égre nézett, mely vigasztalanul szürke volt. Hiszen ha karddal kellett volna a dolgot elintézni...

– Megígértem, hogy hazaviszlek az anyámhoz, hol jó helyen leszel... Te keresztény vagy?

– Én az vagyok.

László megzavarodott. Ezt úgy mondta a lány, mintha László kereszténysége nem lett volna rendben. Bizonytalan érzések nyargaltak benne.

– Anyám egyedül van. Én nem vagyok otthon, örül majd néked...

A lány összehúzta magát. Nem válaszolt.

László kereste még a mondanivalókat, de a gondolatok elcsúsztak előle, mint a fecske a héja elől. Belefáradt. „Tulajdonképpen mindent megmondtam – nyugtatta magát –, csak már otthon lennénk!”

Fogyott az út. Elhagyták már a fonódi végházat is, honnét kikiáltottak:

– Nincs-e valami baj?

– Nincs – szólt vissza László, és most már a hazai útra tértek. Alkonyatra járt az idő. A felhők nyugaton felszakadtak, kisütött a nap, és hűs szél nyargalt nyugatról keletre, hurcolva magával a rongyos fellegeket. A látóhatár szélén ekkor bukkantak fel a hazai nyárfák, és mentül közelebb jöttek, László annál nyugtalanabb lett. Már látszott az öreg ház teteje, lágy füst szállott felette, már látszott a palánk, a kapu.

A kapu nagy zörgetésre kinyitotta száját, pillogva néztek az öreg ablakszemek. Megérkeztek.

– Asszonyanyád nincsen itthon, fiatal uram – mondta a félkarú udvaros –, de minden minotomban várjuk.

Lászlónak az ínyére volt. Talán tud addig egy-két szót szólni a lánnyal. Leugrott a lóról, segíteni akart, de a lány nem fogadta el. Most látszott csak, hogy majdnem olyan magas, mint László.

A kísérők már elvezették a lovakat, a málnákat hordták már befelé a szolgálók, de ők még mindig álltak.

– Ne állnánk talán itt, mert bizonyára átfáztál. Asszonyanyám szobájában átöltözhetsz.

A lány vontatottan megindult.

A szobában már homály hallgatózott, és enyhe meleg, mert a nagy-asszony fázós volt, és már napok óta esett a hideg eső.

– Érezd itthon magad - mondta László –, és ha kellene valami, beküldöm asszonycselédünket. – És kiment.

Künt megint beborult, sötétedett. A nagyasszony csak nem jött. Lászlónak eszébe jutott, hogy a vendég sötétben maradt. Gyorsan gyertyát gyújtott és bekopogtatott:

– Világot hozok, ne légy sötétségben.

A lány csak köpenyét vetette le. Összeroskadva ült, és a földre nézett.

– Ha akarod, veled maradok, míg asszonyanyám megérkezik.

A lány csak hallgatott, László pedig egyik lábáról a másikra ereszkedett. Nehezen ment a beszéd.

– Értem szomorúságod, és tudd meg, jó szívvel leszünk hozzád... Az én apára is így veszett el, de hát ezt te úgyis tudod ...

– Nem ismertem úrapádat.

– Nem ismerted, de elmúlásáról bízvást hallottál.

– Nem hallottam. – És még jobban összehúzta magát.

Lászlóval meglódult a szoba. Úristen, ez nem tudja! Nem tudja, hogy Ogluval mért volt a harc. Nem tudja, hogy neki joga volt Oglut megölni... kötelessége!

Nagy csend lett. Körülnézett a szobában, és úgy érezte, arcát az ágy felé kell fordítani, mely felett a feszület függött. A töviskoszorús fej szigorúan nézett Lászlóra, és ő nem tudott szólni. Csak kifordult szobából, megfürdetni fejét a hűs szélben.

Anyja ekkor érkezett haza.

Az udvaros hangját hallotta:

– Alkonyattal érkeztek. Fiatal gazdánk valami lányfélét is hozott... amúgy egészséges.

Anyja elé sietett.

– Édes fiam! – És átfogták azok a drága karok, melyek nélkül semmi, de semmi nem lenne ezen a földön. Jó volt megbújni egy pillanatra a szerető rév enyhén. Nyugodtabb lett.

– Asszonyanyám. Ide menjünk a szélső szobába. Mondanivalóim vannak.

– Menjünk, menjünk. Beszélj!

Lobbant a gyertyaláng. Az asszony átkarolta a fiát.

– Hogy megnőttél, megemberesedtél. Hát mondd! Mondd!

– Éveknek előtte, mikor az én atyámuram holttestét meghozták...

Az asszony megremegett:

– Istenem, miért idézed ezt a rémséges napot?...

… én megesküdtem a feszületre, hogy aki halálát okozta, az éntőlem pusztul el, halálos viadalban.

– Nem! Nem! - ugrott fel az asszony. – Nem engedem! Nekem csak te vagy! – És görcsösen átkarolta a fiát.

– Már megtörtént. Egy hete, a látrányi réten.

– Úristen! Áldott légy, megvédett... nem imádkoztam hiába. Tudtam, éreztem... – És sírdogált. – Aztán hogy merted?! – kiáltott, mikor megtörölte szemét. – Mit ígért nekem az a csalfa Csomay? Istenem, ha elvesztél volna... – És megint sírt.

– Nyugodjék, anyám. Oglu megfizetett. De még nincs vége...

Az asszony elhúzódott fiától, és remegve leste, mi jön még.

– Oglu nem halt meg mindjárt. Testamentumot tett négyünk előtt, és rám hagyta mindenét. Becsületes, nagy harc volt. Haldoklott, el kellett fogadnom. Kért nagyon, mit tehettem volna?...

Az anyja közelebb húzódott fiához.

– Igaz... nem cselekedhettél másként...

– Még nincs vége. Van Oglunak egy lánya. Magyar volt az anyja... A lány is keresztény... elveszett volna a végeken... Kért, hozzam el asszonyanyámhoz... Megígértem...

– És elhoztad? – csattant fel az asszony.

– Elhoztam.

– Elhoztad? – És megrázta a vállát Lászlónak. – Az apád gyilkosának a lányát az anyád házába?

– Megfizetett érte. Nem váltunk el haraggal. Jó vitézi harc volt. Megígértem.

– És ennek a szégyentelen pogányfinak volt bátorsága idejönni? Annak a házába...

– Éppen ez az – akasztotta meg László –, hiszen nem is tudja az árva...

– Nem tudja? Hát majd megtudja! Meg!

– Asszonyanyám... – könyörgött László.

De az asszony már vitte a gyertyát.

– Hol van? Az én szobámban? Jó helyre vitted...

Az ajtó előtt meglassúdott az asszony. Csak vendég az azért... meg árva is... majd megmondja neki szépen, hogy ebben a házban nem maradhat. Menjen el békességgel.

A lány meg mindig ott ült, ahová László ültette. Összekuporodva a tűzhely mellett. A gyertya kanócát nem koppantotta el, s az már csak mint tüzes golyó derengett.

Az asszony eltartotta magától a behozott világosságot. A lány felemelte fejét, aztán felállt. László megint Oglu szemeit látta kinyílni. Bársonyos, nagy, barna szemeit. De ezek most könnyben úsztak, és elindultak anyja felé.

Megmozdult a lány szája, mintha mondani akarna valamit. Keze bátortalanul előrenyúlt, tétován, lágyan...

Az asszonyt megragadta valami régi, feltörő bánat. Szeme melegen csillant meg, karjai az anyák ősrégi, oltalmazó mozdulatával tárultak széjjel, és a lány ümmögő sírással szakadt közéjük.

A gyertyát ekkor már László fogta, mert anyjának mindkét karjára szüksége volt a „pogányfi” simogatására.

– Nono... kis bogaram. Nyughass már. Itt jó helyen vagy. Majd elmúlik... – És simogatta.

Árnyékuk összefolyt a falon, és László lábujjhegyen ment ki a szobából.

Reggel későn ébredt. Nagy csend volt körülötte. Hiányzott a végvár reggeli lármája. Jó volt ez a csend. Nyugodalmas. Farkasbunda alatt enyhe meleg. Mégis vágyta azt a másikat. A keményet.

Nyújtózkodott, aztán hamar rendbe szedte magát. Halkan ment anyja szobája felé, melynek ajtaja kissé nyitva volt. Odabenn beszélgettek. Ott ült az asszony és a lány az ablaknál, és egymás kezét fogták.

– Bizony, kislányom, eltemetődik minden bánat...

– Asszonynénémnek megmaradt a fia – mondta csendesen a lány –, öröme van benne.

– Örömöm? Igaz, az is. De bánatom is, aggódásom is, síró imádságom is... Mert mikor látom én a fiam? Felneveltem, és elrepült, Hiszen ha szegény uram életét el nem vágja az a koppányi török...

– Koppányi? Ki légyen az?

László szemei tágra nyíltak... Anyja kinézett az ablakon.

– Régen volt, már nem is emlékszem. Valami Kefir nevezetű. Úgy tudom, elkerült Konstantinápolyba...

– Nyergelünk – mondta László azután, mikor csendesen kiment a házból. Eleget hallott.

Enyhe szél játszott a nyárfák leveleivel. Csillogott a nap az út tócsáiban, melyek vakítottak, mint a tükör, és freccsenve törtek ezer darabra, ha a ló belelépett. Flótázott a sárgarigó valahol a fészek mellett, és haris szólt a sásos réten, amely mellett jókedvben ügetett a kis csapat a végház felé.

László a dombról visszanézett. Az öreg házat átölelték a susogó nyárfák, és álmodó, kékes pára ült felette. Jó lesz majd valamikor megpihenni benne...

Búcsút intett, és ereiben örömös melegség szaladt széjjel.

„Elvégeztem. Nyugodj meg most már, Oglu, lányod jó helyen van.”

És megemelte kucsmáját.

IV.

Estére járt az idő, amikor megálltak a fonódi végház előtt. A végház állt csendben, és elnézett Badacsony felé, ahova átnyúlt a Balaton ezüsttükre. Nem volt ez éppen vár, csak afféle végház, amelyből Légrádtól Győrig tucatszám akadt, de földbástyái magasak voltak, palánkjai épek, és hínáros karjaival körülfolyta a feneketlen láp. Fonód bevehetetlen volt. A Balaton partján legközelebbi szomszédja a szemesi Bolondvár, Somogy felé pedig Öreglak. Háta mögött Komár, Kanizsa, a túlsó parton Tihany, a Dráva felé pedig Szigetvára.

Ezek voltak a végek a somogy-zalai tájakon, hol élethalálharcát vívta a magyarság a Nyugat kegyetlen telhetetlensége és a török világhódító ostroma között.

Tavaszi csend hullámzott a békamuzsika zsongásán, és amikor bekiáltottak, hogy eresszék már le azt a hidat, a szegletbástyáról felrebbent egypár holló, és károgva szálltak a tetőre.

– No, pokolbélűek, kit temettek? – szólt László a hollók felé, melyek elcsendesedtek, és mint fekete golyók, maradtak a párkányon...

– Alusznak ezek, hogy nem eresztik már le azt a hidat? – dörmögtek a legények.

– Hé! Nem vigyázza itt senki az utasembert?

Végre dobogás hallatszott. Aztán megcsikordult a lánc, és a híd csendesen átkötötte a két partot.

– Elaludtál, Jóska? – kérdezte László a legényt, aki beeresztette őket.

– Nem aludtam én, vitéz uram, csak elkéstem. Merthogy akasztottunk…

– Aztán kit? – tudakolták.

– Nem tudni, ki fia, de lovat lopott. Aztán megszorították a berekben. Kapitány urunk vallatta magyarul is, törökül is, de mivelhogy nem akart a nyavalyás sehogy sem érteni, meg a szigeti vitézt, ama Bogicsot is fejbe vágta, hát felhúztuk. Csupán ezért késtem...

László és kis kísérete ekkor már leugrált a lovakról.

– Úgy kell a kutyának! Lovat lopni? Kár volt a kötélért. Egy szál karó is megtette volna...

Ekkor már egészen nekifeketedett az este. A csillagok alacsonyra szálltak, és a langyos sötétség magába szívta a bástyákat, melyeknek lábait tavaszi vizek fürösztötték.

A nagy szobában egy szál fáklya füstölgött, és vörös lobbanásokat dobott a boltozatos falakra. László belépésére nagy zsivajgás támadt.

– Megjött a vőlegény! – kiabálták. – Isten hozott, László! Mikor lesz a lakodalom? Milyen a kis török virág? Bogics azt mondja, negyvenéves...

László csak mosolygott. Kezet fogott velük, aztán Bogicshoz fordult, kinek fején akkora turbán fehérlett, mint egy görögdinnye.

– Igaz, Markó? Azt mondtad, negyvenéves?

– Mondta a fene – morgott Bogics –, összevissza lotyognak ezek! Csak a fejem ne fájna! Levághattam volna a kutyát, de gondoltam, élve hozom meg, hátha mond valamit... de nem mondott. Csak vartyogott.

– És Markót homlokon csókolta – nevetett Potyondy Miklós –, de erre már iszunk! – És felhajtotta a kupát, mert Potyondy minden lehető és lehetetlen alkalomra ivott.

– Beszélj hát, László! – kérték újra. – Milyen a lány? És mikor lesz a lakodalom?

László lezökkent a lócára. Mosolygott.

– Hát arra ihatsz is, Miklós... a lány gyönyörű, és a lakodalom, ha éltet az isten, úgy Szent György havában lesz.

A vitézeknek még a lélegzetük is elállt. Erre nem voltak elkészülve.

– A kutyafi mindenségit – ugrott fel Gyalogh Béla –, hát mégis igaz?

De ekkor már a többiek is ott álltak, összevissza kiabáltak:

– Ott leszünk, ott leszünk... Bogics lesz a násznagy. Úgyis felcsapott töröknek. Nincs a budai pasának se ekkora turbánja... László, lóvá ne tégy bennünket, mert agyonütünk!

László felemelte a kezét:

– A hozományról még nem beszéltem... A lány a budai pasa ángyanénjének a keresztlánya... Három véka arany...

A legények észbe kaptak:

– Lóvá tett bennünket! Csapjátok agyon!

Csak Bogics maradt komoly. Sziszegett néha, és horvátul mérgelődött, hogy miért nem vágta le azt a zsiványt, mikor úgysem mondott semmit... A hollók vájják ki a szemét!...

– Nem tudom, mit mondott volna. Mit vártál tőle, Markó? – kérdezték.

– Vörös képe volt, mint a rókának. Ruhája sem magyar, sem török. Nem gondolnám, hogy a maga dolgában járt... Jó az ilyen embert kivallatni... Azt mondják, ilyen fürkészők járnak a végházak táján... nem bízik a császár bennünk!

A fáklya sercegve lobbant, s a szavak mintha megfordultak volna a levegőben:

– Nem bízik a császár bennünk!...

– Csak ha baj van – mondta valaki.

– Meg ha verekedni kell. Akkor aztán dögölj, magyar! De a várakban idegenek terpeszkednek...

– Amíg a vámot kell szedni. Meg a harácsot. A jobbágyok közt hetvenkedni, nyúzni az árva népet, de ha megszólalnak a török ágyúk…

– Feladni a várat! – csapott az asztalra Bogics, ki még a fájó fejét is elfeledte a nagy méregtől, és üvöltve verte a nagy asztalt: – Akkor aztán gyere, magyar, gyere, horvát, vedd vissza! Veresd be a fejedet az ostromlétrákon, hullasd el java fiatalságod a bástyákon, és tömd meg halottaiddal a sáncárkot... hogy amikor aztán levertük már az utolsó lófarkas zászlót is a falakról, újra megjelenhessenek ezek a patkányok, ezek a vallon disznók harácsolni, osztozni és a rabokkal kegyetlenkedni…Süllyedtek volna el azzal a kehes császá...

– Bogics! – szólt valaki a fal mellett, és a hang tompán, parancsolón végiggurult a füstös homályon, mint amikor a vihar fojtott dörgése robog messze valahol a felhők hátán.

– A végház a császáré... aki pedig megunta a császárt szolgálni, az elmegy a törökhöz, elmegy akárhová, de vitézi ember ne köpjön az asztalra, ahol eszik...

Csomay kapitány nem lépett előre a világosságba, és Bogics mindkét kezével megtámasztotta bekötött fejét, amikor a homályba nézett, ahol kapitányuk állt.

Arca, mely előbb még vörös volt az indulattól, szinte sárga lett.

– Igazad van, uram, ha megleckéztetsz. Igazad van. De én nem magamért beszéltem, s amíg az eszemmel igazat adok – mert azt kell mondanod, amit mondottál –, a szívemmel és minden csepp véremmel lázadozok ezeknek a szemeteknek, rablóknak, asszony gyilkosoknak az urasága ellen, akikből egyet te huzattál fel... Nekem már mindegy, uram, hol kiáltanak a hollók utoljára felettem, de azért – amint mondottad –

elmehetek... hát elmegyek, ha akarod...

Az ajtó tompán nekilódult a szárfának, a fáklya lángja kanyarodott egyet, és nem válaszolt senki Bogicsnak.

– Elment a kapitány – mondta végre valaki, csak hogy szóljon, mert a csend már fojtogatta őket.

Erre se válaszolt senki.

Bogics felkelt; letekerte fejéről a kötést, és elkezdte rakosgatni átalvetőjébe szegényes holmiját.

– Ne hirtelenkedj, Markó – kérlelte László –, ismered kapitányunkat.

– Kiadott rajtam – mondta csendesen –, elmegyek.

Ekkor megint kattant a kilincs, és a kapitány apródja szólt be a szobába:

– Babocsai és Bogics uram, menjetek fel az őrtoronyba, a kapitány úr hívat benneteket.

– Gyere, Markó! – szólt László. – Aztán is összerakodhatsz...

A füstös szoba után szinte belezuhantak a párás, hűs tavaszi estébe.

A lápok világában ezer élet zsongott, a csillagok milliói melegen tündöklöttek, és messze valahol leért ragyogásuk egészen a földre. A várfal tövében csobbant a víz néha, és a két vitéz bódultan, tapogatva indult a torony felé. Az ajtó kinyílt előttük. Csomay uram kis alakja szinte elveszett a nagy székben, és jobban csak a kezét látták, amint a fal melletti lóca felé mutatott:

– Üljetek le. Mit végeztél, László?

A hang meleg volt, a végvári legények ezt a hangot ritkán hallották.

– Hazavittem a lányt... Anyámasszony eleinte protestált... de ahogy meglátta, csak elsírta magát. Hiszen gyerek még. Árva. Mire eljöttünk, már el sem engedte volna... Igaz, szép kislány és kedves...

– Nono ... – mondta Csomay – nono...

Bogicsnak meg eszébe jutott a budai pasa ángya... a véka arany... és felemelte fejét, mert cudarul fájni kezdett.

– Ha kapitány uram megengedné, hazaugornék majd hébe-hóba. A ház táját rendbe kellene hozni. Megerősíteni. Javítani. Hiányzik a férfi. Mindenféle lókötők csavarognak a berek körül.

– Nono... – mondta újra Csomay.

– Anyámasszony szíves köszöntését is hoztam. Majd elfelejtettem...

– Köszönöm.

Az őrtorony ablakában egy kis olajmécs pislogott. Fényes lángszemét

hol kinyitotta, hol összehunyorította, és ha mozdult valami mellette, ijedten rebbent, és lelapult, mint a fürj, ha héja kereng felette.

Az istállóban dobogtak a lovak, és a kapitány azt mondotta:

– Holnap már kinn is hálhatnának a cserényben – és fejével az istálló felé intett –, ilyenkor már csak puhul a ló a négy fal között. Persze vigyázni kell nagyon. Lókötő terem még a fűzfaágon is... – Majd hozzátette: – Mutasd a fejed, Markó fiam!

És Bogics, az örökké lázongó horvát vitéz, aki kemény volt, mint a tölgy, és szúrós, mint a bogáncs, szépen odatartotta fejét a kapitány elé, aki óvatosan felemelte az ijedt kis lángot, és megnézte a sebet.

– Jól megtapintott az a nyavalyás.

– Levághattam volna – kezdte Markó –, de élve akartam. Gondoltam, kiveszünk belőle valamit...

Csomay óvatosan Lászlónak adta a mécsest.

– Fogd... – És egy kis bekötött szájú kancsót vett elő. – Eleinte csíp egy kicsit – mondta, és tenyerével a sárgás folyadékot rásimította a sebre.

Bogics felhördült:

– Huj, angyala ne legyen ennek a kotyvaléknak, de csíp!

– Csíp hát... mondtam, de aki legény, oda se konyít neki. Olyan ez, fiam, mint a császár. Nem lehet visszaütni, mert magad vágod fejbe.

Bogics felemelte fejét, és a kapitányra nézett, akinek szeme meleg volt, és úgy nézett a két vitézre, mint fiaira.

– Az én családom ti vagytok. Mind. Amit mondok, az fáj néha, de gyógyít is, ezt el ne feledjétek... Fáj még a fejed, Markó?

Bogics lehajtotta a fejét.

– Nem fáj, uram, jót tett neki az orvosságod. De még jobban, amit mondtál. Azt hittem, haragszol rám, mert akkor inkább elmentem volna...

Csomay eltette az orvosságos edényt.

– Elmentél volna, Markó?

Bogics nagyot sóhajtott.

– Azt hiszem, uram, nem mentem volna el... Hová is mentem volna?... Megbolondul néha az ember...

Csend volt. Hallgatózó, nagy csend a kis szobában. A falakon kívül sötétséggé vált a levegő. Hallgatott a nádas, néma, nagy vizekbe nyúlva ezer ösztövér lábával, és a három ember a riadt kis fény világosságában tisztán érezte, hogy kívülről a sötétség nyúlós karjai körülfogtak már

mindent. A végházat, a lápot, az egész országot, és ők nagyon-nagyon egyedül vannak.

– Menjetek, fiaim – mondta Csomay, visszazökkenve a nagy székbe –, én még nem tudok aludni, de rátok ráfér. László nagy utat te még, Bogics, ezt a zsiványt hajkurásztad....

– Levághattam volna ... – kezdte Markó.

– Tudom, fiam, de te élve akartad, már mondtad... és igazad is volt. Hát csak menjetek...

Bezárult mögöttük az ajtó.

A kapitány még sokáig nézte a tűnődő kis lángot, amíg elálmosodtak mindketten.

A végház vitézei ekkor már az igazak álmát aludták. László mosolygott álmában. Bogics pedig hadonászott. Küzdött a császárral, kinek hosszú, nagyon hosszú karjai voltak, melyeket hiába vágott le. Összenőttek újra, és fojtogatták.

V.

Éjfél körül halk dobogás szaladt a vár felé. Az őrt álló legény szeme kinyílt, mint a bagolyé.

„Ki az ördög csavarog ilyenkor? – morogta. – Jó lenne szólni valakinek. Igaz, nem sokan vannak...”

Öt-hat ember lehetett, ezt jól hallotta a legény.

„Talán nem is ide jönnek – gondolta –, miért zavarognék?” És leste tovább a sötétséget, melyben közelgett a dobogás. Nem messze a hídtól megcsendesedett, és a lovasok mintha tanakodtak volna. Később, ahogy közeledtek, már a szavakat is megértette.

–... be kell kiáltani – mondta egy hang –, és ha nincs itt, menjünk tovább...

– Megnézni mindent... nekik nem hiszek... – válaszolta valaki rossz magyarsággal – nagyon fontos levél... az a Somay... – És lehalkította hangját, hogy a legény nem hallgathatta tovább.

– Mit látsz ebben a pokolban? – kérdezte a másik hang. – Azt meg úgysem engedik, hogy kutassunk...

– Ne kutassunk. Csak kérdezgessünk. Vigyázva. Nem járt-e itt egy futár... nem loptak-e lovat, és így... talán megtudjuk valami... az a szegény Graus azt mondta, még egy lovat is szerez, lehet, hogy meggyilkolták. És most nála a levél, annak a párja, amit tegnap adtam oda Kales uramnak. Nekem azt kell tudni, hol van. Csak menjünk be.

– Hát menjünk– mondta bosszúsan a másik –, de azt mondhatom, ha az a nyüves Graus itt akart lovat lopni, hát akkor az olyan mélyen van a posványban azzal a levéllel együtt, hogy az ítéletnapi trombitára sem talál fel...

– Mér mondod, hogy nyüves? – krákogott a másik. – A legjobb emberünk volt, akit a Katzián úr nagyon szeretett. Minden titkát tudta... és most egészen beteg a levélért... mert már régen megfordulhatott volna az a szegény Graus, ha valami nem éri... Hogy lovat akart szerezni, az nem bűn ... azt a magyarok is szokták…

– Hagyd a magyarokat – mondta a másik –, elég a bajuk, a mennykő ezt a sötétséget, azt sem tudom, merre ordítsak, hogy nyissák ki a kaput... Hé! Emberek, nyissatok kaput!

Az őr sumagolt. „Ordíts csak még egy verset! Nem jó, ha megtudjátok, hogy egyet s mást meghallottam...”

– Hé! Kapuőr! A füleden alszol? A császár emberei állnak idekünt!

A kapuőr erre megmozdult.

– Kik vagytok?

– Nyisd ki az ajtót! Ne prézsmitálj! A komáromi palánkból vagyunk... a többit majd odabent megtudod...

Csend lett.

– Hallod? – szólt újra az előbbi hang. – Szaporán!

– Hallani hallom uram, hogy be akartok jönni, azt is hallom, hogy a császár emberei vagytok, de azért csak várjatok sorjába. Elébb szólok a kapitány úrnak, mert én addig be nem eresztelek benneteket, ha egyenest Bécsből jöttök se.

Az előbbi hang cifrán káromkodott.

– Hát csak mozogj odabent, mert sürgős a dolgunk!

– Mozgok én, uram, csak még azt mondom, hogy ti meg ne nagyon mozgolódjatok, mert háromöles árok mellett álltok, amelybe nem jó lenne belecsöppenni, mivelhogy némely hegyes karók meredeznek benne...

Aztán lustán elballagott a torony felé, melyben nemrég hamvadt el a kis láng. Aludt a kapitány.

A legény lomha léptei egyszer csak elvesztek, mert gyorsak lettek és puhák, mint a nyesté.

A torony ajtaján inkább kapargált, mint kopogott, de ez elég volt Csomay felébresztésére.

– Nemzetes uram! Én vagyok itt, a Jóska…

– Mit akarsz? Gyere be!

– Némely császári emberek állnak a kapuban. Igen nagy garral vannak, de elébb kihallgattam őket. Valami embert keresnek, akinél fontos levél van... azt hiszik, itt van... mivelhogy lovat is akart szerezni... Nagy embere az odavaló kapitánynak... nem tudom, nem ez-e a mi emberünk. Mármint aki lóg...

Csomay meghökkent. A legény mond valamit. De aztán mérgesen belesuhintott a levegőbe: lovat lopott! Gondolatai sűrűn jártak. Mégsem

lesz az jó. Császári ember... felfújják a dolgot, és mire a hír Bécsbe ér, keselyű lesz a cinegéből...

– Jóska!

– Hallom, uram!

– Lemégy a nagy szálára, és felküldöd Babocsai vitéz urat. Aztán lemégy az istállóba, és megmondod a legényeknek, hogy egy hete nem láttak erre senkit. Érted, senkit...

– Senkit, nemzetes uram!

– Ha pedig nem láttak erre senkit, ugye, nem is akaszthattak fel senkit?

– Már hogy is akaszthattunk volna?!

– No látod! Értelmes ember vagy, fiam. Aztán visszamégy a kapuhoz, és amikor világ gyúl a toronyablakban, te is meggyújtod a szövétneket.

A legény elsurrant, mint a gyík. László egy perc alatt ott állt a kapitány mellett. – Mindent értek, uram – mondta pár szó után –, megmondom a többieknek is, miről van szó. Aztán leviszem magammal Potyondyt. Egyedül nem bírok vele...

– De lehúzzatok róla mindent. Valami levél lesz eldugva nála...

Lászlót is elnyelte a sötétség.

Aztán csak a csend járt a falakon. Később nagyot csobbant valami, és nemsokára kis fény nyitotta ki szemét a toronyszobában.

Lent, a kapunyílásban a legény csak erre várt. Tüzet csiholt, és a szövétnek lobot vetett a kapu felett.

– Jó lennél halálnak! – morgott odakünt a lovas egy nagy, deres lovon.

Ekkor ért László a hídhoz.

– Mi járatban vagytok? – kérdezte.

– Komárból megyünk Szigetbe – felelt a lovas enyhébben, mert a hangon megérezte, hogy nem közrendű ember beszél. – Öten vagyunk, és megpihennénk nálatok. Még beleveszünk a lápba ebben a feneketlen sötétségben.

László intett az őrtállónak, s a híd kinyújtotta széles nyelvét a másik part felé.

A lovakat elvezették a kísérők az istállóba, a vendégeket pedig egy kisebb terembe terelgette László. Nemsokára kenyér, bor és hús volt az asztalon.

– Egyetek! Megéheztetek... – És maga is leült a falatozó két idegen vitéz mellé.

Azok hatalmas étvággyal ettek és ittak. Az egyik magyar volt. Kunfynak mondta magát, és olyan alacsony homloka volt, hogy orra nyerge szinte a hajába ért. Lászlóra soha nem nézett.

A másik rókaképű, cingár ember volt. Savószínű szemét titkon Lászlón legeltette, és vékony, ideges ujjai állandóan mozogtak, mint a pók lábai, melyek akkor is kaszálnak, ha gazdájuk nem tud már róla.

Kunfy hol Ottónak, hol Füzeknek szólította. És förtelmesen törte a magyar szót. Inkább csak társa beszélt, miután megettek már mindent.

– No, aztán ti is csak el vagytok dugva ebben a fene nagy pocsétában!

– Hát bizony, erre nem jár a kutya se – mondta László –, de azért nem unatkozunk. Vadászunk, halászunk, versenyt lovagolunk... Vége a szép időknek, amikor még a törökre jártunk... azok meg ide. Remek viadalok estek...

– Az volt nagy butaság!– hadarta a rókaképű. – A felséges császár tiltja az ilyesmi...

László legyintett:

– Hát majd elmegyünk szántani, ha nem kell a harcos ember...

Kunfy elterelte a szót, és mérgesen nézett a rókaképűre. Ez a barom így akar megtudni valamit?

– Hagyjátok a császárt! Olyan messze van az, hogy csak ezernyi futárral tudja országait kormányozni. Amerre csak jár az ember, beléjük botlik. Erre nem jártak?

A rókaképű úgy figyelte Lászlót, majd a szeme kiesett.

László nyugodtan nézett Kunfyra.

– Nem tudom, két napig otthon voltam. De az úton nem találkoztam senkivel. Itt sem szóltak, hogy járt erre valaki. Ámbár lehet, hogy elfeledkeztek róla. Reggel majd megtudjuk, mert most bizony alszik mindenki...

– Persze, persze – bólogatott Kunfy –, még a lovaitok is csendben vannak. Nem hallom a dobogásuk. Vagy már fűre tettétek őket?

– Csak nappalra. Éjszakára behajtanak a legények. Az ilyen nagy rétség mindig tele van lókötővel…

Kunfynak megrándult a szemöldöke, Fitzek pedig idegesen dobolt az asztalon. A levegőben megfeszült a csend.

– És fogtak ilyen lókötőt? – bökte ki Fitzek nehezen, de fel is szisszent nyomban, mert Kunfy alaposan bokán rúgta az asztal alatt. „Ajtóstul rohan

ez az ökör a házba... – mérgelődött magában. –Hiszen ha huszonöt embert vertek itt agyon dudaszó mellett, így akkor sem tudunk meg semmit...”

László ásított.

– Fene tudja! Nem mindig dicsekednek vele a legények. Az ilyen zsivány annyinak számít, mint a farkas. Kupán vágják, aztán már csak a halak komáznak vele... de feküdjetek le most már, és pihenjétek ki magatokat. – És felállt. – Egész nap lovon ültem én is. Jó éjszakát! Reggel benézek még hozzátok...

Amikor kiment, Kunfy nekiesett Fitzeknek:

– Okosabb lenne, ha nem szólnál egy szót sem. Csak rontod a dolgot... így ugyan meg nem tudunk semmit.

– Ezektől nem. Ezek olyan, mint a róka... De majd a legényektől hajnalban. Mutatok egy tallér, és a buta paraszt megmondja...

– Buta paraszt? – sziszegett Kunfy. – Több esze van az ilyen buta parasztnak, mint három generálisnak!

– Jó, jó – hadonászott Fitzek. – Majd meglátod, hogy beszélni fognak. Csak a tallér mutatom...

– Hát csak mutasd – mérgelődött Kunfy –, én lefekszem, és jó lesz, ha te is igyekszel, mert leég a gyertya, és sötétben maradsz.

Lehányták magukról ruháikat, és némi mocorgás után elcsendesedtek. László halkan felment a toronyszoba elé, és beszólt Csomaynak:

– Rendben van, kapitány uram, minden. Alusznak. A ruhákat Potyondy eldugta. Reggel átnézhetjük.

– Jól van, fiam. Ha korán akarnak menni, csak eresszétek. Nekem nincs dolgom velük.

László lebotorkált szállására. Vizet adott Bogicsnak, ki fájdalmasan nyöszörgött álmában, és amint letette fejét, már aludt.

A mozdulatlan, nagy nádasok felett ekkor már szürke párák lebegtek, és az éjszaka megfakult. A Göncöl rúdja vége szinte belelógott a vízbe.

Egy bagoly panaszosan rikoltozott, mintha a sötétséget marasztalta volna, mely lelapult a vizekre.

Nyugat felé ballagott az éjszaka.

Sóhajtott a nádas, mintha a lidércek ültek volna rajt eddig, és halkan kiáltott a nádirigó. A nagy nádbugák kiemelték selymes fejüket a sötétségből, és suhogni kezdtek, amint elrepült felettük szürke uszályával a virradat.

Jóska, az őrlegény, tátott szájjal, félrebillent fejjel aludt a kapunyílás melletti padon.

Mellette állt Fitzek, és olyan tekintettel nézte, hogy Jóska gondolkodás nélkül leszúrta volna, ha ébren van.

– Ez egy őr? – fordult Kunfy felé, ki most sompolygott oda. – Alszik. Elvihetnéd az egész várat...

– Nem tudom, kinek kellene ez a piócakastély – morgott Kunfy.

– Aztán hogy a fenébe jönne ide be valaki, hacsak nem hal vagy madár?

– Az mindegy. Aki őr, az ne aludjon...

Jóska felneszelt a suttogásra. Szemei egyszerre éberek lettek, és felugrott. Kezében ekkor már csákány...

– Mit akartok?!

Fitzek úgy mosolygott, hogy Jóskán hideg futott végig.

– Pszt... pszt...– És egy fényes pénzt mutatott a legénynek, kinek csak most kezdtek a kerekek forogni a fejében.

„Ketten vannak – gondolta Jóska –, rosszat nem tehetnek. Egyet kurjantok, és apróra vágják őket... – De azért nem ment közelebb. – Pénzt mutat a nyavalyás – gondolta –, most légy okos, Jóska...az a kis pénz, biz jó lenne...”

– Kell ez a tallér? Megkapsz, ha beszélsz...

A legény szemében ravasz fény villant.

– Hát éppen beszélhetek...

Fitzek Kunfyra nézett diadalmasan: ugye?!

– Csak azt kell mondani: fogtatok-e lókötő?...

Jóska látszólag vívódott.

– Fogtunk...

Fitzek szemei szikráztak a gyönyörűségtől.

– Derék ember! Ez nem hazud…

– Milyen volt az az ember?

Jóska az égre nézett, és nem szólt.

– No, csak mondd szépen: milyen ruhája volt?...

Jóska tétovázott:

– Én már egyszer feleltem... és ha aztán nem kapom meg a tallért?... Kihez menjek panaszra? A kapitány úr azonmód felhúzat...

A rókaképű biztos volt már a dolgában.

– Persze, te huncfut... itt a tallér.

Jóska megpendítette a pénzt a kövön. Szépen csengett: igazi...

– Hát olyan németforma ruhája volt...

Fitzek a kezét dörzsölte. Kunfy is figyelt, mint a vércse.

– Meg olyan nagy, vörös bajusza volt...

– Nono – mondta Fitzek –, talán nem is volt olyan nagy az a bajusz?

Jóska gondolkodott:

– Hát nem volt olyan igen nagy, de vörös volt... olyan hosszú ember volt, mint a pemetelő... Kenyeresem vágta le, a Suta Gyuri... Nem sok élet volt a nyavalyásban.

– Ez az – mondta Fitzek, és Kunfy is rábólintott.

– Még aztat mondjad, te huncfut, hogy mikor volt ez a dolog.

Jóska egy kicsit hátrább lépett és tanakodott. Az ujjain is számolt.

– Mindjárt – mondta –, mindjárt... most pünkösd havában lesz öt esztendeje.

Fitzek szeméből sárga láng csapott fel, és a kardjához kapott. Jóska is megemelintette a fokost. Kunfy pedig megfordult, és sebesen elment az istálló felé. Fitzek tajtékzott:

– Add vissza azt a tallért, mert levágúlak!

Jóska a fejét rázta.

– Megszolgáltam, uram, nem adhatom. – És nyugodtan támaszkodott a hosszú nyelű csákányra.

Fitzek csak a fogát csikorgatta, és fehér volt a méregtől. Így rászedte ez a buta paraszt... Ha Kunfy ezt elmondja otthon, vége a becsületének…

– Gazember… – toporzékolt – gazember... becsapsz engem?! Megállj!

Visszafenyegetett öklével, és elbotorkált ő is az istállók felé. Jóska vállat vont.

– Egyen meg a rosseb! – És köpött utána egyet.

Az istállónál már felnyergelve álltak a lovak. A kísérő legények az átalvetőket szíjazták fel, Kunfy pedig sötét képpel topogott körülöttük.

– Siessetek, a fene a bőrötökbe!...

– Kellene mondani, hogy megyünk – vélte Fitzek. Kunfy oda se hallgatott.

– A kapitánnyal is kellene beszélni... – kezdte újra a rókaképű.

– Van még egy tallérod? Talán neki is akarsz adni egyet?

Fitzek nem szólt többet, de a méregtől felkavarodott a gyomra.

Ekkor már viharosan ébredezett a láp, és az őrtorony fekete köveire

melegen kúszott fel a kelő nap lángja.

A lépcsőkön László közeledett.

– Már mentek?

– Nagy út áll még előttünk – mosolygott feketén Kunfy –, éppen menni akartunk, hogy megköszönjük a szállást meg a vacsorát.

– Egy kis harapnivalót most is kaptok.

– Köszönjük. Már jóllaktunk a magunkéból – mondta Kunfy, és olyan pillantást vetett társára, hogy az majd leharapta szája szélét.

– Nem akartunk felverni benneteket... Kérlek, add át szíves köszöntésünket a kapitánynak. – És kezet nyújtott.

László sietve eresztette el Kunfy kezét, mely nyirkos volt, mint a varangy. Fitzek csak fövegét emelte meg, és László szívből örült az elmaradt parolának.

Jóska olyan vigyorgó képpel eresztette le a hidat, hogy Fitzek minden epéje az arcába szaladt, de azért tartotta magát, mintha a kapuőr a világon se lenne. Merev képpel ügettek ki a puha útra, amely lustán kanyargott a nádas országában.

Jóska ismételten nagyot köpött utánuk, és biztonság okáért újra megpendítette a tallért.

– Igazi! – mosolygott. – Na, büdösek – fenyegetett a távozók után –, most az egyszer ti fizettetek a magyarnak!

VI.

– Fordítsátok rá a reteszt – mondta Csomay kapitány Lászlónak és Potyondynak, az ajtó felé intve, amikor ledobták előtte a halom ruhát, amelyet egyenként átkutattak. Később már késsel is hasogatták, de nem találtak benne semmit.

– Jól eldugta – mondta László –, vagy nem is ez volt.

Csomay kapitány a föveget forgatta.

– Hacsak ebben nincs...

De abban sem volt. Pedig darabokra vágták. Már csak a csizma olt vissza.

– Ezt is megnézzük? – kérdezte Potyondy, és felemelte a csizmákat, melyeknek mindkét talpán tenyérnyi lyuk tátongott.

– A talpában aligha van – nevetett.

László kezébe fogta az egyik csizmát. Az éles kés végigszántott a varráson, és lám, csak szétnyílt a szár, és zörögve hullt a földre egy összehajtott pergamen. A pecsétek porrá törve, de amúgy érintetlen.

Csomay letette a levelet az asztalra.

– Hányjátok egybe a ruhát, követ a közepébe, kössétek össze, aztán a vízbe vele. Utána jöhet az íródeák.

László és Potyondy hamarosan hozták az íródeákot. Csomay kinyitotta a levelet, eléje tartotta.

– Látod ezt a levelet, diák?

– Látom, uram.

– Olvasd el, s aztán úgy elfeleded, mintha sohase láttad volna! Érted diák?

– Értem, nemzetes uram!

– No, csak azért mondom ... Hát olvasd.

A diák a világosság felé fordította a levelet.

Ez levelet küldöm nagyságos Kales Rudolf uramnak, nékem jó barátomnak, a bolondvári kastélyba.

Köszöntésem küldöm néked, Kapitány Uram, és hírül adom a fonódiak viselt dolgait, kik fütyülnek az fölséges császár parancsára, és ugyancsak hányják a kopját a törökkel...

Csomay megköszörülte a torkát.
– Hm. Folytasd.

Kutyák ezek, Uram, kapitányukkal egyetemben, meg ama Babocsaival, ki a koppányi agát el is veszejtette, kincseit elragadta lányával együtt...

László piros lett, és összeszorult az ökle.
– Majd megtudom, ki vagy, kutya! Olvasd, diák.

A lányt a sok aranyakkal együtt anyjánál rejté el, ami pedig a fölséges császár meglopása, mert az ilyen tusában nyert dolgok Üfelségét illetik.

– Illeti a fekete fene! – toporzékolt Potyondy, és a diák folytatta:

Jó lenne, Uram, ha ezen dolgoknak utánanéznél, és az aranyakat okkal-móddal kivágnák a bőrük alól is. A lány pedig igen szépséges lenne... és a házuk körül csak gyatra palánkok vannak.

László szinte nyögött:
– Olvasd, diák, olvasd a végét, hogy tudjam a nevét ennek az ebhitű, koszos kutyának...

Magam mennék, vagy segítenék neked, Uram, de a török itt leselkedik a réten, és mozdulni sem tudok miatta. Mindezekért csak arra kérlek, hogy szólnál egy jó szót, hogy elmehetnék innen, mert igen düledeznek a falak, és ha a törők tüzet vet a palánkokra, megsülünk mindahányan.
Köszönetem az ottvaló uraknak és vitézeknek.

Kelt Öreglakon, a. d. 1586.

Joachim de Katzián

A diák kezében megzörrent az írás, amint az asztalra tette. László pedig olyanféle mozdulatot tett, mintha valakinek a torka felé nyúlna.

– Hát te írtad, Katzián?...

A diák még parancsot várt.

– Elmehetsz, fiam – mondta a kapitány, és összenéztek, amikor becsukódott mögötte az ajtó.

– Jó szomszédság – mondta Csomay –, és még szerencse, hogy elkaptuk ezt a levelet.

– Majd ír másikat – vélte Potyondy.

– Azt alig hinném – csikorgatta fogát László –, mert levágom ezt a hazug kutyát, ezt a hitvány dögöt...

– És amíg te Katzián után jársz, ahova el sem engedlek, anyádat meg felperzselik... a császár vitézei – mondta keserűen Csomay. – Nem merek Bogicsnak a szemébe nézni. A magyar kapitányok kikopnak az öreglaki végházból meg a bolondváriból is. Nem voltak megbízhatók. Ezek a megbízhatók, a Katzián meg a Kales Úristen, hová leszünk?! Fogyunk, és koldustarisznyát hordhatunk nemsokára ezek közt a latrok közt. Saját országunkban...

László topogott, és nem találta helyét.

– Rossz volt az álma a kutyának, mert már keresteti a levelet. Aludni sem tudok, ha anyámékra gondolok... Ennek a Jóskának meg adok egy tallért... Kapitány uram! Fel kellene hívatni, hátha hallott még valamit...

Jóska szítta a fogát, amikor hívatták. Fene ezt a pénzt! – gondolt a furfangosan szerzett tallérra.

Amikor belépett a szobába, László a vállára tette kezét.

– Okosan viselkedtél, Jóska, itt van egy tallér, megszolgáltad.

Jóska aggódó egérszemei vidáman megvillantak.

– De most erőltesd meg az eszed: elmondtál-e mindent?

Jóska a földre nézett, és a Fitzek-féle tallérra gondolt.

– Nem beszéltek-e ott a sötétben másról is? – nógatta László.

– Csak amit már mondtam, vitéz uram, csak a levélről beszéltek, meg hogy mink is szoktunk lovat kötni. Mármint hogy magyarok... Meg – ütött homlokára Jóska – ehun-e, majd elfelejtettem, valami Kallós uramról sutyorogtak, akinek űk vitték a második levelet, merthogy az első elkallódott...

– Jól van, fiam, elmehetsz – mondta a kapitány, mert a másik kettő néma megdöbbenéssel nézett össze.

A veszedelem árnyéka nagyra nőtt Lászlóék háza felett. A levél párja

már Kales kezében van, aki, ha aranyat szimatol valahol – tudták ezt a fonódiak –, a tulajdon anyját is tűzre hányta volna. Azokból a hazátlan vallonokból való volt, akik istencsapásként járták az országot, és lélektelenül gyilkolták a magyarságot. Ezek gyűlöltették meg a németséget, akik valójában éppenséggel nem voltak németek. Amerre jártak, gyász és gyötrelem virágzott a nyomukban. Könny, vér, láng és üszkös falak maradtak utánuk. És amikor hazafelé tartottak, egy-egy vallon tiszt után nyolc-tíz szekér hordta a rablott zsákmányt abból az országból, melyet a török ellen megvédeni kellett volna. Ezek az éhes vadállatok kergették a magyarságot a török karjaiba, mely sokkal emberségesebb volt, türelmesebb, sőt akárhányat találunk köztük, akik nemesek voltak szívben-lélekben egyaránt. Ámbár – az igazság kedvéért – hozzá lehet még tenni azt is, hogy ezek az országpusztító férgek is a felséges császár „vitézei” voltak.

És ezek közt a dúvadak közt is kimagaslott Kales Rudolf kapitány, aki azzal alapította meg hírét, hogy az egyik jobbágyfalut –mely a koppányi töröknek adót mert fizetni – porig égette, és karóba húzatott mindenkit aki idejében el nem menekülhetett.

A Bolondvár környéke így aztán lassan elnéptelenedett. A vérig kínzott jobbágyság behúzódott a berkekbe, melyek végtelenül húzódtak a Balaton partján. És Kales – miután adót nem szedhetett – portyázásokkal tartotta fenn magát, nem törődve azzal, hogy török vagy magyar volt-e az áldozat. Csomay kapitány jól látta László megdöbbent tekintetét, és maga is azt gondolta: nincs veszteni való idő. Ismerték Kalest. Az a pár jobbágyház, mely megbújva húzódott a bézsenyi berekszélen, Lászlóék háza mellett, alig segíthetett. Ha valahol meglobbant a láng, és a süket éji csendben durrant a mordály, az agyonkínzott nép eltűnt a lápban, melynek útvesztőit csak ő ismerte.

– Hány ember kell? – kérdezte Csomay. – Bár ijedelemre nincs ok. Az a bitang előbb szimatolni fog... talán fürkészőt is küld... és ha megrohanná is a házat, legfeljebb tíz-tizenöt embert visz magával, akik nem beszélnek, és osztoznak vele: az ő hűséges vallonjait.

– Tízet gondoltam – mondta László –, és pár napig elmaradnék, kapitány uram. Összeszedem a berki népet, és megerősíteném az udvarházat. Az árkot is megásnánk, mert már át lehet lépni rajta, a palánkokat is kifoldoznánk. Aztán gondoltam még egy rejtett utat a berekbe. Volt ott apámnak egy kis nádháza. Ki tudja, mire lesz jó? Én nem

ülhetek otthon, és az asszonynép, ha baj van, arra menekülhet.

– Mikor indultok?

– Már mennénk – topogott László –, nem vagyok nyugodt, amíg otthon nem leszek.

– Hát akkor készüljetek isten nevében. A lovászok közül vigy hatot, többit meg akit akarsz.

Közben reggel lett. Bogics a korláton támaszkodott, mikor László és Potyondy leértek. Karon fogták.

– Gyere, Markó, nagy dolgok történtek...

– Ne siessetek – morgott Bogics –, ha nagyot lépek, még lotyog valami a fejemben. Másként kutya bajom. Csodaszer a kapitány medicinája. Ámbátor fertelmesen csíp… Na, beszéljetek…

Elmondtak mindent. Az indulatos horvát véresre rágta szája szélét.

– Hát ez az! Nem mondtam?!... Megállj, kutya – és verte a mellét –, én is ott leszek, ha még nem tudod, ki az a Bogics Markó Szigetből!... És még engem szidott a kapitány... Ki legyen a negyedik? – kérdezte László.

– Ágay Pista... hiszen tudod, számadása van neki is ezekkel a dögvészhordókkal.

A nap akkor fordult delelőre, amikor kidobogtak a hídon. Kurta árnyék járt alattuk, és elnyelte őket nemsokára a zizegő nádas.

Az öreg ház most sűrűbben nevetett. János, a félkarú udvaros is felvarrta dolmányára a hiányzó pitykegombokat, és a lótrágyát elhordta a kapu mellől.

– Ne mondja a vendég lány, hogy ez akármilyen ház…

– Nem vendég az, János bácsi – nevetett Böske, a belső lány –, merthogy örökbe fogadta a nemzetes asszony.

– Mámeg sokat tudsz, te lány! – dörmögött az öreg, de azért örült a hírnek.

– Tudom, amit tudok – fogta Böske csendesre a nyelvét –, hallottam, amikor meghozta László úr, aztán a nemzetes asszony nagyon kárpálta, hogy minek hozta ide annak a lányát, aki a nemzetes urat elemésztette... Valami Oglu nevű... de most már szereti, ami nem is csoda, hiszen olyan szeretni való…

Az öreg udvaros meghökkent.

– Aztán attól nem félsz, Böske, hogy nyakon cserdítlek ennyi töméntelen hazugság után?...

– Sose halljak semmit, ha nem hallottam – erősködött a lány –, azt is mondta László úr, hogy ő meg levágta ezt az izét... nehézség a nevit...

– Oglut?

– Azt hát. Aztán a török halódásában ráhagyta a lányt, mert árva volt szegény... az anyja meg magyar.

János gondolkodóba esett. Olyan igazformán beszélt a lány. Meg honnan tudná, ha nem hallotta volna?

– Hát csak annyit mondok, Böske lányom, hogy ne avatkozz az urak dolgába. Ne fülelődj – mondta korholóan, ámbár igen megörült a hírnek, mert jó gazdája volt Babocsai uram, és annak idején sűrűn kívánta a fekete halált Oglunak. Aztán meg, hogy itt maradt a kis török leányasszony, akitől mosolygósra váltak még a falak is.

Így van rendjén – dohogott, amikor egyedül maradt –, Babocsai uramat levágta Oglu, Oglut meg lekaszálta László úr. Az adósság le van róva. A lány meg ráadás. – És megkente zsírral a kapu forgóit, melyek igen csikorogtak hajnalban, amikor a jószágot kieresztették. Ne neszezzen az a kapu, hadd álmodozzon még a kisasszony...

A kis török leány szemein felszáradtak már a könnyek. Idegen világba csöppent, s ez a világ meleg volt és napsugaras. Babocsainé megmutogatta a háza táját.

– Ez itt a kertünk, kislányom. Ha nem sok a víz tavaszon, szépen terem. Bár lusták ezek a lányok, magam meg nemigen hajladozom már.

– Majd én csinálom, asszonynéném. Koppányban is volt kertem.

Itt egy kis csend ereszkedett közéjük. Koppány... elmúlt.

– Hát ez jobb föld, az bizonyos. Ha szereted a kertet, örömöd lesz benne. Dus... mindig elfeledem a neved...

–Dusmáta – mosolygott a lány. – De Zsuzsának is hívtak...

– Persze hogy Zsuzsa. A fene se tartja észben ezeket a pogány neveket!

És mentek tovább.

– Ez itt a régi gát. Amikor még vizet eresztettek a ház köré. De most három végház is őriz bennünket, öreglak, Fonód, Bolondvár... – bár a jó isten tudja. A lator, az csak lator marad, akárki volt az anyja.

Aztán a konyhába mentek, ahol Böske anyja, az öreg Örzse tartotta a kormányt. Mégpedig erős kézzel.

– Örzse! Nézzétek meg a lányomat! A gólya hozta...

Örzse nevetett.

– Már csak akárki hozta, de jól megválasztotta.

– Ne prézsmitálj, Örzse. Csak azt vegyétek a fejetekbe, hogy mától kezdve az ő szájával is én beszélek.

Ekkor perdült be Böske, és kezet csókolt a nemzetes asszonynak. Aztán mosolyogva nézte Zsuzskát, mint ahogy a virág is csak mosolyogni tud. Virág: virág.

– Ez meg itt a Böske. Kislányom, vigyázz a szájára, mert lyukat beszél az oldaladba.

Az udvaron János söpörgetett.

– No, vén lator, de ki van faggyúzva az a bajusz. Itt van a lányunk, nem vagyunk már egyedül.

János illendően megbillentette a süvegét:

– Isten éltesse!

Aztán újra bementek a házba. Zsuzsa lassan magára talált. Tett-vett Babocsainé szobájában, és észre sem vették, már hosszú árnyékot vetett a nád, aztán halódó lánggal hullt alá a nap a láp mérhetetlen világába. Még egyet lobbant, és hűvös szárnyaival átlengett a vizeken az est.

És Zsuzsa ezen az estén már békésebben siratta apját. Úgy érezte, mintha ő mindig itt lett volna itthon, és apja nem ment volna el tőle messze... elérhetetlenül messze.

Aztán elaludt. Álmában már nyílott a sok virág a kertben, melyet délelőtt néztek, és a kert vége lenyúlt a lápba, ahol feketén kavargott a láp hínáros vize.

Újra elmúlt egy nap.

János bezárta a nagykaput, mert már erősen sötétedett, aztán elballagott az ólak felé, hogy minden rendben van-e. Békés, nagy csendesség hullámzott a berek felett, és a csillagok melegen ragyogtak mélységes magasságokban. János nézte a csillagokat az öregember tűnődésével. Sóhajtott, de aztán elfordította a fejét, és azt mondta:

– Ejnye... – És lehasalt a földre, fülét odaszorítva.

Nem, nem csalódott. Kint az úton lovak dobogtak. A lovasok útja a ház mellett jó ötszáz lépésre vitt el, s abból kanyarodott le a gyepes út az öreg udvarházhoz. Ez az út már nappal is alig látszott, kevesen jártak rajta.

Az öreg csak hasalt. Még nem értek az elágazáshoz. Keményen dongott

a föld. Talán öreglakba mennek némely lovasok – gondolta. De egyszer csak csend lett.

És a dobogás a beágazás táján veszett el.

Ide jönnek! Puhára értek, és elnyelte dobbanásukat a fű.

János felugrott, és az ólakhoz osont.

– Bence! Rázd fel a többieket. Némely lovasok mindjárt itt lesznek a kapu előtt. Nem tudni, mi járatban vannak. A lányoknak megszólj be, hogy zárkózzanak.

Az udvarház férficselédjei – hat ember, köztük két legényke –, ki villával, ki fokossal, csendben elálltak a palánk mellett. A konyhában kialudt a láng, és semmi zaj, csak a sötétség suhogott a levegőben.

A lovak mély dobbanása most már tisztán hallatszott.

János fenn állt a palánkon, hozzásimulva a kapudúchoz.

A lovakon néha zörrent a szerszám, és halk szavak is hallatszottak már.

„Magyarul beszélnek – gondolta János –, ámbár mi járatban lennének ennyien?”

A beszédet most már ki lehetett venni. Két lovas imbolygása is derengett.

– Úristen! Micsoda csend. Sehol világosság; csak nem késtünk el… – De ekkor már a kapu előtt álltak.

János elmosolyodott, mert megismerte László hangját.

– A vacsoráról bizony elkéstetek, fiatal uram, de talán akad még valami a kamrában. Nyisd ki, Bence fiam, a kaput. Ámbár ugyancsak megneszeltünk, uram, merthogy fölös számú lovak dobogását hallottuk.

László nyugodt nagyot sóhajtott.

– Hála isten! Most már nem lesz baj.

A konyhában újra felpillant a mécs lángja. A lovászok eldobogtak az ólak felé, aztán zörögtek a ház ajtaján a keresztvasak, és egy gyertya lángja lódult meg a nyílásban.

Böske magasra tartotta a világosságot.

– A nemzetes asszony mindjárt jön. Már lefeküdtek.

– Jól van, Böske. Lássátok el a legényeket, és nekünk is valami ennivalót, mert ugyancsak megéheztünk.

– És megszomjaztunk – tette hozzá Potyondy, ki az ivásról nem szokott megfeledkezni. A többiek nevettek. Potyondy elrestellte magát. – Igen rossz a víz errefelé – mentegetődzött –, hideglelést kap tőle az ember...

László elébe ment anyjának. Átölelték egymást, aztán László bemutatta a vitézeket. A nagyasszony leült, és aggódva nézett Lászlóra.

– Mi járatban vagytok, fiam? Mert érzem, nem nekem szól a látogatás...

László megköszörülte a torkát, a vitézek pedig összenéztek.

– Ne takargassatok semmit, vitéz uraim, és ne nehezteljetek, hogy így nektek szegezem a kérdést. Úgy nézek rátok, mint a fiaimra, akik hazajöttek. Csak beszéljetek. Ha tudom, hol a baj, nyugodtabb vagyok.

László erre töviről hegyire elmondta a történteket. Néha Bogics vette át a szót, és ilyenkor úgy elvörösödött a méregtől, hogy gutaütéstől féltették.

– Ne félj, asszonyom – fejezte be végül a mérges horvát –, az a véres barom ebbe beletöri a fogát, mint ahogy Bogics Markó a nevem!

Babocsainé ijedelme lassan elmúlt. A szobát betöltötte az erő és a fiatalság, és még az éjjel Jánossal üzenetet küldött a nádba fogyott kunyhók jobbágynépének, hogy hajnaltájon az udvarháznál legyenek. Akinek valamiféle szerszámja vagyon, az hozza magával, mivelhogy az udvarház táját meg kell erősíteni némely csavargók ellen. De erről néma legyen ki-ki, mint a csuka, mert tudott dolog: palánkot húzni, sáncot ásni nagyon tilalmazza mind a török, mind a német, akik akkor ugyancsak országoltak a magyarok szomorú országában.

Másnap hajnalban összeült a négy vitéz. Bogics vitte a szót, mint aki megjárt már ungot-berket, ott volt Szigetvárában is, amikor a falakat erősítették.

Nagy erő nem volt, de azért harminc ember csak összejött reggelre. És az öreg ház körül megmozdult a föld. Mélyült az árok. Nyüzsgött az ember, mint a hangya. A régi karók helyett újakat vertek, és egy szekér hordta a fonásnak való rőzsét.

Legfontosabb volt azonban Bogics terve. Kiásni a falak alját, feltölteni a régi gátat, és a palánk körül elönteni a mély árkokat vízzel úgy, amint az régen volt.

Tetszett a gondolat mindenkinek. Csak ne lenne olyan nagy munka... Hátha félbemarad?... Bogics azonban nem tágított. Izzadt és verejtékezett egész nap. Ha kellett, ásózott, ha kellett, oszlopot vitt. A gát hamarosan el is készült. Mögötte torlódott a láp vize. Ha a gátat kinyitják, egyszerre megtelnek az árkok, és akkor ember legyen, aki megússza ezt a fekete

posványt, mely patkó alakban folyná körül az udvarházat; hátul úgysem lehet megközelíteni, mert ott majd az ablak alá nyúlt a feneketlen hínáros iszap.

László pedig becsónakázott a lápba, hogy megvan-e még a régi ház. Máté, az öreg halász tolta a ladikot.

– Megvan, uram, hogyne lenne. Egy kis igyekezettel szép is lenne, jó is lenne. Ha meg baj van, az asszonyféle elhúzódhatna benne.

– Hacsak nem repülnének – mondta László –, mert kend nem strázsálhat itt éjjel-nappal a ladikkal, meg aztán mi is combig jártuk a sarat míg olyan vizet találtunk, hol eljár a csónak.

Máté csak tolta a csónakot, és hallgatott. László pedig tudta, hogy a furfangos öreg töri a fejét.

Megnézték a házat mely a láp egy kis dombján épült, és gerendái még épek voltak. Körülötte a mérhetetlen nádas, melyből itt-ott ősi tölgyek és bozontos füzek emelték fel a fejüket, mint sokkarú óriások a nád zizegő országában. Itt bizony biztonságban lennének az asszonyok, mindennemű jószágukkal egyetemben, Ez más ország volt, mint túl a parton. Itt nem parancsolt sem a szultán, sem a császár; itt az örök természet parancsolt, ítélt, büntetett, ahogy azt saját ősi törvényei előírták. Nincs az a magas sziklavár, hol ilyen biztonságban lehettek volna.

Még télen is megközelíthetetlen volt, mert hol itt, hol ott meleg források buggyantak fel, melyek felett sose lett úr a jég.

László leheveredett a zsendülő fűre, és süttette magát a nappal, melynek áldott melege körülfolyt mindent, és életté tette az életet.

– Csak hát a falakat döngölni kellene e nád helyett – mondta László –, és a szobáknak mennyezetet csinálni, ha anyámasszonyék jönnének ide...

– Nem nagy sor az, úrfi – mondta Máté –, most még csak alignyílt a tavasz. Mire a szentiványi alma megérik, meglehetünk vele. A sokféle nádi ember érti az ilyest. Csak nehéz összeterelni őkelméket, mert ki erre, ki arra. Aztán a madár is nehezen ér végére a nádnak... akkora.

– Ezt rád bíznám, Máté bátya... Így maradna, amint van, csak a falak döngölve lennének, és még két szobát ragasztanánk hozzá...

Máté pislogott.

– Igazad van, uram. Gondolom, ide hoznád az új asszonyt... mondják, karddal szerezted...

László elpirult.

– Bolondságokat beszélsz, Máté. Nem gondolok én lakodalomra, és a lányt testvéremnek hoztam. Nem asszonynak...

– Pedig hát benne vagy, uram, az üdőben...

László hallgatott. Igaza volt Máténak, de ő nem nézte eddig az asszonynépet. A végvár zajában nem ébredt fel a szíve. Eddig Oglura készült, és most, hogy megvolt a nagy leszámolás, szinte egyedül maradt.

Bizony jó lenne szeretni valakit…

– Úrapád ilyenkor már meghozta anyádat. Akkor vertük ennek a háznak a karóit, mert akkor is csatangolt erre mindenféle nép, és asszonyanyád itt jó helyen volt. Meg amikor úrapád hadban járt.

– Jó hely ez, Máté, ha jól megcsináljátok, csak a bejárást a háztól kellene kifundálni. Valami töltés kellene, amin be lehetne járni...

– Isten mentsen! – tiltakozott az öreg. – Inkább árok kellene az első sík vízig, amiben megy a ladik. Abban nem jön utánunk senki, de a töltést más is megtalálná.

– Igazad van – tűnődött László. – Valami furfangos árok, mely össze-vissza kanyarog a posványban, csak az a baj, hogy ehhez is ember kellene.

– Nem lenne hosszú az egész, úrfi, és a nádi emberek értik az ilyesmit. Szívesen tennék, ámbátor nem a te jobbágyaid. Asszonyanyád jó hozzájuk, és jóféle medicinákat ad nekik, ha rontás van rajtuk. Ha rám bíznád, uram, nem válna károdra. Most lenne pedig azideje, mert ama horvát vitéz ugyancsak megfogta a vizet, és megapadtak a tocsogók. Ha kinyitja a gátat, combig ér újra a sáros maszat, de akkor már készen lenne a csónakjáró árok, melyet csak az ismerne, akinek dukál.

– Arany a szavad, Máté, és én nem feledem el igyekezeted. Csak ama nádi emberek segítsenek...

– Segítenek, uram. Mondám, hogy a nagyasszony is segíti őket...

Még egyszer körüljárták a házat, aztán beültek a vájt csónakba. A csónak sebesen kúszott kifelé, és a nád suhogva zárult össze mögötte. Jó félóra útjuk volt a partig, és László egészen elszédült a nád tekervényes útjain.

– Sose találnék ki – mondta.

– Pedig országúton megyünk, uram, de ezt csak a nádi ember látja. Ezenkívül vannak még töméntelen ösvények és csapások, de azokon még nekünk is vigyáznunk kell, mert hamarosan berántják az embert ama vízilányok.

Zsuzsa csodálkozva nézte, hogy nőnek a falak, és elpirult ha a pallérkodó vitézek szóltak hozzá. A koppányi várban a török vitézek nemigen szólongathatták az aga lányát. Igaz, nem is találkoztak, mert ott Mohamed törvényei más utakat szabnak az asszonynépnek.

Érezte Zsuzsa a vitézek hangjában a tiszteletet, mégis furcsa volt... Különösen Potyondynak csillantak fel a szemei, ha Zsuzsát meglátta. Mondta is Bogicsnak:

– Te Markó! Nem adnám tíz kupa borért, ha ezt a Zsuzsát egyfolytában egy óráig nézhetném...

Ez pedig Potyondy Miklóstól nagy szó volt. Bogics azonban éppen rossz hangulatban volt.

– A lány helyett a falat nézd, ami a te oldaladon sehogy sem nő. A bor helyett meg a vízre gondolj, ami befolyik ezen a koszos falon, ha nem iparkodsz vele... – És otthagyta az ámuló Potyondyt.

– Fene a dühös horvátját – mérgelődött –, ámbátor lehet, hogy igaza van.

Zsuzsa ekkor már a kapu felé járt, melyen túl a fal árnyékában dobogott a föld, mert éppen cölöpöt vertek. Itt János volt a pallér, mert a kapu környéke őrá tartozott. Az udvaron csak Zsuzsa volt, és egypár tyúk kapirgált a napsütésben.

Túl a falon megszólalt az egyik ember:

– Így kell azt! Így volt azelőtt is. Magos part és vizes árok. Ha jött a baj, csak meghúzódott a szegény nép mögötte... Áldja meg az isten haló porában a nemzetes urat...

– ... és csapja meg a villám azt a törököt! – mondta egy másik.

Zsuzsa megállt. Kicsit rosszul esett neki, ha a törököt szidták. Ő onnét jött. Ott is jók voltak. Itt is jók. Miért bántják ezek egymást? Most megszólalt János:

– Ne szidja kend azt a törököt. Lerótta már az adósságát... vagy kend még nem tudja?

– Rebesgetik... – mondta a másik. – Hát igaz?

– Igaz! A fiatalurunk tusára hívta. Az apjáért. Megvíttak, és László úr maradt fölül. Becsületes tusa volt. A török aztán – valami Oglu nevezetű – fiatal gazdánkra hagyta harci szerszámjait és kis árváját, mivelhogy napja hamar elfogyott, és tudta, hogy László uramnak anyja vagyon, a mi áldott nagyasszonyunk, kinek szoknyája mellett nem tévelyedik el a gyöngyöm.

Zsuzsa csak állt. A napsütés aranyán mintha hűvös árnyak lovagoltak volna, és az öreg ház mély ablakszemei szomorúan néztek láthatatlan bárányfelhőket.

A tyúk kapargált csak az udvaron. Zsuzsa karjai tehetetlenül lógtak, pedig könnyes szemét meg kellett volna törölnie. Gondolatai kuszán kerengtek. „... és itt mégis befogadtak... és nem mondták meg... – Felcsillant apja meleg szeme, de mintha távolodott volna. – Ő is oka!” Aztán újra közeledtek, de most mintha László nézne rá ijedten, bocsánatkérően...

– Még mindig?! – És szelíden megfogta kezét. – Ha tudtam volna, talán másként történik... – És Zsuzska engedte magát vezetni László által, ki most jött a lápból, és megdöbbent a kis török lány megroskadt, tétova alakjától.

János ekkor kapaszkodott fel a földhányásra, és le is csusszant azonnal, mert fiatal gazdája – ejnye, ejnye! – éppen megfogta Zsuzsa kezét, ami János szerint nagyon helyénvaló dolog volt, de sose lehessen tudni, ilyenkor mi következik, ami viszont kizárólag László úrra és Zsuzsa kisasszonyra tartozik. János megértő ember volt világéletében...

Bent a homályos szobában László azt mondta:

– Beküldöm asszonyanyám, mert jobb, ha nem látsz engem. Tudom...

Zsuzska felemelte fejét.

– Ne menj el, kérlek, ne menj el...

László egészen megzavarodott. Valami ismeretlen kérdés vajúdott a csendben.

Néha megdobbant valami a padláson, és ült a két fiatal, mintha az idő osonását hallgatták volna.

Ekkor nyitott be a szobába Babocsainé.

– Hát ti?...

Zsuzsa felállt. Kezét szinte védőén emelte László elé, és az asszony tanácstalanul nézett rá.

– Asszonynéném – lépett egyet Zsuzsa -, kérdezni szeretnék...

Babocsainé látta Zsuzsán, hogy a sírás már a szája szélén van, magához vonta.

– Beszélj, kislányom... – És keményen nézett a fiára.

Zsuzsa remegve bújt az asszonyhoz.

– Asszonynéném... mi volt a neve annak a töröknek... annak, aki néném urát levágta?

László elhűlve nézett anyjára, kinek szemei mélyek lettek a haragtól, aztán az ajtóra mutatott:

– Takarodj!

– Nem! Nem László! Ne küldje el... az udvaron mondták... Hát igaz?... Igaz?... Istenem! – És könnyei az asszony kezére folytak, aki maga is küzdött a sírással.

De aztán megkeményítette magát.

– Ülj le, bogaram!

Maga is mellé ült, és átkarolta a nyakát Zsuzsának.

– Az úgy volt, kislányom... – És elakadt.

– Én elmegyek – sírta Zsuzska –, nem kívánhatom... minden csupa szomorúság körülöttem...

Babocsainé felfortyant:

– Mégy ám a csudába! Mit vatatsz ilyen régi dolgokban? Ez a férfiak dolga. Elég ostobaság, de mit tehetünk róla? Szegény uram isten nyugtassa, inkább itthon maradhatott volna... ő is hibás volt... hibás...

Elhalkult a hangja. Akadozott. Kongó lett, mintha szavai szívébe hulltak volna, melyet üresen hagyott valaki, és most visszhangoznak riadt üregében keserű szólások.

Csak nekidűlt a sápadt kislánynak, és összefonódtak a sírásban. És kint az ablak előtt, mintha dobogva léptettek volna emléklovasok. Túl rajtuk zengett a nádas a tavaszi fényben, és ettől kezdve Zsuzsa úgy szólította Babocsainét, hogy: asszonyanyám.

VII.

A túloldal még ködben volt, és Badacsony erdős feje úgy állt ki a nehéz párából, mint egy koporsó. A Balaton csobogott, évezredes hullám-üzeneteket és sárga leveleket dobott a partra, melyek a zalai erdőkben susogtak még tavaly nyáron.

Bolondvár – a somogyi parton – némán állt az ezüstfodrú, nagy víz felett, és ásított volna a reggeli csendben, ha az ilyen öreg végház nem lenne lusta még az ásításra is.

Mit törődik ő azzal, hogy mit locsog a víz? Elmúlik majd az is. Elmúlik minden. Az öreg vár köveivel gondolkodott, melyek hidegek voltak és érzéketlenek, mint maga az idő, melyet csak évszázadokban számoltak.

Mit törődik ő azzal, hogy kik lakják üregeit, és mit csinálnak benne? Hogy tegnap még magyarok, ma meg már vallon hajdúk benne urak? Urak? Nevetséges! Puha, pár napig ficánkoló emberlények. Urak?... Elmúlnak ezek is, mint az erdők, a felhők, a köd, melyen már átnevetett a Balaton kékje. Úr csak egy volt az öreg kövek falba rakott világában: aki szülte, összerakta és szétbontja őket, ott suhog felettük kérlelhetetlen, fásult egykedvűséggel, aki átlép mindenen, akit át nem lép senki, akit sem elhagyni, sem megelőzni nem lehet, aki nem kérdez, de nem is válaszol, nem nevet, de nem is sír, aki nem született, de nem is hal meg, aki végtelen és örök, s ez úr: az Idő.

Kales Rudolf kapitány úr azonban úrnak érezte magát Bolondvárban. Igaz, ezzel a kövek nemigen törődtek. Azzal sem, hogy már hajnal óta tipródott rajtuk, sűrűn emlegetve a szenteket – akiknek semmi közük nem volt Kales kapitányhoz – és egy Borgó nevű embert, aki viszont nagyon is hozzáillett parancsolójához.

Kales igen mérges, és nem is hallja, hogy hőn óhajtott embere már harmadszor kopog az ajtón. A poklok mélységes fenekére kívánja lassú szolgáját, amiben tökéletesen igaza van, mert Borgó odavaló, és csupán idő kérdése, hogy Kales uram kívánsága teljesüljön.

Borgó újra megveri az ajtót.

Kales pedig felrántja a tolózárt, és azonnal megbékül, hogy embere sunyi arcát meglátja.

– Éjfél óta várlak már – morog.

– Biztos híreket akartam hozni, uram. És ehhez idő kell...

– Beszélj!

– Katzián lovag igazat írt, uram. Minden úgy van, ahogy mondtad. A bajvívás Látránynál, a kincs, a lány – minden. Teufel maga járt ott, kikérdeztem pontosan.

Kales sárga fogai nevettek.

– Jól van, Borgó! Majd megnézzük a kincset is meg a lányt is. Megálljatok, kutyák – és Fonód felé fenyegetett öklével –, majd a torkotokra teszem a kést! Majd meglátom, akkor mekkora legény lesz ez a taknyos Babocsai, ez a híres magyar, ha a babáját megúsztatjuk a lápban...

– Könnyű dolog lesz, uram. Ott ugyan nem jártam, de úgy mondták, rozzant vályogputri az egész. Palánkjai összedűlve. Ott lépünk be, ahol akarunk. Pár ember van ott, egy-két szolgáló. Ezeket elcsendesítjük, aztán ha összeszedtük, ami minket illet, csóvát az eresz alá. De meg is érdemlik a büntetést. Avagy nincs megtiltva a páros viadal? Az ilyen tilosban szerzett holmi vagy harcban szerzett zsákmány jó része úgyis a császárt illeti...

–... meg a császár vitézeit – nevetett Kales.

– Az már mindegy, uram – mondta Borgó mély meggyőződéssel. – Te tudod, uram, a törvényt, és te ítélkezel. Vagy nem azért tettek-e ide, hogy szemmel tartsd ezt a gyülevész népet, akik uraknak tartják magukat és vitézeknek? Ezek az éhes kutyák, akik rosszabbak a töröknél... Erről jut eszembe: Koppányból hozzák-e már a sarcot?

– Semmi hír – feketedett el Kales arca –, és ha nem tudnám, hogy ezért a szemét törökért oda van a drágalátos apja, már régen a halak ennék a Balatonban.

– Nem kértél sokat, uram?

– Hát nyög bele, de tudja, hogy én nem tréfálok. Várom már a hírt nagyon, mert arra is készülni kell, hogy a váltságdíjhozókat illendően fogadhassuk...

– Csak nem akarsz nekik lakomát csapni?

Kales nevetett.

– Kikötöttem, hogy nagy csapatot nem hozhatnak... Azt a kevés embert – mondtam már – illendően fogadjuk!... De nem ám itt... hanem... –

nevetett – a nádban... Akkor aztán pénz is lesz, fogoly is lesz, és az a bamba török gyűjtheti újra a váltságdíjat,

Borgó mélyen meghajolt.

– Mester vagy uram! Az meg úgyis valószínű, hogy ezek a fonódi kutyák megtámadnák az ilyen kis csapatot. Ezek csavarognak folyvást a réten. Fel kell őket jelenteni, uram, hogy elrabolták a váltságdíjat, és levágták a törököket, mert ezek nem tartják a törvényt, és kutyába sem veszik, hogy békesség van a szultán és a felséges császár között. Példa rá ez a hitvány Babocsai...

– Helyén van az eszed, Borgó – adta vissza a bókot Kales. – Két legyet egy csapásra! Csak már jönnének a koppányiak azzal a kis pénzzel! Babocsai házát meg úgyis ki kellene előbb fürkészni. Nem mehetek vakon neki. Te nem láttad, arra pedig nem indulhatok el, hogy mit mondanak... Vezető kell, aki sötétben is eligazodik. Oda még el kell menned.

– Valamelyik este odakúszhatok, bár ha megcsípnek, nemigen látsz többet, uram...

– Este?... Hova tetted az eszed? Fényes nappal. A legjobb lovon, ami pusztítja a zabot ebben a piócafészekben. Ragyogó fegyverzetben. Két csatlóssal. Eltévedt lovag vagy, aki nem tudja az utat, és a nagy Haditanács üzenetét viszed a váraknak. Úgy fogadnak vendégül, hogy olyant még álmodban sem láttál – amilyen bolond az ilyen magyar –, és jól körülnézhetsz a házban. A csatlósok meg a házkörül...

Borgó ismét meghajolt.

– Uram, több eszed van, mint két püspöknek. Úgy lesz, ahogy mondod. De most mennék, mert majd összedőlök a fáradtságtól és éhségtől.

Kales a falhoz lépett, és egy kulacsot vett elő.

– Igyál: megszolgáltad!

Borgó elvigyorodott, és nagyot húzott a kulacsból.

– Köszönöm, uram!

Kales visszatette a kulacsot helyére, aztán merően Borgóra nézett. Sárgás szemében valami kegyetlen láng csapott fel, valami vészes fenyegetés, és ujját jelentősen a szájára tette.

– Érted, Borgó?

Borgónak mintha hangyák mászkáltak volna a gerincében.

– Mint a sír, uram! – És kisurrant a szobából.

Amikor kiért, fújt egyet: „Hogy a hollók vájják ki a szemedet, te veszett

kutya! Ha most is becsapsz a zsákmánnyal, cseppentek vagy kettőt az italodba, amitől lerágod a falat, mielőtt a kukacok hasába vándorolnál...”

Kales kapitány pedig szelíden tűnődve nézett ki az ablakon: „Ez a Borgó most már nagyon sokat tud. Még ezeket a kis dolgokat megcsináljuk együtt, aztán...” És olyan mozdulatot tett kezével, mint a cigány, amikor az ürge nyakát kitekeri. És ha ezt Borgó látja, nem késlekedett volna egy percig sem azzal a kis méreggel, melyet szeretett kapitányának tartogatott.

Kales aztán vette a kulcsokat, és leballagott a fogoly törökhöz, akinek nyomorúságán jó volt eltréfálkozni. A Bolondvár bizony nagyon nélkülözte a változatosságot, és ezt a kis „szórakozást” igazán nem illene irigyelni a vallonok vitéz kapitányától...

A pincelépcsők iszamlósak voltak a penésztől, és az öreg kövek savanyú párát sóhajtottak, amikor Kales meggyújtotta a kanócot a kis olajmécsesben. A nagy kulcs rekedten csikordult a zárban, és Kales berúgta a nehéz ajtót. Magasra tartotta a mécsest, és jókedvűen szólt:

– Na, kisfiam, derék Szahin, hogy vagy?

A fal mellett, lapos köveken, mállott, nedves szalmán ült a fogoly. Szemében visszalobogott az olajmécs kis lángja, és úgy látszott, az egész emberből már csak a szemei élnek.

Keze aszott és szürke volt, mint a kövek, melyekről halkan cseppent néha a víz, és hangja rekedten suttogott, alig ért el a kapitányig.

– Meddig kínzol még, uram? A váltságdíjat úgyis megkapod... kérlek, végezz velem...

Kales letette a mécset egy kiálló kőre.

– De hát mi bajod van, emberséges Szahin? Csak szólj, fiam... azért jöttem. Jó atyád ugyan nem nagyon siet fizetni érted, de én szívesen adok neked kölcsön, ha éppen pénz kellene. Vagy talán valami ital kellene? Bor? Mulatni akarsz? Nagy kutyák vagytok ti, törökök – nevetett a jókedvű kapitány –, vizet prédikáltok, és bort isztok!

– Mi örömöd telik ebben, uram? Nálunk is voltak keresztény foglyok, és emberségesen bántunk velük. Volt legalább levegőjük és világosságuk...

Kales részvevően csóválta a fejét.

– A szívem szakad meg, Szahin barátom, de világosságot és levegőt csak az isten adhat... Imádkozni fogok neked levegőért és napsugárért, de szólhatnál te is Allahnak, mert az enyém az utóbbi időben nemigen hallgat rám...

– Azon nem csodálkozom, uram...

– No látod! Ugye, hogy igazam van? Miért vagy hát ilyen telhetetlen?... Mindened megvan, és ilyen kérésekkel gyötörsz.

Felemelte a kis világosságot. Odatartotta a fogoly lábán levő bilincsekhez, melyeknek lánca a falhoz volt vasalva.

– Megnézem, fiacskám, nehogy lerúgd ezt a drágaságot... tudod, szeretem a rendet... én már csak ilyen vagyok. Ezért is jövök hozzád mindennap, hogy tudjam, nincs-e valamire szükséged. Ez az én dolgom! És ha kell valami, csak szólnod kell... De te nem szólsz, és ezért szomorú az én szívem. Most pedig elmegyek, szívem Szahinja. Allah legyen veled! – És fütyörészve bevágta az ajtót.

Felérve a napvilágra, nagyot lélegzett a friss, napsugaras levegőből.

„Rossz bőrben van ez a pogány kutya, és még időnap előtt megeszi a fene – dörmögött –, valami lyukat mégiscsak vágatok a falba."

És délután már – igaz, csak tenyérnyi nyíláson – benevetett a tavaszi ég Szahinra, aki homlokával érintette a nyirkos földet:

– Allah, te vagy az élő és örökkévaló!

És szeme mohón itta a fényt, amely meleg volt és illatos, mint maga tavasz, melynek palástja ott úszott a levegőben.

VIII.

Bogics úgy állt a gáton, mint egy hadvezér, aki csatát nyert, és most vonulnak el előtte a diadalmas csapatok.

– Született várépítő vagy, Markó fiam – szólt önmagához, és végignézett a felduzzadt vízen, mely halkan locsogott a gát partján, és alig várta, hogy lezúdulhasson az udvarház árkaiba. Bogics úgy várt erre a napra, mint a lakodalmára.

– Csak siessetek már a falakkal... – korholta társait, akik pedig éjjel-nappal dolgoztak, és serkentették a jobbágyokat. Nőttek is a palánkok szépen. A levert, hatalmas karókat összefonták, hajlós, karvastag ágakkal, és két sor ilyen fonás közét teledöngölték földdel. Amennyire mélyült az árok, annyira magasodott a fal, ás ha ebbe az árokba beleömlik Bogics felfogott vize, László háztája nyugodtan alhatik.

Az öreg Máté is megtartotta szavát. Az éjszaka csendjében csobogott a ház mögött a vastag sár, de mire felkelt a nap, híre sem volt a nádi népnek. Csupán betűzött ágak mutatták az utat, amelyre láthatatlanul kanyargott az ér, melyen könnyen eljárhatott a csónak, ha éppen menekülni kell.

Körülötte hasig érő sár, melyre ha ráömlik Bogics vize, meg nem lábalja azt senki, de úszni sem lehet benne, mert azonnal felburjánoznak benne a láp alattomos hínárjai.

A láp egyik szigetéről pedig maró, kék füst szállldogál már napok óta. Készül a csónak. Itt Máté bátya a mester, és mesterségének egyetlen szerszáma a tűz. Az öreg fejsze már csak a simításhoz kell. A ledöntött óriás nyárfa testébe bemarják magukat izzó parázsszemek, és ezeknek útját igazítja Máté. Sárral körülbástyázza a mérges parázsdarabkákat, és azok vad dühvel rágják magukat arra, amerre lehet. Mélyül a csónak öble. Ha lángra lobbanna valahol kínjában a vén fa, Máté odavág egy darab sarat.

– Kussodjatok! Majd megmutatom én László úrnak, hogy mit tud az öreg Máté! Úgy megy ez a csónak, mint a vidra: csak simogatja a vizet, és egy pólyás is eltolhatja.

Teltek a napok. A tavalyi nád törmelékét már rég legyűrték az új hajtások; csendesedett a nádas, mert fészkén ült millió madár, és a

tojásokban sejtelmesen lüktetni kezdett millió új élet.

László boldogan állt a falon. Mellette János hajladozott, szórta a szénapolyvát, melyet a kazal alatt söpört össze.

– Tele van ez jóféle fűmaggal – mondta –, és ha egyszer megveri az eső, akár kaszálhatunk is rajta. A fonások közé meg gyephantokat dugdostam. A fűzágak is hamar megindulnak. Ne aggódj, uram, hogy kérdőre vonnak a palánkért. Ezeket úrapád rakatta, öregek, mint magam. Ezt a vak is láthatja... Két hét múlva – tette azután hozzá, ravaszul hunyorítva.

Vége felé járt a nagy munka. A két öl mély árok mellett két öl magas falmeredezett, és friss föld szaga lengett a levegőben.

A jobbágyok is jókedvűen nézegették a palánkot, és verték a földet, ahol még kellett.

– Ezen aztán nem mászik be egy ebhitű se – mondta egy fehérbajszú vénember Lászlónak –, békén alhattok, uram.

– Nemcsak nekünk csináltátok. Ha baj fenyeget benneteket, csak ide gyertek. Régen is úgy volt az...

– Igaz, uram. Áldjuk is érte úrapádat...

A ház felől Máté közeledett. Tempósan, nyugodtan. Annyit hallott már a készülő palánkról, gondolta, megnézi.

Zsuzsa ment át az udvaron.

– Jó lesz-e, Máté bácsi? – Máté arcára öröm szaladt.

– De jó ám, kisasszonykám! Megsüvegelheti akárki fia, ha meglátja. László urunk okos ember. Meg ama horvát vitéz is ugyancsak törekedett… Ilyen volt ez annak előtte is, amikor még kisasszonykám a világon sem volt, de akkor még az öreg nemzetes urunk vitézkedett…

Zsuzsa arcára árnyék borult, és szeretett volna elmenni. De László közeledett.

– Mi hírt hoztál, Máté bátya? Ugye, szépen haladunk? A palánkokat nézed?

– Azt nézem, uram. Gondoltam, megnézem. Ráérős a magamfajta ember...

– Ráérős? – komorodott el László. – Hát a házat már elfeledted meg a csónakutat, amit ígértél?... Pedig azt mondták, elkezdted némely nádi emberekkel...

– Öreg ember vagyok én már, uram, feledős. Amit már elvégeztünk, uram, minek tartanám eszemben?...

Lászlóban valami nagy melegség szaladt széjjel.

– Hogyan mondtad: elvégeztük? Mit: a házat vagy a vízi utat?

– Meg a csónakot, uram. Látod, uram, ugye, mondtam, hogy vízeszű vénember vagyok. Elfeledtem, hogy nemcsak látogatni jöttem ide, a csónakot hoztam. Új, mivelhogy nekem csak egy vagyon...

László megragadta az öregember karját, és szinte vonszolta magával a ház mögé. Zsuzsa csodálkozva nézett utánuk.

– Úgy viszel, uram, mint a héja a nádi verebet – könyörgött Máté –, nem lassúdnál egy kicsinység?...

De ekkor már a ház mögött voltak, hol a keskeny, kiásott éren lágyan himbálózott az új csónak.

– Mikor csináltátok, Máté?

– Éjjelenként. Lusta az ilyen nádi nép, és nem szereti a napot. Eleget szidtam őket, uram...

László maga felé fordította az öregembert, és így nézett a szemébe, mintha mély vízbe nézne, melynek fenekén ismeretlen források bugyognak.

Aztán megfogta Máté kezét.

Ez kéz tele volt repedéssel, és érdes volt, mint a kiforrott kenyér.

– Ne szorítsd nagyon, uram – sziszegte Máté, és szemei égően fényesek lettek.

– Amit tettél Máté – mondta rekedten –, el nem feledem…

Máté izgatottan topogott.

– Semmi az, fiataluram... mondom, hogy semmi... Nem próbálnánk ki a csónakot?

A súlyos csónak alig libbent, hogy beleléptek. Máté lökött egyet a rúddal, és elindultak minden csobbanás nélkül, mintha bársonyon jártak volna.

– Ilyen csónak nem jár több a berekben – mondta László őszinte csodálattal, mert a csónak, bár öblös volt és durva, úgy fordult a keskeny ér csavaros utain, mint a hal.

Aztán szétnyílt a nád, és elnyelt csónakot, embert egyaránt. Itt már mély volt a víz, és az árnyéktól fekete. László tűnődve ült a csónak orrán, és arra ocsúdott fel, amikor a sziget homokpadjára felcsúszott a nehéz alkotmány.

– Itthon vagyunk, uram!

A sásból ekkor egy legény emelkedett fel.

– Ez itt az onokám, a kis Máté – mondta az öreg –, gondoltam, jó lesz

udvarosnak meg olyan lótifutinak, ha kijönnének a nagyasszonyék. Tud ez mindent, amit a nádi embernek tudni illik – dicsérte unokáját szeretettel –, főként jeles nyilas és tőrvető őkelme.

A legényke csak állt, mosolygott, és arra gondolt, hogy valamit talán neki is kellene mondani.

Öregapja azonban kihúzta a csávából.

– Ha kellesz, majd szólunk… Erre, fiataluram, erre vagyon az út.

– Út?

– No persze – mondta Máté –, csak nem gondolod, hogy nagyasszonyanyád ezen a tüskén jár keresztül?...

A keskeny út végén pedig ott állt az öreg nádi tanya új ruhában, új kalappal, megnövekedve.

László nem is akart kijönni belőle.

– Táltos vagy, Máté, annyi bizonyos...

– Csak könnyen fáradó öregember vagyok, uram. Lehet, nem sokára lehullok én is, szeretném, ha itt jártok, rólam emlékeznétek...

– Nem feledlek el, Máté bátya, sem itt, sem másutt... és százévig élsz. Én mondom.

– Hiszen ez a baj, uram – mondta Máté –, mivelhogy nem olyan messze lehetek tőle...

– Hát ez a kunyhó?

– Ez a kis Mátéé, uram, mert valakinek itt kell maradni. A régi házba is bekölkedzett egy farkasszuka, aztán még neki állt feljebb, hogy kiparancsoltam.

Ekkor már megint a csónaknál álltak, hol a kis Máté mosolygott rendületlenül. Kezében óriási íj.

– Lesel valamit, gyerek? – kérdezte öregapja.

– Csak ama sasmadarat – mutatott fel az égre. – Némely vitézurak pénzt adnának a tolláért...

A sas nyugodtan körözött felettük.

– Egy tallért kapsz, ha eltalálod – mondta László nevetve, de nemigen gondolta, hogy a gyerek jól kezelje a nagy íjat.

Kis Máté hunyorgott, és egy könnyű nyílvesszőt illesztett az idegre.

– Majd ha elfordul a naptól... – mondta – mert onnan a szemembe süt és vakít.

A hatalmas madár szárnyát se lebbentette és körei most már elnyúltak.

Távolodott a naptól.

Kis Máté megfeszítette az íjat. Inge visszacsúszott karjairól, és László bámulva nézte izmainak játékát. Aztán pendült a húr, s a nyílvessző sziszegve elsuhant; a halászsas pedig rekedt vijjogással zuhant a szigetre.

Máté büszkén nézett unokájára.

– Nem mondtam, uram, hogy jeles íjász őkelme?

– Ember vagy, Máté! – kiáltott László. – Velünk jössz, és megkapod a tallért.

– Ha megengednéd, uram, én úgyis itt szeretnék maradni, mert varsákat raktam le a sziget mellett, és megnézném, akadt-e valami – mondta az öreg Máté. – Járjatok szerencsével, uram! – És elfordult.

László még szeretett volna valamit mondani. Szerette volna még egyszer megköszönni a mai napot, de az öregember eltűnt már a domb hajlásán, csak fehér feje fénylett hol itt, hol ott a bokrok között.

László azután az unokára nézett, aki állt a vízparton rongyosan, sárosan és ragyogón a napsugártól, mintha most nőtt volna ki a nádból, ahol született.

Vállára tette kezét, és a legény arcáról eltűnt a mosolygás, mert gazdája szemében meghatott komolyság homályosodott.

– Olyan légy, mint öregapád, Máté! – mondta.

A legény arca felderült.

– Már azt hittem, haragszol, uram. De akkor nincs baj, mert anyámasszony mindig azt mondja, hogy szakasztott olyan vagyok...

Alig nőtt az árnyék, a kis Máté már megfordult az udvarháztól, rongyos inge sarkába bekötve a tallér. Vidáman lépkedett a parton, öregapja most húzta hajló fűzágra az aranypénzű pontyokat.

– Megjöttél, fiam?

– Meg.

– Nem parancsolt László úr semmit?

– Nem az. Csak megfogta a vállam, aztán rám nézett keményen, és azt mondta, hogy olyan legyek, mint az öregapám...

Az öreg Máté inas kezei megálltak egy pillanatra, és a víz fölé hajolt, melynek tükrében ott volt az egész nagy, kéklő ég, habos, messze bárányfelhők, és köztük ott álltak ő meg az unokája. Mint egy meghajolt vén fa és a gyökeréből sarjadt fiatal hajtás.

Bogics egész éjjel nem aludt. Leste, hogy mikor virrad már. Ez az ő

napja lesz. A nagy munka verejtékes napjain százszor maga előtt látta ezt a pillanatot, amikor kinyitja a gátat, és a víz harsogva öleli körül az udvarházat. Ő pedig fel s alá jár a palánkon, és a többiek dicsérni fogják Bogics Markót, akinek fejében született meg a nagy terv.

Lassan jött a hajnal.

Nem is csoda, mert töméntelen nádason kellett átlábalni, amíg ideért. A világosság első sugarait még kajánul kinevették a nádi baglyok, de a Virradat nyakuk közé csördített piros ostorával, mire sietve elkotródtak öreg füzek odvába, hol csend volt, és lidérces hűvösségben bújt meg az éjszaka.

Bogics ekkor már az öreg Jánossal ott sürgött a gáton.

– Mire felébrednek, már csobog a víz körülöttük. Majd néznek nagyot...

– Igazi fundálómester vagy, uram – bókolt János mély tisztelettel –, más ezt aligha merte volna elkezdeni. Nem csoda, mondták, sok várat bejártál...

– Az igaz – mondta Markó –, de ilyen hűséges népet sem láttam ám sehol, mint ti vagytok... De eresszük lassan... – És kivették a legfelső padlót, mely a gát keskeny szájában tartotta a vizet.

A hínáros lé lezúdult a nyíláson. Az árok fekete mélyén lassan tört előre, sokat felszívott a föld is, de azután kivették a másik vastag hasított padlót – és most már zúgva ömlött a víz, vermet vájt magának, ahol lezuhant, és elsodorta volna az embert is.

Aztán kiemelték a harmadik – nagy nehezen –, a negyedik zsilipdarabot, és a megszorított nagy víz hörögve szakadt át a nagy nyíláson. Bogics szinte szédült belé.

Ekkor már lassúdott a víz rohanása. Lassan megtelt az árok. A zsilipdeszkákat újra visszatették, és a félkarú udvaros meg a hazátlan végbeli vitéz egymásra néztek. A befejezett munka édessége, az alkotás gyönyörűsége úszott a vizekben, és zengett a szívükben. Mögöttük ezer hangon ébredt a láp.

A nap aranyküllői sugározva vágtattak fel a keleti égre, és megégették a völgyekben úszó ködöt, amelyből síró harmat lett egyszerre.

És a két ember óriás árnyéka összefolyt, amint elindultak a falon, melyet védő karjával átölelt a kavargó áradat.

A kapu felett ott álltak már a többiek. Mindenki, aki csak az udvarház körül élt. Ott álltak a nádi emberek, az árokásók, a falfonók, és nézték elbűvölve a csodát, melyért dolgoztak, de amelynek befejezésében nemigen hittek.

És Bogics szinte szégyenkezve közeledett feléjük. De szívében ott lüktetett a békés, vér nélküli győzelem ismeretlen mámora.

Ekkor Babocsainé kivált az emberek közül, és átölelve Markot, mindkét orcáját szeretettel megcsókolta.

– Köszönöm... fiam, és ne feledd el, hogy ez a ház, melynek nyugalmát te adtad vissza, mindig jó szívvel vár téged, csakúgy, mintha hazajönnél. És titeket is mind-mind... akik hazát csináltatok ebben a véres hazátlanságban.

Hangja elhalkult, szavára rászaladt egy csöpp könny, és Markó, a szálfa horvát majd összerogyott a régi, elfeledett anyai ölelésben. Kétszer is kinyitotta száját, de – csodálatos – nem jött ki hang rajta. Szemei veszedelmesen fény leni kezdtek. Aztán hirtelen lehajolt, megcsókolta a nagyasszony kezét, és kibontakozva, valami viharos tanácstalanságban hatalmasan földhöz vágta kucsmáját.

Erre aztán elmosolyodott mindenki, felpezsdült a kedv, és már ott is állt Potyondy Miklós egy hatalmas kupával, melyből egy cseppet – igazán csak egy cseppet – a vízbe loccsantott, a többit pedig – egészségedre, Markó! – felhajtotta, olyan átszellemült élvezettel, mintha hatalmasan bereggelizett volna előtte, pedig a kecskelábú asztalokat csak most hordták ki az udvarra.

Délután pedig megdördült az ég, és a közelgő vihar szélostora suhogva vágott a vizekre.

János vadonatúj kuckójából nézte a vihar készülődését, és kezét dörzsölte.

– Csak már zuhogna az eső, hogy kizöldüljenek a falak; még elviszi ez a bolond szél.

De nem vitte el. Először csak egy-egy nagy csepp koppant a tetőn, de aztán félelmetesen felhördült az ég, és levágott valahol a vízbe, vakító lobbanással. Utána pedig megeredt az eső. És esett egész éjjel.

Reggel szünetelt valamelyest, de olyan alacsonyan jártak a felhők, hogy a kéményt súrolták.

Az udvaron már felnyergelve álltak a lovak. Kipihenve, tisztán, fényesen, és a lovászok nehezen tartották féken a pihent állatokat.

László megölelte, megcsókolta anyját, kezet fogott Zsuzsával, és a többiek is vidáman búcsúzkodtak.

– Nyugodtan alszom most már – mondta László –, csak a kapu ne legyen nyitva egy pillanatra sem! Máté megtanítja Zsuzsát a csáklyával bánni, és sereggel jöhet akárki népe...

– Mikor látunk benneteket? – kérdezte anyja.

László helyett Bogics felelt.

– Minél hamarabb, ha megengeded. Olyan hazátlan kutya voltam eddig, hogy nem is gondolod, milyen jó lesz nekem ide jönni...

– Haza! – mondta László, és mindenki meghatódott, csak Potyondy nézett egy kupa után, mert egy ilyen szép alkalomra – ezt mindenki beláthatja – inni kellett. A kapu csendesen kinyílt előttük. Visszafordultak még, meglengették süvegjeiket, melyekben kis Máté sastollai ékeskedtek, és a kapu lassan helyére fordult, mintha egy nagy könyv két lapja lenne, melyek mögött új történet kezdődik.

– Isten hírével járjatok! – kiáltott utánuk János a falon levő kuckójából, aztán leballagott, és még egyszer jól megvizsgálta a hatalmas kaput, melyet László szerkesztett furfangos módon, hogy János helyéről lehetett két kötél segítségével nyitni és zárni.

A lovasok ekkor már kiértek a járt útra, melyen suhogva sepert végig az eső. Szótlanul fordultak Fonód felé. Nyomukat befolyta a víz, mögöttük leszálltak a felhők; a patkók tompa csattogását felkapta a szél, és feldobta a levegőbe, mint láthatatlan faleveleket.

IX.

– Uram – mondta Borgó mély meghajlással –, várni kell. Ez a kutya idő elmosta az utakat, megduzzasztotta a lápot, hiába adod rám legszebb ruhádat, úgy érek oda, mint egy ázott kutya. Ezért késnek a koppányiak is...

Kales sárga volt már a méregtől, és hűséges Borgójába legszívesebben belerúgott volna. Miért emlegeti ez itt a koppányiakat? Nem eleget gondolt rájuk anélkül is?

– Két napot várunk, Borgó. Akkor aztán mégy, akármilyen lesz is ez a piszok idő. Megorrolnak valamit odaát, és akkor vége az okosságnak, aranynak, mindennek. Úgy készülj! Ennek a kutyának pedig a pincében adjatok alá valami száraz szalmát és bort is, mert megdöglik idő előtt... – És elfordult, amiből Borgó megértette, hogy elkotródhatik.

Szahin valamelyest jobban lett a bortól, amit akkor már ugyancsak megittak a törökök is. A száraz szalma szinte boldoggá tette. Puha volt és meleg. Aszott kezével beletúrt, és a szalmaszálak zizegtek a lomha csendben, és tüzeltek, mint a darabokra tört napsugár.

Az élet akarása fellobogott benne, és lelke mélyén kicsírázott a szabadulásnak valami homályos reménysége. Nézett ki a kis lyukon virradattól napszálltáig, és keserűek már csak azok a percek voltak, amikor Kales megjelent a kis olajmécsessel.

A fogságot tűrte, és abban megnyugodott, mert Allah rendelését látta benne, ami ellen nem hadakozik egy igazhívő sem, de ha Kales megjelent az ajtóban, és azt mondta: „Szahin fiam” – emberfeletti erőre volt szüksége, hogy pattanásig feszített indulatait legyőzze. Sokszor tanakodott azon, hogy miért kellett éppen ennek a gyilkos hírű vadállatnak a kezébe kerülnie, és egy pillanatig sem áltatta magát, hogy Kales jóvoltából élve elhagyhatja börtönét.

Apjára gondolt, aki nemrégen kapta a koppányi agaságot Oglu halála után. Látta rettegését őérte, akit annyira szeretett, s akit nem akart engedni arra az emlékezetes vadászatra, amikor Kales fogságába esett, ki szokása

szerint, mint prédaéhes farkas, járta a rétet, és Szahin kis csapatát elnyomta, mikor az önfeledten, szétszórtan rohant a sólyom után.

Vajon sólymászik-e még a somogyi réteken?

– Ahogy Allah akarja – sóhajtott, és újra kinézett a nyíláson, ahol napok óta most villant fel megint a napsugár.

Kales is azonnal hívatta Borgót.

– Készülj! Holnap indulnod kell. És úgy nyisd ki a szemed, hogy megérdemeld a részt...

– Igyekszem, uram – hajolt meg Borgó, hogy Kales meg ne lássa szemeiben az indulatok cikázását.

Másnap már napkelte előtt indult két beavatott társával. Beburkolóztak köpenyükbe, mert nyirkos, hűvös volt a levegő, bár az ég opálosan tiszta és szép napot ígért.

Fonódot nagy ívben kikerülték, és csak akkor vetették le a köpenyeket, amikor kiértek a bézsenyi útra. A nap ekkor már melegen ragyogott felettük, és kis híja, hogy meg nem állt bámulatában Borgó ruhája láttán. Kísérői is nagyon csinosan voltak öltözve, de Borgó pompája vakított, és magas rangú császári tisztet sejtetett. Oldalán Kales kardja zörgött, és csizmáin akkora sarkantyúk fénylettek, mint egy tallér.

Borgó határozottan jól érezte magát, és elhatározta – most már véglegesen –, hogy azt a kis mérget, ha ezek a tervek sikerülnek, haladéktalanul belecsempészi szeretett kapitánya italába. Elégülten táncoltatta lovát, és mosolygott magában, hogy hogyan omlanak porba a bézsenyi udvarházban, ha ott tündökölve megjelenik. Leereszkedő lesz, ezt elhatározta. Kedves bókokat mond az asszonyoknak, akik teletömik minden jóval – azt mondják, híres boruk van –, jól körülnéz mindent, és kedves emlékeket hagy maga után arra a pár napra, ami még hátra van nekik ebben az életben...

Ekkor értek a beágazáshoz, mely alig látszott, de Borgó szemét nem kerülte el semmi. Körülbelül tudta, hol van a ház, bár ezen az úton még nem járt.

Nem lehet már messze – gondolta, és arcára fontoskodó kifejezést erőszakolt, mely szerinte nem hiányozhatott egyetlen magas rangú császári tiszt képéről sem. A bokrok ritkultak, és amint kibukkantak a kanyargó útról, egyszer csak előttük állt Lászlóék udvarháza. Keményen, ragyogóan a napsütésben és körülzárva Bogics vizétől, amely már megtisztult, és

mélyén halak villogtatták ezüstös oldalukat.

Borgót elfogta a csuklás, és nagyképű fölényessége lehullott róla, mint a kígyóról a kopott bőr.

A kapu már ott tornyosult előtte, és Borgó arra gondolt; ágyúval sem lehetne betörni...

Ez hát az a vályogputri? Ennek a palánkján akartak ők csak úgy hipp-hopp beugratni? Hiszen ez egy vár! Palánkjait a mennykő sem veri széjjel, bár azt még meg lehetne mászni, ha nem ringana körülötte szélesen, mélyen ez az átkozott víz.

Borgónak barátja jutott eszébe, ki leírta neki az udvarházat, és az, ha most közelben van, a bordái közé kapta volna Kales uram finom művű és isten tudja, honnét rabolt kardját. De az a kótyagos Katzián is azt írta... „Égesse meg a tűz azt a gazembert! – átkozódott, de most már nem fordulhatott vissza. – Lássuk hát belülről ezt a patkányfészket! Szigorúan kell beszélnem” – dühöngött, hogy némi sovány elégtétele legyen, és a kardja markolatával keményen megverte a kaput.

János a leselkedőn már régen nézi Borgó arcát, melyre pontosan rá vannak írva a váltakozó érzelmek.

„Ritka nagy útonálló lehet – állapítja meg –, olyan a szeme, mint a rókának. Jó, hogy itt járt ama Bogics vitéz, az isten áldja meg! Bejönnének ezek a falon is... Aztán mit tennék a fél karommal? De így majd eljátszogatok velük...”

– Megyek már, megyek! – mondta, mert Borgó ismét megverte a kaput.

– Mi járatban vagytok, nagy uram? – mondta szinte alázatosan, és levette süvegét is, ami nem passzolt ugyan előbbi gondolataihoz, de János tempós magyar volt, aki mindennek megadta a módját.

– Nyisd ki a kaput! – mondta keményen Borgó.

– Aztán mér nyissam ki? – könyörgött szinte János.

– Azért, te ökör, mert be akarunk menni!

– Be akartok jönni, nagy uram – remegtette János a hangját –, aztán mért jönnétek be? Ezt jelentenem kell – tette hozzá magyarázólag, mert látta, hogy Borgót majd szétveti a méreg.

– Hát jelentsd, de mozogj, mert nem állhatok itt, mint egy lovász! Mondd meg, hogy Wetterheim lovag áll itt kinn...

– Parancsodra, uram, jelentem...

És János csak állt. Látszólag gyönyörködött Wetterheim lovag fényes

ruházatában. Borgó pedig lerágta már fél bajuszát a méregtől.

János megnyugtatta:

– Wetterheimet mondtál, ugye, nagy uram? Ezt majd sokszor elmondom, hogy el ne felejtsem jelenteni, ha hazajön a gazdám, errefelé nincsenek ilyen furcsa nevek. Csak Kis meg Nagy meg effélék...

Borgó már csak hörögni tudott:

– Hát nincs itthon a gazdád?

János elszomorodott. – Nincs, uram – sóhajtott –, elég baj ez. Fél év is beletelik, amíg megjön. Hogy tudom én akkor a te nevedet jelenteni?... Wett... wett... ugye, mondtam? Már elfelejtettem...

Borgó majd a kapunak vitte lovát, és összecsikorgatta fogait.

– Te gazember paraszt! Ha azonnal ki nem nyitod a kaput, felhúzatlak az első fára!

János ettől nagyon megijedt.

– Miért cselekednéd, uram? Árváim lennének, de meg amúgy is... Nincs itthon senki, senki a világon. Mi meg már jól elbeszélgettünk, uram... a nap is nagyon idesüt, dolgom is van. Azért ha Fonód várába igyekeznétek, balra forduljatok a nagy úton, ha meg Öreglakba: jobbra. – És leballagott a falról, mely alatt Borgó őrjöngve beleharapott a saját öklébe.

Így még nem bántak el vele, sem mint Borgóval, sem mint Wetterheim lovaggal.

Belevágta sarkantyúját a lova véknyába, a ló vad vágtában indult el a fényes fegyverzetű lovaggal, aki a történtek után már aligha fog leereszkedni Babocsaiék asztalához.

Kales kapitány kinézett az ablakon. Alatta hullámzott, beszélt, játszott, villogott a Dunántúl kék tükre, a Balaton. Felette sirályok fürödtek a napsugárban, és a túlsó part erdeinek tavaszi zöldje álmodva moházta körül a nagy vizet.

Kales Rudolf kapitányt azonban mindez nem érdekelte. Borgóra gondolt, aki most nagykanállal eszik a bézsenyi udvarházban. „Iszik jóféle borokat, talán be is rúg, a fene egye meg, erre elfelejtettem figyelmeztetni, még berúg az a gazember!” – amikor kopogtattak ajtaján.

Kales morgott valamit, de meg sem fordult. Bosszantotta, hogy Borgó esetleg berúg a tüzes bézsenyi bortól.

– Mit akarsz? – szólt maga elé, mert azt hitte, udvarosa jött be.
– Ha én azt tudnám, uram... – mondta Borgó siralmas ábrázattal.
Kales megfordult. A meglepetéstől és dühtől csak az ádámcsutkája serénykedett föl s alá, és elindult Borgó felé, aki rémülten hátrált a falig, aztán védekezve kinyújtotta kezét.
– Legalább beszélni engedj, uram...
Kales hörgött valamit, és megragadta Borgó mellén a zubbonyt, amitől annak elakadt a lélegzete.
– Beszélj!
Borgó krákogott.
– Engedj el, uram, mert így nem tudsz meg semmit…
– Beszélj! De ha hazudsz, te eb...– És nekilökte a falnak.
– Elindultunk, uram...
Kales elsárgult.
– Röviden, mert...
– Nem lehet, uram, oda bemenni!...
– Nem-e?
– Nem! Teufel becsapott. Katzián pedig nem tudja! Azt mondta, uram, az a gazember, hogy rozzant putri az egész. A palánkon ott lehet belépni, ahol éppen kedvünk tartja... Uram – kiáltott fel –, az egész népeddel sem tudnád megvenni! Öles falak, körül kétöles víz, és olyan kapu, hogy ágyú kellene azt betöretni...
– Szépszerével kellett volna bemenned...
– Ne kínozz, uram, mert ha arra gondolok, hogy bántak velem, ordítani tudnék a méregtől... – És elmondta Jánossal való szégyenteljes kudarcát.
Kales látta, hogy Borgó nem hibás. Érezte, hogy a zsákmány távolodik, és erre a gondolatra összecsikordultak fogai. Ökölbe szorított kezekkel dobogott ajtótól ablakig, megállás nélkül vagy tízszer, és sárga szemei úgy lángoltak, mint a tőrbe esett vadmacskáé: könyörtelenül, éhesen, bosszúvágyón.
Borgó csak nézte, de csökkenő félelemmel, mert gazdája már lassúdott. Gondolkodott. Aztán hirtelen megállt Borgó előtt, és azt mondta:
– Jól van, Borgó! – De akkor már nyoma sem látszott az előbbi véres hangulatnak Kales kapitány arcán.
„Megbolondult...” – gondolta a ravasz Borgó, és feszülten várta: mi jön még?

Kales most már szinte vidám volt, már amennyire az ő arca alkalmas volt vidámság kifejezésére.

– Jól van, Borgó – ismételte –, így még jobb. Miért mentünk volna mi a kincsekért, amikor ők maguk is idehozzák...

„Megbolondult – ismételte magában Borgó –, még jó, hogy nem dühöng.”

– Ezüsttálcán hozzák ide, és még örülnek, ha elfogadom – tervezgetett az érdemes kapitány. – Borgó fiam, hozd csak fel írószerszámaidat. Némely szerelmetes leveleket írsz.

Borgó örömmel sietett volna a veszedelmes közelségből, de Kales utána szólt:

– Ne siess, fiam. Igyunk talán egy cseppet. – És nagyot húzott a kulacsból, átnyújtva Borgónak. – Egészségedre! De most siess. Olyan tőrt vetünk most, Borgó, ne nézz rám olyan bambán, olyan csapdát...

Borgó nem tudta, hányadán van gazdájával. Előbb még azt hitte, elvesztette az eszét, de most, hogy írószerszámaival megjelent, olyan új mélységeket vett észre gazdája szemében, hogy megborzongott.

– Írjad, Borgó!

És elkezdte flamand, német, török és magyar szavakkal kevert beszédét, melyet Borgó egy minta szerint átszőtt magyarra.

> *Babocsai László uramnak, nékem jó szomszédomnak, Fonód várába. Köszönetem küldöm neked, vitéz uram, és adom tudtodra némely ebhitű szolgádnak gyalázatosságát, nékem vitéz atyafiammal, Wetterheim lovaggal, ki házad felé tévedt vala. Az te szolgád ott nem vetett féket piszkos nyelvére, és nékem kedves atyafiamat ugyancsak ócsárolta.*
>
> *Vedd eszedbe, vitéz barátom: amilyen a szolga, olyan ura is, és ezért neked kell felelni. Nem nyughatom a gyalázattól, amíg meg nem vívtál velem egy szál kardra, mert ekképpen magam kicsinyíteni nem engedem.*
>
> *A bajt a fonódi réten tönnénk mához egy hétre, ahova is kevés számú vitézt és igazlátót hozzál. Várom válaszod hamarsággal, hogy ott leszel-e, vagy eldugod képed előlem, mint ama róka, ki lyukába bújik féltében. Isten tartson meg békességben!*
>
> *Írtam a. d. 1586. Szent Iván hava második szombatján.*

Borgó egypárszor felkapta fejét, mint akinek nincs ínyére valami a levélben, de nem merte urát megakasztani. „Mégiscsak megbolondult" – gondolta.

– Olvasd fel, Borgó!... Jól van! Nagyon szép. Mit szólsz hozzá?

– Uram... – kezdte óvatosan.

– Mondd csak, fiam – bátorította Kales.

… tudom, nagy vitéz vagy és jeles kardforgató, de mi ütött hozzád, hogy eme törvényellenes szokást akarod követni?

Kales csak mosolygott.

– No aztán?

– Aztán meg tudod, ugye, hogy ez a taknyos Babocsai – azt mondják – csak játszott ama híres Ogluval, aki pedig mestere volt a kardnak? Balul üthet ki...

– Nem lesz ott semmi veszedelem – mosolygott Kales.

– Megbocsátasz, uram, de egy ilyen kardú ember mégiscsak veszedelmes.

– Ha ott van: veszedelmes...

– Uram! Hogy mondhatsz ilyet? Láttál már egy magyart, aki meg futott volna a baj elől? A fejem teszem rá, hogy ott lesz.

– Hát ez az, Borgó. Nem lesz ott. Érted? Nem lesz ott! És most hagyjál, fiam, egyedül, mert a hurkot tovább kell fonni, fonogatni...

Borgó összeszedte szerszámait sűrű fejcsóválások közt, és lopva urára pillantott, ki már ismét kinézett az ablakon.

– Ki viszi el a levelet? – kérdezte. Kales meg se fordult.

– Hogy kérdezhetsz ilyet? Bízhatom-e másra, mint az én kedves Borgómra?

Borgó szítta egy kicsit a fogát.

– Uram, ha elcsípnek Csomay legényei, azt sem kérdik, hol születtem, és már be is verték a fejem...

– Nem féltelek, Borgó! – bátorította Kales. – Vidd magaddal valamelyik nyilas embert, és nem kell közel menni. Lőjétek a kapuba. Ne félj, megtalálják... Nem sokáig késik a válasz, afelől is nyugton alhatsz.

– Azt tudom, uram. És hogy mondtad? Nem lesz ott... az a hetyke,

veszett magyar, hogy az nem lesz ott? Uram, akkor csoda történik...

– Készülj, fiam, az útra, készülj – mondta Kales szeretettel –, a csoda már útban van...

Borgó még kint is csóválta a fejét. „Vagy bolond, vagy a legkörmönfontabb útonálló ez országban... ideszámítva az örökös tartományokat is.”

X.

Csend volt a fonódi várban. A lovászok kihajtották a lovakat éjszakai legelőre, mert nappal a legyektől nem igen nyughattak. Utánuk felemelkedett a híd, és a lovak beledobogtak a szürkületbe, mely ködös homályt lehelt, és borzongó kezét rátette a nappali hangokra.

Békén legelhettek a lovak a nádban. Ismeretlen utak vezettek a kis földszigetre, melyről lovat lopni alig-alig mert valaki. Egy-egy kétségbeesett csavargó vagy ismeretlen lókötő ha meg is próbálta néha, otthagyta a fogát.

„Ide tévedt be „az a szegény Graus” – ahogy Fitzek mester mondta Kunfynak –, és megtévesztették a szanaszét legelő lovak. Megtévesztették és könnyű prédára ingerelték a nemes vallont, mert sehol egy csikós, sehol egy lélek. Csak a gyanútlan lovak.

A jeles Graus azonban nem volt gyanútlan, s mielőtt végleg elhatározta volna magát, két óra hosszat hasalt a sásban, s csak akkor indult a legközelebbi lóhoz, amikor meggyőződött, hogy a lovak őrizetlenül vannak.

Ez a meggyőződés később ugyan szomorú tévedésnek bizonyult, de hát honnét tudhatta volna Joachim de Katzián hűséges embere, hogy egy pár szem már azóta figyeli, mióta letért a fonódi útról, megpillantva a távoli lovakat.

Ezt a két szemet Suta Gyuri vallotta magáénak, aki szellős magasságban egy fűzfa koronájában ült, és inkább érdeklődéssel, mint haraggal szemlélte Graus mesterkedését.

Ez a fűzfa messzelátó-őrhely volt, ahol egy-egy legény figyelte a környéket, míg a többiek vadásztak, halásztak vagy aludtak. Elsősorban aludtak, mint most is, és köztük Bogics Markó is, aki ellenőrizni jött a lovakat. Az őrszemet azonban helyén találta, s mivel a legények sült halat ígértek ebédre, közibük heveredett a hűvösre, s most alusznak oly mélyen, hogy – a látszat szerint – még az égzengésre sem ébrednének fel.

Ez azonban csak látszat, mert egyszer csak vijjogni kezd egy ölyv, és a

legények azonnal felülnek.

– Mi az? – ébred fel Markó is.

Az egyik legény egy távolabbi bokor mögé csúszott, s onnét integetett Gyurinak, aki olyan tökéletesen utánozta az ölyvet, hogy már egy valódi ölyv kezdett felelgetni neki.

Gyuri különféle jelekkel értesítette társát a történtekről, aki visszakúszott a többiekhez.

– Azt mondja ez a Gyuri – suttogta –, hogy valaki lovat akar kötni. Meg azt is, hogy körül lehet állni. A másik nagy fa előtt van...bújik a fűben...

Most megszólalt egy öreglegény, aki látszólag parancsolt a fiatalságnak.

– Hárman – rámutatott a három lovászra – átbújtok a túlsó oldalra. Mink hárman ideát maradunk. A szemetek Gyurin legyen, onnan felülről majd eligazít benneteket. Bogics uram, te ülj a lovadra, aztán ha Gyuri int, az annyit jelent, hogy mink már elálltuk az útját, te meg rányargalsz a kutyára.

Bogics lova hátul legelt a bokrok között. Markó kényelmesen felülhetett, és kissé oldalt ment, hogy az őrszemet láthassa. Gyuri intett Markónak, hogy látja, de azt is intette, hogy egyelőre maradjon a bokrok mögött, mert a többiek még nem értek a helyükre.

„Ki a fene lehet?”– tűnődött Markó, és arra gondolt, hogy vagy egy messziről jött csavargó, aki nincs tisztában a körülményekkel, vagy valami elkeseredett szamár, aki nem tudja, hogy a budai basa első feleségét könnyebb elemelni a háremből, mint innét egy lovat.

Gyuri a fán most egy kanyarító mozdulatot tett, ami annyit jelentett, hogy a legények már a helyükön vannak, vegyék kezükbe a pányvát.

A derék Graus ekkor már alig volt öt lépésre egy öreg kancától. A ló nem sokat törődött az emberrel, aki kedveskedve csettegetett neki, ahogy az öreglaki magyar csikósoktól tanulta, és álmában sem jutott eszébe, hogy immáron körül van fogva. Graus mosolygott, ha arra gondolt, hogy Katzián lovag kibújik a bőréből örömében, ha meglátja a fonódiaktól szerzett lovat.

„Fene egye meg, milyen szerencséje van ennek a disznónak – mérgelődött Gyuri a fán –, hogy éppen az öreg Kati akadt útjába, az ugyan nem ficánkol, akárki akar ráülni!” És intett Markónak, hogy: hajrá!

A horvát vitéz azonban nemigen hajrázott, mert amint kiért a bokrok közül, azonnal látta, hogy kezdővel van dolga, aki az öreg Katival akar világgá menni.

Graus ekkor már a lovon ült, s egy rövid nyelű buzogánnyal csépelte paripáját a kijárás irányába, mert meglátta Markot, aki veszedelmesen közeledett.

– Héj! – kiáltott Bogics. – Héj! – De még csak a kardot sem vette kézbe, hiszen látta már, hogy elrepült egy pányva, ami ugyan nem fogta meg a lókötőt, de alaposan arcába vágott, amitől Graus meg vadult, és a melléje érkező horvát vitézt a rövid nyelű buzogánnyal tétovázás nélkül fejbe kólintotta.

Bogics megingott a nyeregben, de Graus többet már nem üthetett, mert Markó szinte rávitte lovát, de kardot még most sem húzott, mert úgy érezte, hogy ezt az embert élve kell elfogni. Markó tehát elkapta Graus buzogányos kezét, és valósággal letépte az öreg Kati hátáról – de ekkor már ott voltak a legények is.

– Ne bántsd – ordított Markó, amikor az egyik legény felemelte csákányát –, kötözzétek meg! – A legények némán dolgoztak. Markó a fejét tapogatta, és vörös volt a méregtől.

– Miska, hozz a csalmádban egy kis vizet, mert szétesik a fejem... Sándor, vágj két jó hajlós botot...

Graus csak állt a körben, körülötte a legények komoran és hangtalanul, mint az ítélet. Bogics fejére csorgatta a vizet, tapogatta az egyre növekvő daganatot, s amikor Sándor visszaérkezett a bottal, Graus szeme megrebbent:

–... én... ló... fizetek...

Bogics bólintott.

– Fizetsz, kutya, ne félj!... Vágjatok rá vagy harmincat!

Graus tiltakozni próbált, aztán üvöltött, aztán csak tekergett a földön, végül elnyúlt.

– Elég – mondta Markó, aki már úgy érezte, két feje van –, elég. Sándor, nyergelj. Egy vezeték lóra meg dobjátok fel ezt a férget.

– Vitéz uram – szólalt meg az öreg legény –, nem azért mondom: de a kapitány úr megmondta, hogy aki lovat lop... itt is van kötél...

– Igazad van, de ennek előbb beszélni kell... Tudod, kik ülnek a Bolondvárban meg Öreglakon is... úgy érzem, ez odavaló valahová, aztán nem árt, ha megtudjuk, mit akarnak a szomszédok. Indulj, Sándor, majd én mögötted megyek, ha ugyan le nem szédülök a lóról.

Amikor azonban a széles rétségről a nád közé értek, ahol csak keskeny

csapás vezetett ki az útra, Bogics előrelovagolt, mert jobb, ha nem látja senki ezt a bevonulást.

Az út azonban elhagyatott volt. A felvonóhídnál Jóska bóbiskolt, s a kis vár is szinte aludt az álmos csendben.

Graus azonban – ezt már tudjuk – nem beszélt. Az nem derült ki, hogy nem tudott, vagy nem is akart. Bogics megpróbálta horvátul, de Graus erre is a fejét rázta.

–... nem magyar... én ... ló fizetek... és kapitány mérges...

– Hát ki a te kapitányod?

– Én kapitány nem mondani... Ti – és fenyegetően emelte fel kezét – vigyázz... császár...

Csomay arca elsötétedett, aztán Markó fejére nézett, végül intett:

– Lovat akart lopni, és Markót agyon is üthette volna. Ha valaki szólni akar, hát szóljon.

A vitézek a földet nézték komoran és keserűen, mint akik mögött állandóan a halál lovagolt.

Nem szólt senki, és Graust Csicsa gondjaira bízták, aki a kovácsmesterségen kívül az alkalmi hóhér szerepét is betöltötte.

Mindez azonban már pár hete volt, s hozzá tartozott a végvár könyörtelen életéhez. Ezen az estén már eszébe sem jutott senkinek.

Elállt a szél, elhallgatott a nádas, csupán egy fülemüle szólt a berek mélyén. Panaszosan, lágyan, mintha a szűzi tavaszt búcsúztatta volna, mert kinyitott már minden virágot, lángra lobbantott minden szerelmet, és nem maradhat tovább. Az anyaság gondja már a nyárasszonyé, ki megérkezett, és forró, telt karjaiba szorította a fészkeket.

Jóska hallgatta a fülemülét, nézte a csillagokat, és nézte a sötétséget, amely meleg volt és puha, mint maga az álom. Felváltották volna a vigyázásban, de Jóska szívesen strázsált. Aludt egy-egy keveset, csak úgy ülve, ami neki tökéletesen elegendő volt, és nem is vették szigorúan, mert akkor éppen békesség volt a törökkel. Igaz, hogy a török nem áldozott volna egyetlen embert sem erre a végházra, amely amúgy is bele volt ágyazva a feneketlen lápba.

Jóska hát békén tűnődött. A csillagok már lejjebb ereszkedtek, és túl a berken sárga világosság derengett, mintha tegnapi hamvában most kezdene parázslani a hold.

Aztán csak megbillent Jóska feje, és olyan félálom fogta el, amikor

mindent hall az ember, ámbár jóízűen alszik.

Valami álomkép is ködlött már Jóska előtt, amikor megzördült a tavalyi nád, de utána csend lett. Ám Jóska szemei tágra nyíltak.

„Ez ember – szuszogta –, és nem jóban jár.” Hallgatózott. Az előbbi zörgést elnyelte az éjszaka, de Jóska már nyitott szemmel lesett.

„Így nem zörög a farkas, sem a vidra. Mit akarhat a nyavalyás?”

Most megint suhogott a nádas – a felkelő hold éppen a kapura vetett világot, és valami sziszegett a levegőben, aztán keményen csattant a kapu.

– Ne, ökör, ne! – méltatlankodott Jóska, aki már tudta, miről van szó. – Hát ha belém nyilaztad volna azt a levelet? Azt hiszed, hogy tán kiugrottam volna, ha közelebb jössz? Ugyancsak nyúlszívű féreg lehetsz... – És most már nem törődött a zörgéssel, amely távolodott, és elhalt a sötétben.

Majd reggel megkapja, akit illet.

Amint pitymallott, ki is húzta a nyílvesszőt a kapuból. Szárán ott volt a levél.

– Legalább mozgunk egy kicsinység - mondta Jóska, aki, mint minden végvári vitéz, talán a lakodalmáról is elmaradt volna, de, a bajvívásról nem.

Jóllakva megjöttek a lovak is, és átdobogtak a hídon. Erre felébredt a vár.

Elsőnek Bogics jött a kapuhoz. Mostanában sokat nézegette a falakat, és társainak egész nap arról beszélt, hogy ő hogyan csinálta volna.

Bogics még mindig bézsenyi dicsőségében fürdött.

– Vitéz uram – mondta Jóska –, emez nyilat koppintották az éjjel a kapuba...

Bogics egyszerre felfrissült.

– Add ide, Jóska! Viszem a diákhoz.

A diák még édes álmát aludta, amikor berobogott Bogics a nyíllal.

– Ébredj, diák, aki angyalod van, és olvasd ezt a levelet!... Bajba hívnak valakit...

A diák akkorát ásított, hogy majd az állkapcsa ugrott ki.

– Várhattál volna néhány minotomot – dörmögte –, éppen a törökcsászárt vittük akasztani álmomban.. . Fene tudja, hátha igaz lett volna!

– Üsse meg a mennykő – hökkent meg Bogics, aki babonás volt –, nem látszott rajtad, hogy ilyen hatalmas álmod van. Különben vártam volna. Hát most már csak olvasd.

Ekkor már ott tolongtak az összes vitézek. Vajon kinek szól?

– „Babocsai László uramnak...” – kezdte a diák.

– Híres ember leszel, László – irigykedtek –, már megint téged hívnak... – De aztán, hogy a levél végére jutottak, megnyúlt a csodálkozástól az arcuk. Nem irigykedtek Lászlóra, mert Kalessal senki sem mérte össze szívesen a kardját. Undorodtak tőle, mint a csúszó-mászó hüllőtől.

– Vigyázz, László, ez cselt vet!

– Vagy odabolondít, aztán panaszra megy...

– Vagy elhozza azt a híres rokonát, hogy az is lássa, milyen könnyen lehet bennünket bajba hívni. Aztán megy a levél Bécsbe., hogy Fonódra is német kapitány kerüljön.

Összevissza zsibongtak, de mindenki érezte, hogy itt valami nincs rendjén.

László is tűnődve nézett maga elé. Mi ez? Kales verekedni akar? Akit éppen azért tettek ide, hogy vége legyen a bajviadaloknak és ezzel a török-magyar érintkezésnek? Mi van emögött? Valami súlyos köd gomolygott László előtt. Valami ismeretlen veszély érzése lógott a levegőben.

Morzsolgatta a levelet, és tűnődve nézett Bogicsra.

– Mit gondolsz, Markó? – Markó csak a fejét ingatta, mint aki tanácstalan, de már pirosodott az arca, mint mindig, ha Kalesról volt szó.

– Nem kis dolog, mert az a görény rosszban jár. Én a helyedben megmutatnám a kapitánynak.

László csodálkozva nézett Markóra.

– Akkor nem lesz a tusából semmi...

Bogics elgondolkozott.

– Az lehet. De talán nem is töröd magad ezzel a dögkeselyűvel verekedni? Én legszívesebben lábbal taposnám el...

– Undorodom tőle én is, de nyugodtabb lennék, ha elveszne... – gondolkodott. – Mégiscsak igazad van. Menjünk a kapitányhoz. Gyere, diák!

Csomay uramnak is felolvasták a levelet, aztán csak hárman maradtak a szobában. Bogics és László a fal menti lócán ültek, a kis kapitány meg föl s alá járt a szobában. Sokáig. A két vitéz feje, mint az órainga, követte. Végre megállt László előtt.

– Elmegyünk!... Ne csodálkozzatok! Erre a prédaéhes féregre nem szól a törvény. Meggondoltam: elmegyünk. Ezen már nem vajúdunk, de valami... valami van a bokor mögött... nem tudom, nem látom... csak

érzem. Lest akar vetni? Akkor nem a fonódi rétre hívna bennünket... Be akar bennünket árulni, hogy bajba járunk? Akkor nem írt volna levelet, melyet tanúnak hívhatunk, hogy ő ócsárolt és kötött beléd, erőszakolva a tusát... Vagy annyira elvesztette a dühtől az eszét – mert bizton tudja már, hogy megerősítették az udvarházat, és kútba esett a kincs –, hogy vesztébe rohan? Nem tudom. De a szemünknek nyitva kell lenni, mert ez a kígyó megmar bennünket... A bajtól nem féltelek, László fiam, és ha ettől a kutyától megszabadulna a környék, többet érne egy nyert csatánál... Hát csak készüljetek...

Amikor Csomay uram magára maradt, még csóválgatta a fejét: „Nem látok... nem látok tisztán!..."

– Igazad volt, Markó – mondta László lefelé menet –, nem hittem volna... jó az öreg a háznál...

– Öreg az ángyod térde! – dörmögte Markó, aki nem tudta, hány éves ugyan, de ő fiatalnak érezte magát, és ettől nem tágított.

Múltak a napok, és nem szűntek meg a tanácskozások.

Mit akarhat?... Hol veti a lest Kales?... Hányan menjenek?... Hogyan álljanak fel? Mert azt mindenki tudta, hogy Kales rosszban jár. Csomay kapitány sem szűnt meg gondolkodni, és egyre nyugtalanabbul róтта a toronyszoba padlóját. László pedig készült a viadalra. Nyugodtan, tervszerűen, mint azt ő szokta.

Bogics csupa kék-zöld volt már a sok vágástól, melyet Lászlótól a drótingen keresztül is kapott, de annyira feneketlenül gyűlölte Kalest, hogy nem sajnálta magát. Felszisszent, ha fájt, de aztán azt mondta:

– Jól van, László! Hej, ha ezt a véres barom kaphatta volna!... Csak a szúrást ne hagyd el! Szúrj, mert a vágásból kigyógyul. Mint Ogluval. Abban vagy te igazi mester. Úgy! – mondta, amikor egyik támadásnál László kardja egy leheletnyi mozdulat után már meghajolva állt Markó fonott páncélján. – Ez az, látod! Észre sem veszi az ember, és már becsúsztál, mint a kígyó. Akkora gyertyát küldök a segesdi monostorba, mint a kardod, ha elpusztítod azt a dögvészes kutyát.

Már csak három nap volt hátra a bajvívás napjáig. A vitézek vidáman szedték elő jobb holmijaikat, a lovászok fényesítették a szerszálaikat, amikor egyik délután Jóska felballagott a kaputól, és Lászlót kereste.

– Jobb, ha tudod, uram – mondta –, egy kiskomáromi lovas hozta, hogy asszonyanyád valamely nyavalyát kapott, és igencsak elgyöngült...

Lászlót mintha megütötték volna.

– Mért nem szóltál, Jóska? Beszéltem volna vele.

– Várt is, uram, egy darabkát, de gondoltam, tán a kapitány úrnál vagytok. Magam is elmondhatom a rossz hírt, ha haza akarnál menni látására...

Bogics fülelt.

–Veled megyek. Az ördög nem alszik.

Lászlót balsejtelmek gyötörték.

Anyja nem jó színben volt, már amikor eljöttek – szédülések gyötörték.

– Hazaugranék, uram – mondta a kapitánynak –, Markó velem jön.

– Meg tíz jó lovas – mondta Csomay –, ettől az útonállótól minden kitelik.

– Nem gondolnám, uram. A lovas kiskomáromi volt, és Jóska azt mondja, látásból ismeri. Aztán velem akart beszélni. Különben hallgasd meg Jóskát. Belátod magad is: aggódásod felesleges.

– Ismerem – mondta Jóska a kapitánynak. –Kiskomáromi ember őkelme. Máskor is láttam erre. Babocsai urammal akart volna beszélni, de egyszer felszóltam, aztán nem jött senki. Mondtam, hogy csak menjen isten hírével. Úgy mondta, uram, hogy valami udvarosféle kiáltott ki a bézsenyi ház táján a berekből, hogy hova megy. „A kiskomáromi végbe” – mondta az ember. „Kérnélek, tedd meg, szólj be Fonódon Babocsai uramnak, hogy asszonyanyja gyengén van. Ha látná a fiát, talán jobban lenne.” „Szívesen – mondta a kiskomáromi –, ott megyek el a kapu előtt.” Így volt, nemzetes uram.

László és Bogics hamar készen voltak. Csomay uramat azonban újra elővette az aggódás.

– Nem árt a lovaknak egy kis mozgás. A tíz lovászt csak vigyétek el. Mikorra látunk benneteket?

– Legkésőbb holnap napszállatra itthon vagyunk – mondta László –, de ha asszonyanyám jobban lenne, előbb is.

– Járjatok szerencsével!

Hamar felszállt mögöttük a por, és hamar elnyelte őket a nád. Világosan már sehogy sem érhettek haza.

– A kapitány rémlátó lett, mióta ezzel a féreggel gyűlt meg a bajunk – mondta László.

– A kapitány sokat próbált, vitéz és jó ember – mondta Bogics. – Az a

féreg mindenre képes, és becsületes ember ki nem ismeri az ő esze járását.

– Igaz – mondta László –, úgy látszik, az aggódás igaztalanná tett. Ahelyett, hogy megköszönném gondoskodását, íme, bírálgatom. Sose történt ez meg velem, de most mindig árnyék jár utánam. Eddig is, csak nem mondtam. Most már tudom, mi volt: talán anyám elmúlása.

Bogics keményen szólt:

– Vénasszony vagy? És még te mondod a kapitánynak, hogy rémlátó? Egy kis betegségből ekkora bajt eszelsz ki? – És szidta Lászlót.

A legidősebb lovász odalovagolt László mellé.

– Kérlek, uram, hogy szólj, ha elbocsátasz bennünket, mivel kapitány urunk úgy mondotta, addig kísérjünk benneteket, amíg ama bejáró közelébe nem érünk, mely udvarházatokba vezet. Aztán siessünk haza.

– Jól van, Imre, majd szólunk – mondta Bogics, aki látta Lászlón, hogy legszívesebben hazaküldte volna az embereket.

A nap ekkor már lehajolt a berekre, és lángoló arcát megfürdette a vizek hűvösségében. Alkonyodott. A láp zengő muzsikája felharsant. Elkiáltották az esti köszöntőt minden madarak, és a kócsagok is alvóra szálltak messze nyugaton, mint hópelyhek a nád nyugodt, zöld világában.

És amint leszállt a nap, a tocsogókból párák és árnyékok születtek. A világosság pedig ijedten loholt a nap után.

– Sötét lesz, mire hazaérünk – mondta Bogics.

– Csak jókorra érkezzünk – dörmögött László.

Bogics fejét csóválta.

– Mi ütött hozzád, hogy így siránkozol? Eddig másnak ismertelek!

– Magam sem tudom – rántotta meg vállát László –, de majd meglátod – És szótlanul ügettek tovább az alkonyi sötétedésben. A csillagok már kirakták apró mécseseiket a firmamentumra, amikor László megállt.

– Amott a nagy fa, melynél befordulunk az udvarházhoz – mondta László. – Ha úgy gondolod, Markó, az emberek hazamehetnének.

Markó is helyeselte most már.

– Imre fiam, hazamehettek. Mondjátok meg a kapitány úrnak, hogy semmi baj nem volt az úton. Ne hajtsátok nagyon a lovakat, mert szükség lesz rájuk szombaton.

A legények elköszöntek, és lassan elporoszkáltak Fonód felé. Markó leszállt, igazított valamit a hevederen, aztán újra elindultak. Ekkor már hunyorogva égtek a csillagok. A hullámzó békamuzsika összefolyt

körülöttük a sötétséggel, melyből csak itt-ott villantak ki apró vizecskék, melyeknek aranyos mélységében mégis ott végtelenkedett az egész égbolt.

– Vigyázz, Markó, és mindenütt utánam gyere – mondta László, befordulva a hazai útra. – Itt könnyen az út mellé jár az ember, s akkor nyakig szakadsz az iszapba...

Markó boldogan jött Lászlóékhoz. Élete legkedvesebb napja volt, amikor elkészült a gát, és a diadal derűs, széles hullámai most is szétfutottak szívében.

Az út keskeny volt. Arcukat meglegyezték néha hajlós ágak, és mögöttük rekedten felsírt egy bagoly.

– Nem jó jel a bagolyszó – szólt hátra László, és megsarkantyúzta lovát, mert az megállt. A ló halkan horkant, és László keze önkéntelen mozdulattal kardját kereste. Ekkor meglódult a sötétség. László előtt fájdalmasan felvillant valami, és fejére mintha az egész ég rázuhant volna. Bogics hördülését hallotta messziről, nagyon messziről, és a kantárszár kicsúszott kezéből. De ekkor a lovát már hárman is fogták.

Bogics valamivel hátrább volt, és amikor László lova horkolva megállt, arcára mintha pókháló borult volna. A veszély érzése, mint finom érintés, zsibongott bőre alatt. Hallotta a tompa ütést, László fájdalmas sóhajtását, és amikor egy árnyék feléje hajolt, kardját vad dühvel beletaszította. Aztán belevágta sarkantyúját lova oldalába, hogy kijusson a gyűrűből, mely sötéten mozdult meg körülötte. A ló fájdalmasan felnyerített, mert valahonnét kard szaladt a horpaszába, Bogics felett pedig megsuhant a sötétség, és egy hosszú nyelű fokos lesújtott a horvát vitéz bozontos koponyájára.

A ló azonban élete utolsó féltésével robogott a láp felé. Bogics öntudatlan ösztönnel kapaszkodott sörényébe. Mögöttük két lovas rohant, akik csak akkor álltak meg, amikor lovaik már nyeregig szakadtak a vízbe, és az előttük levő árny lova hörögve dűlt el a hínáros iszapban, maga alá temetve lovasát. A lovasok hallgatóztak.

– Elmerült? – kérdezte az egyik valami furcsa idegen nyelven.

– Úgy látom – mondta a másik suttogva –, jó lesz nekünk is megfordulni, mert már alattam is mozog ez a ronda sár.

És nagy üggyel-bajjal kilábaltak a partra. Halkan jártak. Meg-megálltak, hallgatóztak. Előttük újra megmozdultak a bokrok.

– Ti vagytok, Rimbás?

– Mi, uram. Mentünk utána, amíg mehettünk. A ló lerántotta a mélybe. Alig tudtunk mi is visszafordulni.

– Rimbás – mondta sziszegő fenyegetéssel Kales kapitány –, most mondd meg az igazat, mert most még utána megyünk, és belefojtjuk a vízbe, de ha elmenekült, felhúzatlak!

– Esküszöm, uram! Itt van Bragg: ő is látta. A lova rántotta le.

– Az lehet, uram, mert a kardom jól belenyomtam a ló oldalába – mondta most egy harmadik hang, melyre Kales megnyugodott.

– Borgó! Hol van Borgó? – suttogott tovább az érdemes vallon cimborája után.

– Borgó itt van – mondta halkan valaki –, de élet, uram, kevés van benne. Ez a második leszúrta, mielőtt kiugratott volna közülünk.

Kales a sötétben elvigyorodott. „Lám, lám, szegény Borgó... ki hitte volna? Szépen elvitte a titkokat. Nincs már rá semmi gond.”

– Kötözzétek a lovára – mondta hangosan.

Borgó halála mindenképpen ínyére volt Kalesnak. Ő bízta meg a kiskomáromi lovast, hogy szóljon be Lászlóért, anyja betegségének hírével. Ő volt az „udvaros”, akinek addig kellett leselkedni a bézsenyi út körül, míg egy olyan utast nem fog, akire nem gyanakodnak Fonódon.

Ha ez a bajviadalig nem sikerül, akkor Kales halasztást kért volna, mert az egy pillanatig sem volt az érdemes vallon szándéka, hogy bőrét a vásárra vigye. Megmondta ő világosan, hogy László a bajviadalon nem lesz ott... Hát nem is lesz ott...

– Ezek akarnak az én eszemen túljárni? – dörmögte Kales. – Nehézkes barmok ezek…

Lászlót egy villanó tűzkő fényénél már az előbb megnézte.

–Ő az –és kegyetlenül elhúzódott szája –, a híres vitéz. A nagy harcos. Milyen csöndes. Igaz, alaposan fejbe koppintottam... de megél. Ameddig kell, hogy éljen. Oglu kincseiért majd ki akarják váltani... hahaha!

A mozdulatlan vitézt átvetették a lován, mint a zsákot, aztán óvatosan, csendben elindultak Bolondvár felé. László lova közrefogva nyugtalankodott, és a ló ösztönösen, lágyan vitte gazdája tehetetlen testét, míg a menet végén a derék Borgó himbálózott félrebillent fejjel és egy iszonyú szúrással, mely keresztüljárta, hogy fekete lelke válogathasson, akár elöl, akár hátul kíván kivándorolni, egyenest a pokolba.

Szahin felrebbent. Valami történik odafenn. Szeme a felvillanó első rémülettel nézett a feneketlen sötétbe, de aztán magába roskadt. Érte jönnek? Ahogy Allah akarja.

A lépcsőkön többen topogtak. Megint szalmazizegés szűrődött át az ajtó alatt. Szalmát hoznak? Ilyenkor? – tűnődött Szahin.

Felrévült a kis fény is odakünn. Megköszörülte torkát az öreg zár, és feltárult az ajtó.

Egy ember bőségesen hintett szalmát a szemben levő fekvőhelyre, aztán behozták az ájult Lászlót, kinek fejére piszkos vizes rongy volt csavarva. Ráfektették a szalmára, egy pillantást vetettek a török fogolyra, és kimentek, nyitva hagyva az ajtót.

Szahin úgy nézett a nyitott ajtóra, mint a madár a nyitva felejtett kalitkaajtóra.

– Nézed a nyílást, fiacskám, emberséges Szahin? Nézed? Ne rontsd a szemed, vitéz barátom. Azért van itt Kales bácsi, hogy a gyermekeket kordában tartsa. Látod – mutatott a mozdulatlan Lászlóra –, ő rossz volt: megbüntettem. Leszúrta legjobb emberem, az istenfélő Borgót... nagy az én fájdalmam – reszketett a hangja Kales kapitánynak –, nincs már az én hűséges Borgóm... – És megtörölte szemét, amely a hiúz kegyetlenségével leste Szahint, aki meg sem rezdült.

– Uram – mondta aztán, erőt véve magán, hogy kínzójával beszéljen –, ketten leszünk már ebben a lyukban? Mert akkor el lehetsz rá készülve, hogy három napig sem élünk. Kevés itt a levegő egy embernek is, márpedig akkor nem tudunk több levelet íratni a váltságdíjért, és nem leszünk életben, ha értünk jönnek. Ezt akarod?

– De Szahin fiam, hogy mondhatsz ilyet? Elszomorítód a szívem. Holnaptól kezdve az én szobámban lakoztok. Én pedig lejövök ide... Ezt gondoltad?…

– Nem ezt, uram. De ha nem akarsz elpusztítani bennünket, vágass nagyobb lyukat, mert megfulladunk...

László hörögve sóhajtott, és arca eltorzult a fájdalomtól.

– Fáj a gyermek feje – mosolygott Kales kegyetlenül –, lám, így jár, ki rossz fát tesz a tűzre... Talán még ordítani is fog az éjjel. Azért hozattam le a vizet – mutatott a nagy kőedényre –, csak lottyints a nyakába, ha nagyon tüzelne.

– Hogyan segíthetnék, uram, mikor ideláncoltál a falhoz?

Kales hosszabb láncot hozott be. Azt rákapcsolta Szahin lábára, és a régit csak azután vette le.

– Így. Mindig hosszabb, mindig hosszabb, egyszer csak Koppányig ér... Mennyi bajom is van veletek! – sóhajtott, és bánatosan megcsóválta a fejét. - Hát csak vigyázz a barátodra, és itasd. Nem árt neki egy kis víz. Eddig úgyis a borhoz volt szokva...

Megfogta a kis olajmécsest, de aztán visszatette a fal penészes üregébe.

– Micsoda jó szívem van! – mondta Kales. – Még ezt is itt hagyom nektek. Lássátok egymást. Ismerkedjetek. Vitéz Szahin és – mutatott Lászlóra – vitéz Babocsai... és hogyha üvöltene, ne a lábát öntözd a feje helyett... – Bevágta az ajtót, rácsikorgatva a nagy kulcsot.

Szahin mozdulatlanul nézett a levegőbe, amíg Kales az ajtó előtt ált. Tudta, hogy a kémlelőlyukon leselkedik be, és csak akkor mozdult meg, amikor Kales szuszogva felbotorkált a lépcsőn.

Odaállt László mellé, és nézte. Sajnálta. László kíntól eltorzult arca néha megvonaglott, és nyögött fájdalmasan.

–Vitéz barátom – suttogta Szahin –, rossz helyre jutottál. – Aztán óvatosan levette a beteg fejéről a kötést. Megnedvesítette az átmelegedett rongyot, és úgy csavarta ismét László feje körül, melyen alvadt vérben ragadt a haj. – Így – mondta Szabin, amint látta, hogy a beteg arca kissé megnyugodott –, hogy is kerülhettél, vitéz Babocsai, ennek a vérszívónak a karmai közé?

Mert Lászlónak már jó híre volt a végeken, és különösen sokat hallott róla Szahin, akinek apja lett aga a koppányi várban Oglu után. A török vitézek, csakúgy, mint a magyarok, megbecsülték a tiszta kardú, híres vitézeket, és ez a megbecsülés sokszor nőtt igazi barátsággá.

Amikor szünetelt a harc, összejártak, egymást lakodalmakra hívogatták, keresztelőkre, és a bécsi kormány jól látott, amikor még a beszélgetést is megtiltotta a török követségek tagjaival, félve a két nép összebarátkozásától. Akárhány magas rangú töröknek magyar lány volt a felesége, aki mellé nem vett több asszonyt, pedig módjában lett volna.

Érthető tehát, hogy Szahin szinte tisztelettel ápolgatta Lászlót, és nem ellenséget, hanem vitéz embert látott benne, akin segíteni mindenképpen kötelességének érezte.

László hánykolódott, érthetetlen szavakat mormolt, és a kötést letépte fejéről.

Szahin türelmesen visszatette. Már jól előrehaladt az éjszaka, amikor László elcsendesedett. Szahin eloltotta a kis mécset; holnapra is kell – gondolta, és elkezdett járni, amennyire az új lánc engedte. A rab sötét magányát, reménytelenségbe süllyedt gondolatait felkavarta az új társ érkezése. Aztán a kis lyukhoz állt, és az olajos füstöt hajtotta kifelé, mert a szállongó korom megülte a csepegős falakat, és fulladásig nehézzé tette a lélegzést.

Künt már a derengés halvány fénye fodrozódott a Balatonon. Szahin is elszunnyadt, és vágyón gondolt arra a pillanatra, amikor László megszólal.

XI.

A kis Máté felszedte már a varsákat, mire elérte az este. A nagy csónak egyik végében még mozgott a hal, melyet a nagyasszonynak szántak, de Máté nem sietett velük. Csalánba ágyazta a halakat, és lassan tolta hazafelé a ladikot.

Közben megállt és hallgatózott. Ilyenkor már zsákmány után jár a vidra, róka, farkas, és Máté remegő izgalommal leste az esti hangokat. Ez volt az ő világa. Mellette feküdt íja, pár szál könnyű nyílvessző, melyeket félelmetes biztonsággal eresztett el a cél felé.

Már nem messze járt az udvarháztól, amikor künt az úton lovak dobbantak. Máté megállította a csónakot. Hova mennek? Talán László úr jön haza?

De azután a lovak dobogása mintha megfordult volna. Most meg visszamennek? Miféle huncutság van emögött? A lovak dobogása elhalt, és Máté lustán nézte a csillagokat. „Csak tudnám, melyik az enyém – gondolta –, de hát haló ember honnét tudja az ilyesmit?"

Fülébe most ismét halk dobbanások értek. Az udvarházhoz vezető úton gallyak is súrolódtak.

„Kik lehetnek? – tűnődött Máté. – Jó lenne tán a ház mögé kerülni és szólni..." De aztán az új palánkra gondolt, a mély vízre, az erős kapura, és megnyugodott.

„Ha rosszban töritek a fejeteket, oda ugyan be nem juttok!" És szinte vidám lett erre a gondolatra.

A tompa dobbanások már nem messze jártak, amikor zuhant valami, aztán vészesen felnyerített egy ló. Az úton megmozdult a sötétség, törött az ág, és egy lovas ráhajolva lova nyakára vadul belevágtatott a kákás, mély vízbe. Utána még kettő.

„Az a kettő ezt hajtja!" – villant fel Mátéban, és már rátette a nyílvesszőt az idegre, amikor az üldözők megálltak. Az üldözött lovas ekkor lecsúszott a lóról, és átölelt egy nagy zsombékot, lova pedig kapálva, hörögve elmerült a hínáros lében.

A két árnyék még állt pár pillanatig, de aztán megfordultak, és

kimásztak a sárból, amit igen jól tettek, mert Máté már felemelte nyilát. Valami homályos, vad ösztön a gyilkolásra ösztökélte, mely azonban meglassúdott benne, amint azok eltűntek.

„Hátha ez a hitványa itt előttem” – tette le a nyilát, és hallgatózott tovább.

Az úton most villant valami, aztán a surranó neszek és a mély dobogás elindultak a nagy út felé.

„Elmennek – mondta Máté magában –, emez meg itt fülel... Mit kellene tenni?”

A zsombék mellett most fájdalmas nyögés hallatszott és a víz csobogása, mintha az elmerüléssel küzdött volna az az ember.

„Ez sebes” – járt Máté esze, és pillanatnyi kétségek után lágy csendben a zsombék mellé tolta a csónakot. Kezében rövid kés, mert nem lehet tudni.

De a lovasnak aligha volt rossz szándéka, mert elcsendesedett, és csak nyöszörgött néha.

Máté közel hajolt, megpattintotta tűzkövét, és fehér világosságot villantott egy pillanatra. Máté megtántorodott a csónakban, és megragadta Bogics kezét, akit felismert, bár arca csupa vér volt.

– Csak egy kicsinység tartsd magad, uram – hadarta Máté, mert érezte, hogy Bogicsban fogytán van az erő, és a csáklyarudat aládugta, hogy valami támasza legyen.

– Az isten áldjon, segíts! – sóhajtott a horvát vitéz, de alig volt már hangja.

– Abban serénykedem, uram, merthogy ismerlek – lihegett Máté,és a csónakot pattanásig feszített izmokkal tolta Bogics alá, aki tehetetlenül kaszált lábaival, hogy beemelje magát a csónakba, a zsombékot pedig nem merte, de nem is tudta elereszteni, mert ujjai rámeredtek a sáslevelekre, erejének utolsó fellobbanásával. – Jobb, ha nem mozogsz, uram – akadozott Máté hangja –, ha békén vagy, talán bírok veled...

A csónak már annyira el volt billentve, hogy egy hajszállal odébb vizet merített volna. Máté emelte az alélt Bogicsot, amennyire tudta, aztán szinte magára rántva, behúzta a csónakba.

Máté hanyatt esett. Bogics jajdult egyet, de a csónak már egyenesen himbálózott a vízen.

A szigeten égett a tűz, és fényességének udvarában ott ült az öreg Máté. Nézte az eget, a titokzatos, sűrű csillagrajokat, melleket mintha évről évre jobban ismerne, és amelyek mintha évről évre közelebb jönnének hozzá.

„Egyszer majd csak összeérünk – mondta Máté magában minden keserűség nélkül –, mint ahogy a búza is szelíden dől el a kasza nyomán, amikor kalászházában megérett már a jövendő élet.”

A tűzből néha szikrák pattantak elő, és lágy kék füst is szállongott felette, melyet azonban hamar elnyelt a sötétség. Máté néha a sötétségbe nézett és hallgatózott.

„Fenébe kódorog ez a gyerek?”

Amikor aztán a csónak halk súrlódása közeledett a sziget felé, az öreg elmosolyodott. „Tán vidrával akadt össze? Vagy farkassal, de nem lány után járt, az bizonyos!”

A csónak sikálva tolódott fel a homokpadra, amikor unokája fojtott kiáltása ért hozzá:

– Öregapám! Siessen kend...

Máté már az első szóra felállt. Unokája hangjában különös, nagy érzések vibráltak, melyet a nádi ember füle éppen úgy megérzett, mint a madár hangjáról is megmondja: mikor boldog, mikor fél, mikor szerelmes, mikor szól a fiaihoz, és mikor haldoklik. Más ember fülének egyforma ez mind. Madárszó: madárszó.

Az öreg Máté megállt a csónaknál, melyben félrecsúszott fejjel feküdt ama horvát vitéz, ki a palánkokat építette, és más igen jeles dolgokat mívelt.

Kérdőleg nézett unokájára.

– Amint hazafelé tolom a csónakot... – kezdte unokája, és elmondta, amit látott és hallott.

– A hóna alá nyúlj – mondta komolyan az öreg, maga pedig a lába közé állt Bogicsnak, és óvatosan kivitték a tűz, mellé.

– Szénát hozz! Aztán vizet – parancsolt kurtán Máté, maga pedig megigazította Bogics feje alját, egy szénaköteget gyűrve alája. – Ne folyjon a vére... Száradjon le a keze, aki tette! – mondta, és vizsgálni kezdte a sebet. – Helybenhagytak, vitéz uram... annyi szent... de nem kard volt, úgy látom... és szerencsére lecsúszott... Vagy nem érte el a fokos, mert csak a fokos vág ilyen sebet.

Unokája már vetette az ágyat jó nádi szénából, feltornyozva magasra.

Aztán ráfektették a véres arcú vitézt, és az öreg Máté elkezdte gyógyítani.

Kimosta a sebet tiszta forrásvízzel. Megmosdatta Bogicsot, amennyire lehetett, aztán cserfahánccsal átkötötte a sebet, és a maga kucsmáját húzta a fejére.

– Így kell azt – mondta. – A cserfaháncs összehúzza a sebet, és megállítja a vért is. Megmarad a vitéz, ne félj, és hamarosan magához is jön, csak mosogasd egy kicsit az arcát friss vízzel.

Bogics már nyugodtan lélegzett, néha még felkapta a kezét, hogy fejéhez nyúljon, de ilyenkor az öreg Máté szelíden visszafektette kezeit.

– Csípi ama kéreg, de gyógyítja is – suttogott Máté. – Most már magára éled. Tégy a tűzre.

A láng felcsapott. Apró sziporkákat vitt a füst felfelé, és a két nádi ember áldozó csendben nézte az örök melegséget, aki a tűzben lakik.

Bogics mozgolódott egy kicsit, aztán kinyitotta szemét. Mátéék meg se mozdultak.

Bogics újra becsukta szemét, mint aki nagyon fáradt.

Most már jár az esze – suttogott Máté –, csak hagyni kell.

Mikor odanéztek, Bogics már világos tekintettel nézte a tüzet. Máté megszólalt:

– Mi ismerünk, uram, és itt jó helyen vagy. László úr jobbágyai lennénk.

Bogics fájdalmasan lehunyta a szemét. Szívében lágy érzések zsongtak, és most tisztán, világosan érezte, hogy Lászlót szinte testvérként szereti.

– Uratokról mit tudtok? – mondta rekedten.

– Csak téged láttalak – mondta kis Máté –, László urunk nem volt ott.

– Bár ne lett volna! – sóhajtott, és csak most kezdett világosan visszaemlékezni. Lászlót leütötték. Hallotta azt a tompa zuhanást, tehát László élve kellett, hiszen le is szúrhatták volna abban az átkozott sötétben.

„Kales! – villant a fejében ez az utált név, és Bogics könnyei kicsordultak a tehetetlen dühtől. – Kihívta bajra Lászlót, és eltette láb alól, hogy ott ne lehessen... Isten – tette össze Bogics kezét –, segítsd az elménket, a kardunkat ez ellen az emberbőrben járó sátán ellen!”

Erre kicsit megnyugodott.

– Van lovatok?

– Nincs, uram, de mit sem kezdhetnénk vele...

– Fonód várába kellene hírt vinni.

– Nem kell ahhoz ló - mondta Máté.
– A nélkül sokáig értek oda.
–Az úton, uram, ahol ti jártok. A nádnak vannak fölös csapásai, melyeket onokám jól ismer, és hajnalra meg is fordulna.
– Sietős lenne nagyon az út – nyögte Markó –, ha szeretitek gazdátokat...
Máté felállt.
– Uram, eleget mondtál. Mit parancsolsz a gyereknek?
– Elmegy a fonódi végbe. Megkeresi a nemzetes kapitány urat. Csak azt. Senki mással nem beszél. Vele is négyszemközt. Megmondja, itt fekszem bevert fejjel, és ne késsen egy pillantást sem hozzám jönni.
– Aztán eljön, uram, a kapitány úr? Hisz majd a gyereknek?
– Hisz. Vidd el, fiam, a kucsmámat, hogy igazat szólsz. Mondd el amit tudsz, és mondd, hogy László úr élete lóg a levegőben...
Máté gyerek felállt.
– Mire a Göncöl rúdja lefelé fordul, a vizeknek, itt vagyok, uram.
A csónak megbillent a vízen. Máté kiszórta a halakat. Megfeszítette a rudat, és csak egyet-kettőt sóhajtott a nádas, amerre elveszett az éjszakában.
– Te meg aludjál, uram – mondta Máté –, én majd virrasztok. – s hamut kotort a tűzre, amitől az hunyorogva csukta be parázsló, meleg szemét.

Csend volt a fonódi végen. A palánkok lágyak és feketék lettek, mint maga az éjszaka, mely végtelen volt, és határai az égig értek.
Jóska nemrég eresztette be a legényeket, kik Lászlót és Bogicsot kísérték, és csak most tértek haza. Aztán elvackolt megint, és csendesen elszenderedett.
Keze a zsebében, és markába a két tallér. És álmodik. Szaporodnak a tallérok, mint a polyva. Zsákkal van már, és Jóska könyékig vájkál bennük. De jön ám egyszer csak vágtában egy török, felkapja a zsákot, mint a pelyhet, és ugyancsak kötöz elfele.
Jóska nem rest. Pisztolyt ránt, és durr!...
Erre aztán felébred. Bambán pislog a sötétben, markában még most is dörzsölgeti a két tallért...
De azért valami nincs rendjén. Valami csattanás bujkál még a fülében, pedig csend van. Hát akkor mire ébredt fel?...

Nem sokáig tűnődik. A kapun újra koppan valami.

– A fene a dolgotokba – derül fel –, de rátok jött a levelezhetnék! – És meregeti szemét.

A kapu azonban megint csattanik. Mintha földet dobnának hozzá.

– Ki emberfia vagy ott kinn? – mordul fel Jóska.

– Csak én vagyok, uram, László úr cselédje, a Máté.

Jóskának most mondták életében először, hogy „uram”. Igaz, fene sötét van, de azért jólesett neki... Lesz ő még úr, ezt elhiheti akárki.

– Mit akarsz, Máté fiam?

– Csak bemenni, uram, és a nemzetes kapitány úrnak némely híreket mondani.

Máskor Jóska Mátét gondolkozás nélkül zavarta volna a fekete fenébe, de Máté már másodszor mondta, „uram”, tehát elkergetésről szó sem lehetett. Hátha még egyszer mondja. És három az igazság!

– De alszik ám a kapitány úr, fiam. Nem lehet ilyenkor nála háborogni...

– Nehéz üzenettel küldtek, uram, nem késlekedhetek egy minotomot se…

Jóska ennek nem tudott ellenállni. Lángra lobbantotta a szövétneket, és jól körülnézve, egyedül van-e a gyerek, leeresztette a gyaloghidat.

– Én csak az ajtóig megyek veled – mondta felfelé menve –, mert a kapitány urunk így, első álmában felverve, ugyancsak hirtelen ember. – És megverte a toronyszoba ajtaját.

Csomay uram amúgy is nyugtalanul aludt. A zörgetésre dobbanva ugrott fel az ágyból. Lángra lobbantotta a mécset, és kiszólt:

– Te vagy, Jóska?

– Meg eme legényke – tolta előre Jóska Mátét. Szinte pajzsul, ha a kapitányt elfutná a méreg. – Valami híreket hozott...

– Beszélj, fiam ...

Máté Jóskára nézett.

– Úgy parancsolták, nemzetes uram, csak előtted mondjam.

– Elmehetsz, Jóska.

Jóska elképedt. „Fene a taknyosát – morgott magában lefelé menet –, nem kiküldetett...”

Máté megvárta, míg Jóska léptei elcsoszognak, aztán benyúlt az inge alá, és kihúzta Bogics véres, szétvágott kucsmáját.

– Ismered ezt, nagy uram?

Csomay kirántotta kezéből.

– Mi van velük?! – És megrázta Mátét, de már a legkomiszabb gondolatok forogtak fejében.

– Én csak ama horvát vitézt tudom, uram, ki a szigeten vár, és kéri, hogy jönnél hozzá, mert nem tud lábra állani. Mást én nem láttam, uram, de tudom, hogy Babocsai úrnak is ott kellene lenni, mert azt üzeni, siess, uram, mert László urunk élete lóg a levegőben.

– Hát még élnek ... – sóhajtott szinte boldogan Csomay, és gyorsan készülődni kezdett. – Ültél-e lovon, Máté? – kérdezte aztán.

– Csónakkal vagyok, uram, de az udvarház előtt majd kiállok az útra, mert én hamarabb érek oda, és elviszlek a sebes vitézhez...

– Hát csak siess, fiam, hogy időre ott légy. Amaz embert, aki beeresztett, küldd fel hozzám rohanvást.

Máté kiszaladt a kapun.

Ráragadt Csomay uram lázas sietsége. Jóska pedig hármasával vette a lépcsőket.

– Költsd fel Potyondy és Bene vitéz urakat. Jöjjenek hozzám. Húsz legény nyergeljen!

Jóska látta kapitányán, hogy most repülni kell. Lám, igaza volt a legénykének. Csakugyan nagy híreket hozhatott... Az éjszaka még mély volt, mint a nehéz álom, és a lidércek még bűvös táncukat lengték a lápok mélyén, amikor kirobogott a kis csapat a végházból.

Elöl Csomay uram vékony kis alakja repült a sötétben, és amerre elmentek, a vizekről ijedten rebbent fel egy-egy madár, széttörve a mélységet és magasságot, mely csendben álmodott a láp ezer homályos tükrében.

A lovakról szakadt a hab, és a kis csapat robogva gyűrte maga alá az utat. A nádas felett fény ült, szürkült az éjszaka, és a csillagok is álmosan pislogtak, amikor a nádasból rövid fütty vágott a lovasok közé. Csomay megrántotta a gyeplőt.

– Ez nekünk szól.

A lovak idegesen felkapták a fejüket, és arra néztek, amerre az emberek. A nádszálak hangtalanul nyíltak szét, és Máté surrant Csomay lova mellé.

– Itt vagyok, uram. Ugyancsak siettetek. Mert hallgattam a dobogástok...

Csomay leugrott a lóról.

– Potyondy! Álljatok be a nádba. Akárki fia utánunk jönne vagy firtatna, levágjátok. De még jobb, ha megkötitek... Délig visszajövök – mondta –, csak a szemeteket tartsátok nyitva, Miklós...– És elindult a kis Máté után, aki a csónakig úgy elvezette a kapitányt, még a csizmája sem lett sáros.

Csomay uram beült a csónakba, és maga elé nézett mereven, mintha mélyre, a fenekére akarna nézni ennek a feneketlen galádságnak; akárhogy építgette magában a történteket, csak egy név kavargott előtte, mint a kígyó, melynek sok feje van: Kales! Mindig, mindenütt ez a veszett lator. Akár úr, akár paraszt, akár magyar, akár török átkozta kínlódva életét: az ostor nyelét mindig ez a lélektelen vadállat fogta.

A kapitány felnézett a szürkülő égre, és összetette kezét: „Úristen! Add egyszer a kezembe!...”

Máté kezében lágyan lendült a rúd, és mezítelen karjai ritmusos erővel hajtották a csónakot. Csomay uram egy pillanatra elfeledte minden búját és baját, felcsillant a szeme, amint Mátét nézte. „Jó katona válna belőle – mormolta, de aztán keserűen legyintett. – Katona? Minek? Kell ide katona?… Vérszopók kellenek! A magyar meg pusztul, és fogytán fogy... Igaza volt Bogicsnak...” És türelmetlenül nézett a végtelenül suttogó nádra.

– Messze vagyunk még?

– Pár nyíllövésnyire – mondta Máté.

A csónak szinte suhant a nád között, és zökkenve szaladt fel a sziget homokos padjára.

– Isten hozott nemzetes uram! – mondta halkan az öreg Máté. –Jól meghordozott eme legényke, aki az onokám lenne?

– Jól – ugrott ki Csomay, és körülnézett.

– Alszik ama horvát vitéz. Most már megél, ámbár csúnyán meghasították.

A tűz már elhamvadt, csak a közepéből tekeredett fel vékony füstszalag, mintha áldozna a nap örök tüzének, mely most lobbant fel, túl a lápon.

A kapitány vékony alakja szinte odanőtt a lápi szigethez, és nézte Bogicsot, akinek piros volt az arca a növekvő láztól, szemei pedig mélyen feküdtek kékes gödrükben.

– Jó vitézem – sóhajtott Csomay –, és még szidtalak...

A két Máté most odébb rakott tüzet, és halat tisztítottak, mert bizonyára

ennének majd a vitéz urak.

Csomay leült Bogics mellé, hogy árnyékot vessen annak arcára, és a kis mozgásra a beteg felneszelt.

Szemei kinyíltak, és tétova egykedvűséggel néztek a kapitányra. Láz vibrált már bennük, de aztán az értelem fénye lobbant el rajtuk, és Bogics keze szótlanul kinyúlt kapitánya felé.

– Jól tetted, uram, hogy eljövél...

Csomay két kézzel fogta meg a kinyújtott kezet.

– Hogy vagy, fiam? – A hangja rekedt volt, de Bogics megérezte benne a szeretetet, és arca most szinte gyerekes lett.

– Én csak meglennék, de László... Él-e? A jó isten pusztítsa el azt a leskelődő, hitvány férget! Uram! Még álmomban is ezen gondolkoztam, és valami olyan világosság szállt belém, hogy László nemcsak azért kellett, hogy ne lehessen ott a tusán. Mert mér' kellett volna akkor Lászlót leütni, hogy megmaradjon és elcipelni? Hacsak az élete kellett volna, leszúrhatták volna könnyen.

– Jó úton jársz. Erre gondoltam én is. Az a hitvány Katzián lovalta föl ezt a görényt.

– Így van, uram. Oglu kincsei kellenek. Akármi módon. Majd egyszer csak ott lesz az írás Lászlóék kapujába szúrva, meglásd, uram, hogy adják ki az aranyat, ha látni akarják még Lászlót.

– Jó még, hogy Bézsenyben nem ismeri senki az írást...

Elhallgattak. Ezek csak találgatások voltak, ám lehet, hogy kár minden szóért...

Csomay megrázta magát, mintha a kétségeket hessegette volna.

– Így van! És most várni kell. Sötétben vagyunk, de majd megvilágosodik. Hiszem, hogy László él... De a nagyasszonynak erről nem szabad tudni... Hé, emberek!

Az öreg Máté odaballagott.

– Jól vegyétek a fejetekbe, hogy a nagyasszonynak ne jusson hír a fülébe.

– Úgy lészen, uram.

– Eme legényke az unokád? Ugye, azt mondtad?

– Azt mondtam, uram, merthogy úgy is van.

– Dicsérheted akárkinek, nem kell pirulnod.

Az öreg Máté arcán mintha öröm villant volna át, bár ez alig látszott.

– Nagy dolgot bíznék rá – mondta Csomay. – Máté fiam, gyere ide! Mától kezdve minden éjjel lesben állsz az udvarház palánkja előtt. De úgy, hogy se kívül, se belül híred se legyen! Érted?

Máté csak bólintott, de szemei értelmesen kerekre nyíltak.

– Lehet, hogy valami írást szúrnak majd a bézsenyi kapura…

Meg se nyikkansz. Megvárod, míg elmennek, aztán a levelet elhozod Fonódba.

– Úgy lesz, uram.

– És hallgattok mindenről, mert ha eljár a szátok, ti szakítjátok el László úr élete fonalát...

– Uram!

– Hát úgy vigyázzatok a nyelvetekre!

Bogics ekkor már megint lehunyta szemét.

– Olyan világos van ma – dünnyögte –, fáj a szemem tőle.

Csomay és az öreg Máté összebólintottak.

– Tüzel már...

Az öreg felkelt. Unokája pirosra sült halat hozott fatányéron.

– Ne vesd meg, uram, jó szívvel adjuk.

– Isten fizesse meg! - mondta.

– Egészségedre, uram! És eme vitézt hagyd ránk békén. Semmi rontás itt nem fog rajta. Innen el nem mozgatjuk. Szárnyékot rakunk fölibe, ha netán valami idő jönne, meg hogy a nap ne süsse. Három nap alatt talpra áll. Mégy már, uram?

– Amit mondtam, el ne felejtsétek!

A csónak ellökődött a parttól, és mint a vidra, csobbanás nélkül tolta szét maga előtt a nádat ismeretlen ösvényeken.

XII.

A Balaton felett már magasan járt a nap, és behallatszott a pincebörtönbe a sirályok rikácsolása, amikor Szahin felébredt. Elperegtek előtte az éjszaka eseményei, és hirtelen László felé fordult, aki mozdulatlanul feküdt a szalmán, és mélyen lélegzett.

– Aludj, vitéz barátom – sóhajtott Szahin –, addig jó, amíg alszol...

A kötés lecsúszott László fejéről. Szahin csendben megnedvesítette, és óvatosan rátette László fejére, aki elfintorult, aztán hirtelen felült; és szinte eszelősen nézett Szahinra. Szemében kutató kérdés szült, és akadozó gondolatok futottak végig rajta. Aztán fejéhez kapott, mintha érteni kezdene valamit, és végigzuhant a szalmán.

– Ki vagy te? - kérdezte suttogva aztán.

– Rab vagyok, vitéz barátom, mint jómagad. Szahin a nevem, és a koppányi aga fia vagyok...

„Oglu! – révedt fel Lászlóban a gondolat. – Fia is volt?... Nem. Ez másik... Elveszett az eszem? Bogics...” És valami üresség maradt a háta mögött, ahonnan leszakadt a jó Markó. Akkor már tudta, mi történt vele.

„Kales! – nyögött fel benne a gondolat. – Nem. Akármiféle... Ezt mégsem tehette... keresik majd, és itt találják. Itt? Hol? Hol keressék? Ki tud róluk? Hátha Bogics is elveszett...”

Újra felült, aztán nyögve felállt, és kinézett a kis lyukon, amelyen szikrázva mosolygott a Balaton.

– Bolondvár? – nézett kérdőleg társára.

– Az a neve – mondta Szahin csendesen –, de feküdj le talán, mert véres a fejed, még elmérgedhet, ha a falakról penészes víz cseppen rá. – A török hangja lágyan zümmögött, a lánc néha megcsörrent lábain, és arca a homályban olyan volt, mint a hamu. László önkéntelen melegséget érzett iránta.

– Köszönöm, hogy megápoltál – mutatott fejére, és odatartotta kezét Szahinnak, akinek sovány kis keze szinte elveszett öklében. És egymásra néztek, először kutatón, aztán melegebben, és a két kéz megszorította egymást.

– Mióta vagy itt? – kérdezte László.

– Régen. A hold kétszer újult azóta. Láthatod rajtam... Nem ember, aki ilyen helyen tartja foglyát. Tudhatja, hogy megfizetnek értem.

Lászlónak most kezdett derengeni valami a fejében: Katzián levele... Oglu kincsei, melyeket sohase látott. Ezért van ő itt! De hát az nem az övé, hanem Zsuzsáé. Mit akar ez a haramia tőle?

– Nem is tudom, szabadulok-e – mondta Szahin fásultan. – Mi jót várhatnék tőle? Téged majd hamarabb kiváltanak, de az én apám szegény. Nehezen szedi össze a váltságdíjat.

– Nekem nincs sem aranyam, se egyéb marhám – mondta László. – Nem is adok ennek a kígyónak egy dénárt se.

– Akkor itt pusztulsz. Még ha fizetsz, se biztos szabadulásod, mert ennek az ördögnek nemcsak arany kell, de vér... vér!

László megborzongott Szahin igazságától.

– Úgy mondják, Oglu sok aranyakat hagyott neked. Vagy nem igaz?

László ingerülten ült fel.

–Te is ezt firtatod?! Oglu nem aranyait, de a lányát hagyta ránk. És ami Oglutól maradt, az az övé. De ha az enyém is lenne! Tán azzal tömjem ezt a vérszopót, amit tisztességes harcban szereztem? Még akkor sem venném el Oglu lányától, ha a feleségem lenne...

Már megbánta, hogy kimondta. Nem tartozik ez Szahinra, és megjelent előtte Zsuzsa kedves arca messze, nagyon messze. Künt most tompán dobbant valami a falon. Aztán sűrű kopácsolás zuhogott, és Szahin arca felderült.

– Allah! Több levegőt kapunk. Vitéz barátom, Allah áldjon meg, hogy jöttél!

László mormogott:

– Nem a magam akaratából...

– Nem a te bajodnak örülök, csak a levegőnek. Nézz rám, mivé lettem... – mondta Szahin szomorúan, és László mind közelebb érezte magához a törököt.

A nyílás tágult, és a Balaton felett úszkáló párás, meleg fény beomlott a sötét pincébe. Most látszott csak, hogy Szahin mennyire lesoványodott. László nem tudott ránézni szomorúság nélkül.

Amikor az ablak két emberfej nagyságú lett, elhallgatott a kalapács. Déltájban enni hoztak a foglyoknak. És bort is. Szahin csodálkozva nézte a dús lakomát.

– Téged megbecsül, úgy látom.

– Vagy nagyon sokat vár tőlem. De ha ide beteszi a lábát, megfojtom, mint a patkányt.

– Ne engedj a vérednek parancsolni, vitéz barátom, mert eljátszanád mindkettőnk életét. Te még nem ismered őt... hamar felfortyannál... gondolj arra, hogy Allah tán még szabadulást tartogat nekünk. Parancsolj magadnak, csak arra kérlek.

A fiatal török szavaiban bölcsesség volt. Lászlót ez lehiggasztotta.

Hozzáláttak az ebédhez, mely László szerint ehetetlen volt, de Szahin kiválónak találta.

– Ha láttad volna, mit ettem én eddig, nem csodálkoznál – mondta Szahin. – Bort is csak három napja kapok.

Hamar végeztek. Elfogyott az utolsó darab kenyér és a bor is mind. Aztán végigdőltek a szalmán. Gondolataik száguldva jártak a szabadság napfényes útjain.

– Hogy álmosít ez a kis levegő – mondta Szahin –, ne csodálkozz, ha elalszom.

László azonban nem válaszolt. Már mélyen aludt.

Kales az udvaron várta ételhordó emberét.

– Elfogyott minden?

– Minden, uram.

Kales sárga arca elvigyorodott.

– No lám csak! Egész meghíznak a gyerekek. És becsípnek... Küldd fel a cigányt szerszámaival.

A cigány kovács előtrappolt.

– Gyere, Csokó. A láncok itt vannak?

És lementek a börtönbe, hol a két rab mély bódulatban hevert az ágyon.

Arcuk, mint a halottaké. A borba csempészett altató teljes öntudatlanságba döntötte őket.

– No, báránykák, alusztok? – örvendezett Kales. – Csak jó erősen, Csokó ... nehéz emberek ezek.

A cigány izzadva verte a vasat, és a falban levő nagy karikához odaláncolta a két vitéz egyik-egyik lábát. Szahin is a régi, rövid láncát kapta, mert Kales túlságos szabadságnak tartotta az öles bilincset.

Amikor a cigány végzett, Kales kedvteléssel nézte a foglyokat. Különösen Lászlót.

– Most majd békén lesztek. Ez a tüzes magyar még kárt tenne magában. Vagy másban - tette hozzá elgondolkozva. – Vigyáznom kell rájuk... talán már nem is sokáig... aztán... hát majd meglátjuk. Senki sem él örökké.

És felballagott a nyirkos lépcsőkön a napfényes udvarba. A vár felett csodálatos könnyedséggel keringett elérhetetlen magasságban egy rétisas.

Kales szeme megakadt a madáron, és dühösen fenyegetett feléje:

– Te tyúkhordó bestia! Nem vinne a dög másfelé? – És szemeiben gyűlölet lobogott, mert a vallonok kapitánya gyűlölt mindent, ami elérhetetlen volt, szép és szabad.

Csomay uram mostanában sokat tartózkodott a szakállszárítón, és elgondolkozva nézte a kanyargó utat. Valamit várt. Maga sem tudta, mit, de tehetetlenségében jó volt a kanyargó utat nézni, mely zökkenés nélkül veszett el a nádban.

Bogicsnál egyszer volt azóta, de a jó Markót olyan nehéz sebláz gyötörte, hogy alig akadtak világos gondolatai. A kis kapitány szomorúan hagyta ott jó vitézét, bárhogy is biztatta az öreg Máté:

– Csúnya seb az ilyen fokos vágta, nem mondom, de most lobogja az utóját. Egy-két napig még fáj, aztán csak viszket és gyógyul...

Aznap hajnalán, amikor László bajviadala lett volna, a Bolondvár kapujába oda volt már szúrva Csomay uram levele:

> *...Jó vitézem, Babocsai László ma nem mehet bajba, mivelhogy csúnya betegségbe esett. Ám kihívásod el nem mulasztja, és a bajt veled mögtöszi, most akármint is légyen. Ezt fogd elmédbe, Kales uram.*

Kales amikor elolvasta a levelet, úgy pofon vágta a kapuőrt, hogy az nekiesett a falnak.

– Azt hoztad volna, kutya, aki ezt a levelet a kapuba szúrta! - ordított.

Amikor pedig egyedül maradt, darabokra tépte a levelet. „El nem mulasztja? Ez a bevert fejű kutya?... Ezt fogjam az elmémbe?... Kötelet húzatok a nyakára, és belefojtom a vízbe, mint a koszos macskát... akár most! Amikor akarom... de most még nem akarom. Majd ha Oglu aranyai itt lesznek!...”

De a levélben szinte ágaskodott valami fenyegetés, és Kales

fogcsikorgatva rágta még sokáig bajuszát.

Csomay uram azonban mindebből keveset tudott. Nézte az utat makacsul, és várta a világosságot, mely még mindig késett László felől.

Az út végén most mozdult valami. Imbolygó foltok voltak csak, melyek nőttek, nőttek, és a fordulónál már három lovas vágtatott az árnyékok helyett.

– Mi hírt hoznak? – tűnődött a kapitány. – Hagyd, fiam, a kaput– szólt Jóskának –, lehet, nem ide jönnek.

A lovasok megzökkentek a kapu előtt.

– Hírt hozunk, uram – kiáltott fel az egyik Csomaynak –, itthon van-e a kapitányod?

– Magam vagyok az – mondta mérgesen a kis Csomay, aki feldühödött, ha nem nézték ki belőle a kapitányt.

A lovas tisztességtudóan megbillentette süvegét.

– Kanizsából jövünk, uram, és ama Dellini úr szálláscsinálói vagyunk, ki jeles várfundáló mester, és a végeket mustrálja a császár úr parancsolatjából. Azért neki minden palánkokat megmutassatok, és mindenben kézire járjatok.

– Úgy lészen – mondta Csomay, a lovasok pedig süvegükhöz emelték kezüket, és eldobogtak Öreglak felé.

Csomay már tudott Dellini érkezéséről. Nem először volt itt. Az olasz mester Pannonhalmától Légrádig járta a magyar végeket, és jelentést tett Bécsbe azok állapotáról. Sűrűn osztogatta jó tanácsait, azonban egyet ő sem tudott teremteni, ami a várépítéshez legjobban kellett volna: pénzt. Egyébként derék ember volt őkelme, aki tűrhetően beszélt magyarul, és a bort meg a magyarokat szerette.

Csomay legyintett a levegőbe.

– Mit tehet itt a derék mester? Pénzt meg úgysem hoz... – És beballagott az udvarba. – Hozzátok a lovam, és öt legény nyergeljen – mondta az egyik lovásznak. – Potyondy úrnak meg szóljatok, hogy estére itthon vagyok.

„Én déltájban itt szedegetem a varsákat – mondta a kis Máté, mikor utoljára elváltak –, azért csak füttyents, uram, ha érkezésed lenne, jövök én rohanvást, és beviszlek Bogics uramhoz.”

Ez jutott eszébe Csomaynak. Nem állta ki egyedül a tépelődéseit, de Markó állapota is nyugtalanította.

Déli napsütésben ragyogott a láp, és a meleg ellankasztotta a

madárvilágot.
A vizek zöld hűvösén csendben búvárkodtak a szárcsák, vöcskök, gémek, csak a nádirigó perlekedett csattogva, és szidta az útonálló nemzetségét egy rétihéjának, melynek árnyéka átimbolygott fészke felett.
Csomay megrántotta a kantárszárat, és sípját kereste zsebében, amikor megszólalt a nádasban Máté:
– Itt vagyok, nemzetes uram. Vártalak benneteket.
Csomay aggódva nézett az előbukkanó legénykére: csak nincs baj?
– Imre! Húzódjatok jól be a nádasba. Napszálltakor itt vagyok.
Amikor elindult a csónak, megszólalt Máté:
– Csak annyit mondok, uram, ma örömed lészen
– Adja isten! – mondta Csomay, és nem esett egy szó sem amíg csak a csónak lapos orra fel nem futott a sziget homokjára.
Csomay kiugrott a partra, és szinte megdöbbent az örömtől és csodálkozástól.
A tűz mellől mosolyogva kelt fel Markó, és – fejét kicsit félretartotta ugyan – elibe ballagott a kapitánynak.
Csomaynak már régen ez volt az első örömnapja. Nem szólt semmit, csak a bajusza mozgott, és megölelte Markót.
És a tuskó horvát vitéz kemény arcán megint valami gyerekes lágyság torzult el. Íme, szeretik őt – érezte minden csepp vére, de most nem volt a fején süvegje, amit földhöz vághatott volna.
– Akár bajba mehetnék, uram. Csak bölcs ember az öreg Máté! Tegnap leszedte a háncsot a fejemről – ordítottam, az igaz, mert beleragadt –, megmosta a fejem valami jóféle kotyvalékkal, és reggel uram... hiszen láthatsz...
Csomay körülnézett, hogy az öreget megdicsérje, de az már nem volt sehol.
Aztán leültek a szárnyék hűvösére, és belenéztek a kis tűz lenge füstjébe, mely a közös töprengést és közös gondolatokat vitte felfelé.
– László? – szólt Bogics.
– Semmi – legyintett kapitánya. – Most szimatolgat talán az a véreb. Várja, hogy nem történik-e valami. Addig nem írja meg a váltságkérő levelet.
– Ha ugyan él László ... – mormolta Bogics.
A kis kapitány erre megint a régi lett.

– Bogics! Ha vénasszonykodsz, minek jöttem ide?

Markót egészen meghatotta Csomay kemény hite.

– Csak szidj, uram. Annyit tépelődtem itt magamban. Elhiheted, jólesik. Ne is hagyj már itt, uram. Meggyógyultam. Itt akármerre nézek, csak egyedül vagyok, és ilyenkor majd szétmegy a fejem, annyira gyötrődöm, hogy valamit tehessünk.

– Nem tudsz még lóra ülni.

– Nem is kell, uram. Elvisz Máté közel Fonódhoz. Onnét csak beballagnék.

– Ha bírod.

– Hogyne, uram! Veled kell lennem, hogy tegyünk már valamit, mert megbolondulok egyedül.

Hallgattak egy verset.

– Nem bánom – mondta végre a kapitány –, de ha valami bajod lesz, agyonütlek!

Máté kivitte Csomayt a partra.

Markónak aztán nehezen jött az alkonyat. Mintha kincsért futna a fonódi végházba, mintha várná ott valaki. Valami jó hír... valami út, amelyen végre elindulhat László felé.

A nap már véres lánggal égette a nyugati eget, amikor a kis Mátéval elindultak.

Bogics elbúcsúzott az öregtől:

– Köszönöm, Máté bátya, hogy segítettél rajtam, és unokádnak is, hogy nem hagyott elveszni. Látod-e, nekem nincs másom, mint kardom, de ha lesz, én tudom, mi a böcsület.

– Fizetni akarsz, uram?

– Nem – mondta Markó –, csak feleakkora ajándékot adni, amekkorát ti adtatok nekem.

Kezet fogott az öreggel, aztán besurrantak az alkonyodó lápba. Bogicsnak is az volt az érzése, mint hajdan Lászlónak. Szédült, mert a csónak annyit kanyargott, hogy szinte körben jártak.

– Nem érünk így, fiam, Máté, soha Fonódra ...

Kis Máté kilökte a csónakot egy tisztásra, és mosolyogva mutatott kelet felé, ahol az alkony hamvából kiállt a fonódi végház tornya. Alig pár nyíllövésre...

– Boszorkány vagy! – ámult Markó. – Ebben a csavargásban már a nevem is elfelejtettem.

– Innét már lábon kell menni – mondta Máté –, majd viszlek uram... merthogy itt térdig ér a maszat... Pár lépés csak – válaszolt Máté Bogics tiltakozó mozdulatára –, mért sároznád magad össze?...

Bogics hát óvatosan megnyergelte Mátét, s az játszva vitte a vitézt, aki pedig nem volt könnyű ember. A pár lépésnek csak nem akart vége lenni...

– Tégy le, Máté, mert nem akarok már a nyakadon lógni! – És olyan mozdulatot tett, mintha leszállna.

– Ne igen fészkelődj, Bogics uram, mert jobbról-balról kétöles a víz, és ha megcsúszom, hamar levonnak bennünket ama vízi lányok...

Bogics ettől csendben maradt. Csak akkor tette le Máté, amikor szárazra értek.

– Így ni, innét már száraz lábbal is beérsz – mondta, de se ki nem pirosodott, se nem lihegett.

– Fene se nézné ki belőled ezt az erőt – csodálkozott a horvát vitéz –, nincs kedved a vitézi életre?

– Nem tudom, uram... – tűnődött Máté – nehezen hagynám berket, aztán meg azt sem tudom soha a magam buta fejével, ki az ellenség, bár sokat törtem már ezen a fejem. Néha a törököt vágjátok, néha a németet, néha mind a kettőt. Magyar jobbágyokat kardra hánytok, mert a töröknek adót fizet, aztán elmentek, és mulatoztok a törökkel, mert – ti azt mondjátok – békesség vagyon a török császárral. Idejöttek a vallonok nektek segíteni, és levágnak benneteket... Mondom, uram – ne haragudj –, mindez nem fér az én fejembe, hát inkább annak maradnék, aki vagyok...

Bogics szinte megrendült a legényke világos esze járásától.

– Buta?... Te vagy, fiam, az egyetlen okos ember ebben a fenekestül felfordult országban! – És megverte a végház kapuját, mert Jóska, szokás szerint, megint elcsavargott valamerre.

XIII.

Dellini uram csak nem érkezett. Híre járt ugyan, hogy elhagyta Kanizsát, már Kiskomáromban, már Kéthelyen van, de Fonódról még mindig késett.

Bogics fejsebe szépen gyógyult. Ha bozontos haját ráfésülte, nem is látszott. Sűrűn járt fel Csomay uramhoz, hol legtöbbnyire dühösen hallgattak. Lászlóról semmi hír. Bogics már minden valamirevaló tanácsát elsütögette.

– Rohanjuk meg Kalest!

– Nem lehet, mert annyi ideje maradna, hogy Lászlót eltegye láb alól – válaszolt a kapitány.

– Írjunk Bécsbe!

Csomay uram erre már nem válaszolt, csak legyintett.

Ezekben a kétségekben és keserű tusakodásokban szinte jólesett Dellini érkezése.

A vidám olasz jókedvet és mindenféle mérőinstrumentumot hozott magával. Ezenfelül a csobolyóknak, kulacsoknak csinos gyűjteményét.

Dellini felett mintha mindig a vidám Itália ege ragyogott volna. Nevetett, és kis fekete szemei táncoltak a jókedvtől, amikor Csomayt meglátta.

Este pedig nagy lakoma volt. Máté akkora csukákat, fogasokat küldött, hogy hajlott az asztal alattuk, Dellini pedig jó szívvel rakta ki az összes kulacsot.

– Igyatok – biztatta a vitézeket –, nem viszek el innen csak egy kulaccsal magammal. Annál a nyavalyás Katziánnál úgyis megsavanyodik az ember.

A vitézeket nem kellett biztatni.

Lobogtak a gyertyák: kipirultak az arcok, és éjféltájon Dellini megcsókolt mindenkit, aki keze ügyébe esett.

Ez volt az az idő, amikor a keserű sors, a reménytelenség fellángolt a kupákban; halkabb lett a szó, messze néző a tekintet, és a diák belevágott a húrok közé, melyek jajongva kiáltottak, és siránkozó panaszuk ráborult a

szobára, mint a koporsófödél. Énekelt is mellé, szomorúan, csendesen:

Nincs már nekünk földünk, házunk,
csak rongyunk van és csak gyászunk,
egy csillagunk se nincs nekünk,
csak bánat, ahová lépünk, amerre nézünk.

A gyertyák kanóca nagyot nőtt, senki el nem koppantotta. A dal szállt, de a keserűség ott maradt a levegőben. Hanyatlott a gyertyák fénye, és kint a végház palánkjai alatt mintha egy vergődő nép könnye, vére locsolta volna a falakat.

Dellini is szótlan lett. A vidám olasz lélegzetét is elszorította a zene gyötrődő bánata, és fekete szemei homályosak lettek. Régen járta a végeket, tudta a bajokat, és megértette a magyar panaszokat.

Megfogta nagy, talpas poharát, felemelte:

– Ti vagytok a világ legelső és legszerencsétlenebb népe. Nem pusztulhattok el!... Isten éltessen benneteket! - És fenékig kiitta kupát.

A látnoki felköszöntőre felugrott mindenki. Feledve volt a bú, a bánat, és majd szétszedték az olaszt.

– Nem pusztulunk el! Vivát Dellini!

Fellobbantak a gyertyák, és a vitézek mámorosan néztek már a másik, délibábos végletbe, hol a keleti álmok, a pusztát járó ősök álmai lobogtak iszonyú távoli elérhetetlenségben.

Másnap Dellini mester munkához látott. Alaposan megnézett mindent, felvázolta a végházat. Méricskélt itt, méricskélt ott. A vitézek eleinte kíváncsiskodtak, aztán otthagyták a kapitánnyal együtt, csak Bogics nem tágított a mester mellől.

Ő is várépítőnek érezte magát a bézsenyi szép napok óta. Dellini pedig szívesen magyarázott. Estére kelve Bogics feje tele volt új szavakkal és az új tudomány bizsergő érzésével.

Másnap már komoly segítségnek bizonyult, és Dellini meglepődött tanulni vágyásán.

– Magad is összerónál már ilyen kisebb vigyázóházat, olyan ügyes vagy.

Bogics máskor kiugrott volna a bőréből, de most, valahányszor

mosolyogni kényszerült, csak kesernyés grimasz lett belőle, mert eszébe jutott László...

– Hová mégy innét, uram? – kérdezte az olaszt, aki meglepődött.

– Öreglakba... Csak nem akarsz velem jönni?

– Nem. Miért gondolod ezt?

– Csak kérdem.

Markó titkon azt remélte, hogy a mesterrel megy Bolondvárba, ahol őt nem ismerte senki, s ott fog hozzá László kiszabadításához.

–Jó, hogy szólsz – ütött homlokára Dellini –, Bolondvárba kellene üzenni, ennek a... – jegyzetei között kutatott – valami Kalesnak.

Markó koponyájában mintha meglódultak volna a gondolatok, és rekedten válaszolt:

– Mi sem könnyebb annál, uram ...

– Azt üzentem neki – folytatta Dellini –, hogy holnapután leszek ott. De meggondoltam. Nem megyek oda.

– Mért nem mégy, uram?

– Nem megyek. Azt a végházat – erről azonban ne szólj senkinek– elhagyják. Annyira kiesik a vonalból, hogy kár tartani. A török akkor kapja be, amikor akarja. Elég itt Kéthely, Fonód, Öreglak... Még ha ti lennétek ott – mosolygott szélesen a mester –, elmennénk, de valami veszett hírű vallon a kapitány. Meg az emberei is... Mit csináljak vele? Nem láttam ugyan, de nem is vagyok rá kíváncsi. Szigetvárban sok dolgom lesz, nem pazarolom itt az időt. Nem megyek el. Küldj el, kérlek, valami lovászt, hogy ne várjanak.

Bogics letette a mérőónt, és zakatoló fejjel ment Csomay uramhoz, aki szokása szerint összezsugorodva ült székén, és László kiszabadításán tépelődött.

Bogics kétszer megbotlott, az ajtót nyitva hagyta, és általában úgy viselkedett, mint akit nem három hete, de csak az imént ütöttek fejbe.

– Uram! Kapitány uram... azt hiszem...

Csomay csak ült, és várta, mit mond Markó. Mert hogy nagy dolgokat fog mondani, az nem volt kétséges.

– Uram! Dellini mester érkezését holnaputánra várják Bolondvárban. De nem megy el. Meggondolta. Kért, hogy üzenjünk Kalesnak, hogy ne várják, más dolga van... Kapitány uram – és Bogicsnak remegett az orrcimpája, mint a kopóé, ha megtalálta a vad csapáját –, azt hiszem, az isten

adta ezt a gondolatot... nem üzenünk mi oda semmit, hanem holnapután...
– Holnapután? - állt fel a kapitány.
– Én fogok megérkezni mint Dellini!...
Csomay megérezte, hogy rendkívül nehéz idők jönnek. Bogics önfeláldozása mélyen meghatotta, s ehhez mért gyorsasággal járt fel s alá a szobában. Közben meg-megállt Markó előtt, és mindig egy kérdést szegezett neki:
– Megismernek!
– Nem ismer ott, uram, senki engem, de amúgy is levágatom a szakállam olyan kecskeformára, mint Dellinié...
– Nem tudsz olaszul...
– Nem tud ott más se, de tudok horvátul. Jó lesz azoknak az is...
– Nincsenek szerszámaid...
– Lesznek, uram! A mesternek fölös szerszámai vannak, szívesen ad kölcsön.
– Nem tudsz velük bánni...
– Tudok. Kérdezd meg az olaszt!
Csomaynak nem volt már ellenvetése. Megállt Markó előtt, és nézte a horvát vitéz két hűséges szemét, kemény arcát. Aztán csenden csak annyit mondott:
– Tudod, fiam, hová mégy?
– Tudom, uram, és azt én már magamban elvégeztem. Nem sír utánam senki, ha ott maradok.
A kis kapitány erre nem tudott szólni. Megszorította Bogics kezét, és szelíden kituszkolta a szobából.
Bogics lement Dellinihez.
– Egy lovász elment, uram, Bolondvárba. Ne legyen rá gondod.
– Köszönöm, fiam. Először nem akartam kihagyni egy végházat sem, de ezt nyugodtan elhagyom, mert oda csak a magam akaratából mentem volna.
– Kár lett volna az időért – mondta Markó –, úgy hírlik, düledezik az egész...Dellini mester, kérnék valamit tőled, ha nem haragudnál.
A mester széttárta kezeit.
– Csak pénzt ne, fiam! Mást mindent.
– Hogy gondolsz ilyet? Nekem a te szerszámaidból kellene egy s más, ha van felesleges...

Dellini meglepődött.

–... mert, uram, nagyon szép a te mesterséged! Tudok is némelyikkel bánni, és itt nagyon ráérnék. Örömöm telne benne.

Deilini egészen odavolt. Szerette a mesterségét, és szerette azt is, aki azt megbecsülte.

– Mindent, fiam. Van itt nekem egy tucat mindenből. Még tokot is adok hozzájuk, hogy vihesd magaddal lovon, ha elmennél innen. Mester lehetsz, fiam! – És szeretettel megveregette Bogics vállát.

Másnap hajnalban pedig alig tudott megválni Fonódtól. Megölelte a vitézeket, Csomay uramat, csak úgy ropogott, és vidáman lengette kucsmáját, amíg csak föl nem állt mögötte a lengő, hajladozó náderdő.

Bogics pedig készült. Három legényt választott ki kísérőnek. Két legvakmerőbb rétjáró lovast és a vár cigány kovácsát, aki különben is földije volt, mert valahol Szlavóniában látta meg a napvilágot. Jobban beszélt horvátul, mint magyarul, és Bogicsért kerékbe törette volna magát

A vitézek közül pedig Uzdhyt, aki nemrégen került Fonódra, valamelyest beszélt horvátul, és az íráshoz is értett, őt sem ismerte a vidéken senki. Egyébként pedig olyan fekete volt, mint Bogics, nagy erejű, kipróbált vitéz, és az értelem csak úgy sugárzott róla. Bogics oktatta embereit a kapitány szobájában. Amikor már látta, hogy tudják a leckét, és meg nem akadnak a halálos játékban, így szólt hozzájuk:

– Még egyszer mondom nektek, hogy csak az jöjjön, akinek kedve van. Ezt nem parancsolja senki. Azt is tudjátok, hogy ha az a bitang megtudja, kik vagyunk, a kínok kínjával veszünk ott...

Csend volt a szobában

– Nem szóltok semmit?

– Mit szóljunk, uram – mondta az egyik legény –, meghalni meg kell. Aztán meg ugyan megnézheti magát az a Kallós kapitány, ha belénk mar! Legfőképpen pedig Babocsai vitéz urat elhozzuk, ha hétfejű sárkány is ugat az ajtaja előtt!

A többiek csak bólintottak...

– Minek erről beszélni? Megyünk!

– Hát akkor feküdjetek időben, mert jókor indulunk. Csak te maradj még, Csicsa – szólt a cigányhoz –, itt van a késed?

A cigány előhúzta borotváját.

– Ki vagyok én, Csicsa? – kérdezte Bogics.

– Messere Dellini – nevetett a cigány.

– Láttad a mester szakállát?

– Olyan lesz a tied is, uram...

– Akkor kezdheted.

Sercegett a borotva, izzadt Markó, mert húzott a cigány kése, mint a gereben, de izzadt Csicsa is a nagy igyekezettől. De remekelt, annyi bizonyos, mert Csomay uram, amikor belépett a szobába, először mosolyodott el, mióta László elveszett a szeme elől.

Markó, a torzonborz Markó, hegyes kis kecskeszakállával olyan látvány volt, hogy jobb időben halálra nevették volna magukat. A szakáll egyébként pontosan olyan volt, mint Dellinié.

Másnap hajnalban Csomay uram úgy ült még nagy székében, ahogy este gondoktól gyötörve oda beleereszkedett. A kis mécs egész éjjel égett.

Amikor hallotta, hogy odalent dobognak már a lovak, Markót még egyszer felhívatta.

– Mentek, fiam?

– Indulunk, nemzetes uram.

Csomay sóhajtva felkelt. Kinyitott egy kis faliszekrényt, és egy szürke pengéjű, rövid tőrt vett elő. Jól ismerte ezt a tőrt mindenki a végházban. Csomay büszkesége volt.

– Dugd az övedbe, fiam. Hasznodra lehet... és tartsd meg szerencsében, ha visszahozod is. A legfinomabb arabus penge.

Markó remegő kézzel dugta övébe a drága ajándékot.

– Visszahozom, uram... hidd el.

Csomay visszazökkent az öreg székbe, és amikor a dobogás kirobogott a hídon, két tenyerébe hajtotta gyűrött homlokát.

A mécses kis lángja pedig tanakodva pillogott egy darabig, aztán lobbant egyet, és elaludt.

XIV.

Bolondvárban tegnap nagytakarítás volt, ma pedig szokatlan tisztaságban várja Dellini uramat, a híres olasz fundálómestert, akinek egy szavától vigyázóházak, górék, kastélyok és palánkok váltak lakatlanná, vagy épültek fel.

Kales uram sárga bajszát rágja, és már hajnal óta próbál mosolyt erőltetni arcára, amelyet Dellini uram számára tartogat.

„Rothadjon el az a bitang olasz ott, ahol van – dühöngött Kales –, de ezzel már muszáj komédiáznom, mert ha azt mondja, hogy ez a rozzant tyúkól nem kell, mehetek Kanizsára hadnagynak. Akkor inkább kezet csókolok neki...”

Közben meg-megáll, és iszik a butykosból, hogy a kedves fogadtatás jobban sikerüljön.

Kales uramnak rossz napjai vannak. A koppányi váltságdíj egyre késik, és Szahin hiába bizonygatja, hogy apja szegény ember, akinek idő kell, amíg a sok pénzt összeszedi.

A vallon kapitány ilyenkor kegyetlenül mosolygott.

– Én nem sürgetném, fiam, de hátha valami baj ér... Sohase lehet azt tudni. Olyan emberrel vagy együtt– és Lászlóra mutatott –, akitől minden kitelik...

László már túl volt az első megpróbáltatásokon. Nyelt egyet, és hallgatott. Hiába volt Szahin figyelmeztetése: a vitézi virtus fellobbant benne, amikor Kales először bejött, és sértegetni, gúnyolni kezdte. Nekiugrott a kapitánynak. A lánc azonban rövid volt. Kales kitért az ütés elől, lehívatta pribékjeit, és Lászlót véresre verette.

Nehezen boldogultak vele négyen is, bár lábán lánc volt. Végül legyűrték. Kales kitombolhatta magát. László ájultan maradt a kövön.

– Majd betörsz, kutya! – üvöltött a kapitány, és belerúgott a félholt emberbe. Lászlónak ennél keserűbb, megalázóbb ébredése nem volt soha. Amikor magához tért, arcán a vér összefolyt a tehetetlenség és halálos szégyen könnyeivel.

Napokig nem beszélt, nem evett, és Szabin szomorúan látta László rohamos gyengülését.

– Barátom, tudd meg, így elpusztulsz, és ha szabadulnánk, nem lesz annyi erőd, hogy kimenj ebből a ronda lyukból.

– Ha szabadulnék, elemésztem magam az első órában. Nem élek gyalázatban...

– Rosszul beszélsz, László. Azt kérdem tőled: ha egy dühös kutya megmar téged, amikor nem tudsz védekezni, gondolsz-e arra, hogy nem szabad tovább élned?

– Az csak egy beteg állat, de ezt ember művelte velem öt másik ember előtt.

– Ember? – csodálkozott Szabin. – Azt hiszem, tévedsz, barátom... Ez egy emberbőrben járó veszett barom, és azok a többiek is. Én pedig nem láttam semmit, esküszöm neked, mert behunytam a szemem, és szívesen meghaltam volna, hogy segítsek rajtad.

Lászlót meghatotta a török mind mélyebbé váló vonzódása. Már nemcsak rabtársak voltak a halálra válás néma ködében – hanem barátok. Testvérek.

– Ha megszabadulnánk – sóhajtott László –, eljössz hozzánk. Meglátnád, milyen nálunk a vendégszeretet.

–Te meg Koppányba – mondta Szabin –, tudom, megszereted az én jó és bölcs apámat, húgomat; mert anyám már nem él.

Így tervezgettek, építgették a teljes reménytelenséget, és ha éjjel felneszeltek tompa dobbanásokra, meglódult vérük ijedt tiltakozása az elmúlás ellen.

–... mert ettől minden kikerül – folytatta Kales –, ura- és parancsolójára kezet emel, legjobb emberemet leszúrja... hát jó lesz, ha vigyázol... – És egy kegyetlen pillantást vetve Lászlóra, bevágta az ajtót, hogy csak úgy zengett.

László az ilyen találkozás után órákig szólni sem tudott. Szürke lett, mint a hamu, és összeroskadt, mintha már nem is élne.

Amikor Dellini érkezését várták is, ilyen lelkiállapotban volt, mert Kales már hajnalban lent járt náluk. A végén még csak azt jegyezte meg, hogy ha, amíg a vendég a várban tartózkodik, egy hangot hallanak a

pincéből: megfojtatja őket. Szavait olyan pillantással kísérte, hogy azokban egy pillanatig nem lehetett kételkedni.

– Rimbás és Wart itt állnak az ajtó előtt... csak annyit mondok ... – És bevágta az ajtót.

Ennek a két vérebnek már annyi emberélet terhelte a lelkét, hogy a foglyok irgalomra nem számíthattak volna.

Kales, miután így elrendezte dolgait, várta Dellini érkezését. Arra nem is gondolt, hogy az olasz a pincét is megnézze. Semmi köze hozzá. De amúgy is már régen elveszett a kulcsa, és tele van vízzel. Amíg a kulcs megkerül, eldugja a rabokat máshova.

Ajtaja előtt most beszéd hallatszott.

– Vele kell beszélnem, uram – mondta valaki –, vezess hozzá.

– Jól van, de vigyázz a fejedre, ha hiábavalósággal jöttél! – Ezt Kales egyik embere mondta.

Kales kinyitotta az ajtót.

– Mi az?

Fiatal jobbágy állt kinn, levett süveggel.

– Te vagy a kapitány, uram?

Látszott rajta, hogy nem ismeri Kalest, mert különben csak hétrét görbülve mert volna beszélni.

– Mit akarsz?

– Csak ha ketten leszünk, uram, mert így parancsolták...

Bezárult mögöttük az ajtó.

A legény övébe nyúlt, és kivett egy levelet.

– Olvasd, uram, és üzenj rá valamit, mert így mondták.

Kales hívatta az íródeákot, aki fiatalabb volt, mint Borgó, de méltó utód, mert valamely jámbor monostorból nem átallotta a kelyhet elemelni, amiért halálra keresték. Kalesnak ilyen emberekre volt szüksége. A legényt kiküldték.

–Olvasd!

A hosszú, cikornyás bevezetés után kiderült, hogy tíz török vitéz a szemesi rét sarkánál, a nagy tölgyfa alatt várja Kalest és Szahint a váltságdíjjal. *„Tíz embernél, uram, több ne legyen veled* – mondta a levél – *, és a fiamat is a réten engedd hozzánk, mert váradba eme vitézek nem mehetnek.”*

Kalest mintha rugók lökték volna fel.

– Rimbást! Hamar a Rimbást! Húsz ember nyergeljen! – És a haját tépte, mert Dellini minden pillanatban megérkezhetett.

Rimbás rohanva érkezett.

– Hova megyünk, uram?

– Megjöttek a koppányiak! Húsz ember már nyergel. Ezt a rothadt olaszt valahogy itt hagyom majd. Siess! Várjatok a domb mögött a kiserdőben...

Rimbás elugrott. Kales pedig dühöngve járt fel s alá szobájában. Hogy szabaduljon meg az olasztól? – ebben főtt a feje. Éppen ma! Éppen ma hozza ide az ördög! – tajtékzott a dühtől. Közben ismét kopogtak az ajtón, és a legény dugta be a fejét.

– Mi lesz, uram, az üzenet?

Kales nehezen rendbe szedte arcát, mely sötét volt és dúlt, mint a szegénynegyed Konstantinápolyban.

– Mondd, fiam, tiszteletem küldöm, és mire a nap delelőre ér, ott leszek tíz vitézemmel.

A legény elballagott, Kales pedig utána fenyegetett:

– Büdös paraszt, majd megtanítottalak volna, hogy kell úrral beszélned, csak ne lenne fontos az az üzenet!...

És fülelt. Végre dobogtak a lovak az udvaron, aztán robajlott a sok pata, és elhalt valahol a vár mögött. Erre megkönnyebbült. Ezeket legalább nem látja Dellini. Ha egyedül megy el, könnyebben hazudik valamit.

Ez a nyugalom megint nem sokáig tartott. Akkor meg azon kezdett tépelődni, hogy hátha későn érkezik az olasz. Talán csak délben. Mi lesz akkor? A törökök elmennek... neki pedig elmozdulni nem lehet, mert Dellini üzent, hogy várja... megsértődik... és még pusztulásra ítéli Bolondvárt, akkor pedig mehet hadnagynak Kanizsára, valami disznó magyar kapitány alá.

Hol felállt, hol leült, és szemei véresek lettek a pokoli méregtől, mely csak akkor szűnt meg, amikor megszólalt a kürt, mely az olasz érkezését jelentette.

Kales felcsatolta kardját, és lement fogadni az érkezőket. Lent pedig kitárult a kapu, és a jól zabolt legjobb fonódi lovakon beléptetett Markó a pók hálójába.

Kis kecskeszakállát megszokottan simogatta, mosolygott, mint Dellinitől látta, csak a szemeiben örvénylett valami vészes láng, ami

halálos viadalokon lobogott fel a vitézek szemében. De aztán ez is elhamvadt.

Kales ott állt már alig öt lépésre, amikor Markó leugrott a lóról. A kapitány arcán valami mosolyféle torzult, és kezét – szőrös, nagy kezét – kinyújtotta.

– Te vagy, uram, a vár kapitánya? – kérdezte Markó tört magyarsággal.

– Én vagyok, mester, és állok parancsodra.

Markó elviselte a kézfogást, aztán körülnézett.

– Rend van. Tisztaság van. Ahol eddig jártam, előbb egy trágyadombot kellett megmászni, ha az ember be akart menni az erősségbe... Te magyar vagy? – fordult most hirtelen Kales felé.

– Nem. Nem vagyok magyar ... de szeretem a magyarokat – tette hozzá ravaszul. – Vitéz katonák...

– Ez igaz – mondta savanyú képpel Markó –, de nem várba valók. Csak száguldásra... és az engedelmesség nem kenyerük. Végházaik rondák, elhanyagoltak. Ezért kérdeztem, magyar vagy-e, mert akkor kivétel lennél.

Kales most szívből mosolygott.

– Igaz egy szóig, amit mondasz, mester. De én nem mondok rájuk rosszat. Békességben élek velük...

– Ez helyénvaló! Ez mutatja a jó katonát.

Markó kísérete lent maradt az udvaron, ők pedig már Kales szobája előtt álltak, melytől balra húzódott a folyosó, jobbra pedig a dohos lépcsők vittek a pincébe a börtönhöz. Markó megállt.

– Hol adsz nekünk helyet? Remélem, nem erre lefelé – mutatott nevetve a lejáróra, melynek végén sötéten tátotta száját a pincebörtön boltja.

Kales is nevetett, de szemeiben valami különös villanás támadt, amelyet Markó inkább megérzett, mint meglátott.

– Nem! Nem! Mit gondolsz, mester? Régebbi időkben használtuk pincének ezeket az öreg börtönöket, de valami eret kaptak, telefolytak vízzel, s én betömettem őket.

– No, akkor már ne is mondd tovább, ha nincs bennük bor. A pincéket amúgy sem igen nézegetem. Csak ami a föld fölött van. Főleg a falakat... kapukat.

Kales erre nagyon megkönnyebbült. Széles mozdulattal ajtót nyitott, és előretessékelte Markót.

– Jobbat nem tudok adni, mester...

– Nem is kell. Csak még egy asztalt küldess be, hogy a pergameneket kiteregethessem. Három emberem velem lesz, a két lovásznak meg az istállóban adass, kérlek, helyet.

– Ahogy szoktátok, mester – udvariaskodott Kales, és közben azon járt az esze, nem késik-e el a találkáról, hol sokkal fontosabb dolgokról volt szó, mint az olasz pergamenjei.

Markó kilépett a folyosóra, és elosztotta embereit. Uzdhy és Csicsa komoran fellépkedtek a műszerekkel, melyeket a vezeték lóról szedtek le, a két lovász pedig elvezette a lovakat.

Kales már izgett-mozgott, sürgette a menetel, de nem mert ilyen hirtelen előrukkolni.

Markó elrendezte a bőrtokban levő titokzatos holmikat, melyeket Kales illő tisztelettel szemlélt, amit bizonyára elmulasztott volna, ha tudja, hogy azok némelyikében Csicsa tolvajkulcsai és egyéb zártörő szerszámai vannak.

– Látod, ennyi cókmókkal kell nekem utaznom! – sóhajtott Markó

– Nagy a te okosságod, uram... – bókolt Kales.

– Csak arra kérlek – folytatta Markó –, hogy mérés közben senki ne zavarjon és bámuljon, mert akkor nem tudok figyelni munkámra. A kaput akármelyik emberemnek nyissák ki, mert van úgy, hogy én idebenn a falon vagyok, embereim pedig a mutató-póznákkal a vár körül állnak. Ezt csak azért mondom, mert neked dolgod lehet a váron kívül, és nekem nem nyitnak kaput, vagy nem engedelmeskednek embereid, s ez nagyon késleltetné munkámat.

– Uram – udvariaskodott örömmel Kales –, az embereimnek most te parancsolsz, én pedig nem mozdulhatok el, amíg itt vagy. Bármily károm származzék ebből... – mondta egy vértanú odaadásával, de nem minden ravaszság nélkül.

Markó felkapta fejét, és szigorúan nézett Kalesra.

– Hogy mondhatsz ilyet, kapitány barátom? Te szabad vagy, és én örülök, ha esténként látlak. Tedd a dolgod, mintha világon se lennék. Legfeljebb egy kulacs bort hagyj szabadon...

Kales rohant a szobájába. Legjobb úton van minden! Az olasz olyan, mint a vaj. Ezzel lehet beszélni; és elővett egy kulacs bort, amelyből maga is csak sátoros ünnepeken ivott egy-egy pohárral.

– Ezt kóstold meg, uram!

És két kupával töltött.

Markó szakértelemmel szürcsölgette:

– Nem iszik ilyet a császár se ...

Kales a magáét úgy nyelte le, hogy a gégéje se moccant.

– Itt hagyom, uram, kóstolgasd. És ha már olyan jó voltál, és azt mondtad, nincs mindig rám szükséged, megkérnélek, hogy pár órára – nagyon fontos dolgom lenne – engedj el. Estére mindenképpen itt leszek...

Markó szeme felvillant, de láthatólag elszomorodott.

– Eredj, barátom, de siess, mert addig nem iszom egy kortyot sem. Ezt az italt veled akarom kortyolgatni...

Kales vidám lett, mint a madár.

– Sietek, uram! És ne felejtsd el: itt te parancsolsz. Ezt minden ember tudja...

A kapitány lassan lépett ki az ajtón, de amint betette, szinte elsuhant.

Leszólt egy emberének, kit azért állított az udvarba, hogy tartsa szemmel az olaszt, mert mit lehet tudni?...

– Bain! Nyergeld a lovam! Aztán nem kell itt állnod... – És egy jelentős pillantást vetett, hogy: felesleges.

Aztán lesurrant Warthoz, ki Lászlóék ajtaja előtt őrködött, mert Rimbást Kales a csapathoz rendelte.

– Wart!

– Itt vagyok, uram!

– Ide ne engedj senkit. Az olasz mester nem nézi a pincéket, de nem lehet tudni, nem kíváncsiskodik-e le valamelyik embere...vagy nem akarnak-e itt valamit mérni... Eddig lejöhetnek, de tovább nem engedsz senkit. Mondd, hogy várjanak, amíg megjövök. Azt hiszem, erre nem kerül sor... nagyon jó barátok lettünk. De azért csak vigyázz!

– Értem, uram. Ha közelebb jön, leütöm.

Kales felfortyant:

– Ütöd az anyád térdit, te marha! Nem érted, hogy barátok lettünk? – És otthagyta az ámuló Wartot, aki pedig szívesen ütött volna.

Markó nem sokat késett. Dübörgött benne a gondolat: ezt az időt ki kell használni, amíg Kales valami préda után kujtorog. A kapu előtt széles, friss csapást láttak, tehát Kales embereit előreküldte már, éspedig Fonód felé. Arra hát nem szabad az út.

Uzdhy és Csicsa fogták a jelzőpóznákat, és kimentek a várból – a kapus vak buzgalommal nyitott ajtót –, Markó pedig a falon állt, és karjával ide-oda állíttatta le a póznákat. Közben a pergamenre rejtélyes jeleket rajzolt, melyeket meg nem értett volna senki a világon – legkevésbé maga Markó.

Erre a hókuszpókuszra azért volt szükség, mert először kívülről kellett a kis várat kikémlelni, hogy nem találnak-e valami jelet, melyből László börtönére gyanakodhatnának. Ha Uzdhy és Csicsa ilyet találnak, hiába integet Markó: nem mozdulnak.

Amikor a balatoni oldalra jutottak, Markó felemelte kezét, hogy tovább... Csicsa azonban nem mozdult, Markó hevesen intett újra, de a pózna nem mozdult. Markó félkört mutatott kezével, hogy jöjjenek be. A szobában suttogva kérdezte:

– Mit láttatok?

– Új faltörmeléket egy szellőzőlyuk alatt – mondta Uzdhy.

– Az még nem biztos – tűnődött Markó, de most közbeszólt Csicsa, a cigány, aki jártasabb volt ilyen börtönügyekben:

– Azs is jelent, vitéz uram. De meg fistes felül a lik széle az olajmécses-től, és piskos alul, mert valami vizset öntöztek ki rajta. De legjobban meg azsért, uram, mert sem a vitézsek sobájában, sem a kapitányéba, sem ide nem zárnak rabokat, csak a pincsébe. Astán meg ti nem hallottátok, uram, de azs én fülem, hajhaj! – simogatta meg nagy megelégedéssel fekete füleit –, hallotta, hogy ez a nagy melák kapitány ledobogott a lépcsőn arra a pincse felé, és valakivel beszélgetett. Biztos vigyázza valaki a rabokat...

Markó megérezte a cigány igazát.

– Hát akkor szedd össze, Csicsa, a szerszámaidat. A vár jóformán üres. Uzdhy, te megállsz a lejáratnál. Kirakod a pergament, mintha mérnél, és egy póznát is lefektetsz... de nem eresztel senkit le. Ha nagyon erőszakoskodna valaki, beszélj hangosan, hogy észrevegyük magunkat.

Kint csakúgy sütött a nap, mint előbb, de most mégis valami lázas szükség reszketett a levegőben. Uzdhy megállt a lejáratnál, Markó és Csicsa pedig lassan lépkedtek lefelé, hogy szemük megszokja a sötétséget.

Közben Markó visszafordult.

– Egyenesre azt a póznát! – mondta hangosan, de hangja pudvás volt és rekedt. Amikor szemük megszokta a sötétséget, egyszer csak felállt előttük Wart félelmetes alakja.

|Markó úgy tett, mintha nem vette volna észre. Mérőónnal méregette a

falakat, de Csicsa szemei veszedelmesen szikráztak.

– Hát te mit csinálsz itt, barátom?

Markó meglepődve fordult hátra.

– Van itt valaki?

– Én vagyok itt – mondta Wart, és zavarban volt, mert gazdájától nem kapott egyenes parancsot, hogy ha már nem üthet, hát mit csináljon...

– Mit csinálsz itt? – kérdezte Markó, rá sem nézve, de a mérőón gyanúsan imbolygott kezében.

– Semmit – mondta Wart bambán –, csak úgy lejöttem...

– Talán akkor segítenél nekünk... – mondta Markó, és már kezébe is nyomott egy fehér pálcát. – Látod ott a lépcső tetején azt a másik mérőpálcát?

Wart vállat vont. Ezek a kapitány barátai: miért ne segítene?

– Látom.

– Ha jó a szemed, irányítsd hozzá, hogy egy vonalban legyenek...

Wart mosolygott. Az ő szeme... – és igyekezettel hunyorgott a pálca mellett, erősen célozva a másikat, le is guggolt, hogy följebb lásson, amikor egyszer csak villant valami a szeme előtt, aztán kavargó, fájdalmas sötétség borult eléje.

Szahin a sötét boltozatot nézte, László pedig maga elé bámult, és nem gondolt semmire. Kis ablakuk világossága ott táncolt a falon, és azon a fényességen döngve röpködött egy légy.

Nem beszéltek, mert tudták, hogy az ajtónál Wart leselkedik unalmában. Hallották, amikor a másik elrohant, és hallották Kales utasításait Wart számára.

Csend volt. A rabság őrlő csendessége percegett fülükben, amikor léptek és jól kivehető beszéd hallatszott.

László kezei pedig remegni kezdtek. Szemében fellobbant valami fény, és amint előrehajolt, a becsúszó napsugár arcára esett, mely olyan lett, mint a gyolcs, aztán meg lázasan piros.

– Úristen, ezek a hangok...

Szahin is felült.

– Mi bajod? – suttogta, és félve nézett László erősen kimeredt szemeire.

László meg sem moccant. Füle itta a leszűrődő hangokat, és valami úgy dübörgött benne, hogy majd szétvetette.

„Ez Bogics hangja! – ordított benne a remény. – Vagy megbolondultam...” – gondolta remegve. Aztán tompán zuhant kint valami, és a zárban tapogatózva kaparászott egy óvatos kulcs.

Most már Szahint is megcsapta valami feltörő izgalom. Megérezte, hogy túl az ajtón rendkívüli dolgok történnek. Felült az ágyon, és szeme az ajtóra meredt, melyben idegen kulcs motoszkált.

László összehúzta magát, szemei előtt táncot járt a kulcslyuk, amikor egyszer csak csendesen nyílt az ajtó; László úgy érezte, hogy rázuhan, amikor Csicsa fehér foga jelent meg a nyílásban, és kezét szájára téve azt mondta:

– Pst... pst... – utána pedig Markó –, ó, a jó Markó! – hűséges, okos szemei...

László nem látta a kecskeszakállt, nem látott semmit, ami Markót megváltoztatta volna. Csak az a két hűséges szem jött feléje, aztán elmúlt napok ezer kínja, gyötrődése, megalázása torlódott fel benne, és tompa kiáltással esett Markó karjaiba.

Bogics remegve ölelte meg barátját. Arcán szétfolyt az a gyerekes lágyság, szeme sarkaiban csillant valami, de fel is száradt nyomban.

– Térj magadhoz, László, az istenért, nincs idő most! – És rázta Lászlót, de már fél szemmel Szahint vizsgálta, hogy hát ez meg miféle.

Csak Csicsa dolgozott hidegvérűen. Rongyot tekert a bilincs láncára, hogy ne zörögjön, ne csattogjon, aztán lezuhant a súlyos kalapács, melyet előbb Wart koponyáján próbált ki. Amikor Markó Wart kezébe nyomta a jelzőpálcát, Csicsa már tudta, mi a teendő. A műszerek közül csendesen kiemelte a kalapácsot, és amikor a nagydarab vallon leguggolt, hogy jobban lásson, Markó intett, Csicsa kezében pedig meglódult a kalapács...

Most is. Amikor letekerte a rongyot a láncról, László lábán csak a bilincskarika maradt. Most már feléledt László.

– Hamar, hamar Szahinét is! – És maga tette a rongyot a török láncára, melyet szintén egy ütéssel elpattintott a cigány.

Bogics halkan kiment, és behúzta maga mögött az ajtót.

–Várjatok!

Uzdhy még ott állt, és mivel nagyjából hallotta a történteket, kétségbeejtő hosszúnak találta az időt.

– Le ne eressz senkit, ha agyon kell ütni se... – És rohant vissza ruhákkal, mert a meglevők már csak penészes rongyok voltak.

Az átöltözés csak pillanatokig tartott. Aztán egyenként felszivárogtak a szobába. Csak Uzdhy maradt kinn, kitartóan rakosgatva a léceket, és Csicsa, aki gondos ember volt egész életében. Ő még becipelte a börtönbe Wartot, akiben bizony kevés élet volt már, és rázárta az ajtót.

Aztán leballagott, és a két legénnyel felnyergeltette a lovakat.

Markó a fele kulacs bort megitatta Lászlóval és Szahinnal, akikbe ettől visszatért az élet. Kardokat húzott elő a szerszámok közül, és ideges gyorsasággal kiosztotta a tennivalókat:

– Először Csicsa megy ki a két lovással, és kivezetik járatni az összes lovat. Ezt már Csicsa tudja. Ő felküldi a kapuőrt, mert fontos beszélnivalóm van vele; ha nem jönne fel: visszafordulnak a lovakkal, és akkor kirohanunk. Úgy látom, a várban alig van egy-két ember, s azok is alusznak. Ha a kapuőr feljön – remélem, feljön –, akkor azt itt elcsendesítjük és kisétálunk, mindenkinél valami szerszámmal...

Lent már dobogtak a lovak. Uzdhy kikémlelt.

– Kimentek, és jön fel a vallon...

A kapuőr vidáman belépett, és a következő percben már összekötözve, eszméletlenül feküdt a sarokban.

Markó pedig elindult Lászlóval, aki támolygott kicsit a levegőtől meg a vállán vitt súlyos szerszámoktól. Két várbeli katona nézte őket érdeklődve, de aztán elódalogtak, mert Kales szigorúan meghagyta, hogy az olaszt ne bámulják.

Aztán Uzdhy ballagott kifelé Szahinnal. A török vitéz lábai megcsuklottak néha, és a ruha lötyögött rajta, de hála a belediktált bornak, jól tartotta magát.

Amikor kívül voltak a kapun, Csicsa a legényekkel éppen arra vezette a lovakat... és a napfény meglobbant a szemekben és szívekben amikor Bogics megemelte kucsmáját az égre nézve.

– Hajrá! – kiáltott halkan, és ebben a szóban ima volt, köszönet, mámor: minden. Aztán kinyújtotta karját dél felé, és a lovak alatt meglódult a föld.

XV.

A koppányi törökök türelemmel várakoztak. Csak Szahin apja, az őszes Szinán nézett sűrűbben arra, ahonnét Kalest és rég nem látott fiát, Szahint várta. Nehezen múlt az idő.

Felettük suhogott az öreg fa, és száraz ágaira néha gerlék szálltak, de mindjárt el is rebbentek. Az ágak között egy török harcos ült, és leste a környéket.

Szinán jól ismerte Kalest, akinek híre olyan volt, mint amilyen ő maga.

Tudta, hogy Kales megkísérli lest vetni, és megszerezni a váltságdíjat anélkül, hogy Szahint kiadná, akiért akkor újabb sarcot követelhet.

A fán ülő ember le is szólt kis idő múlva:

– Sokan jönnek... Húszan vagy harmincan is. Messze vannak még.

– Figyelj. Talán keríteni akarnak?

– Igazad van, uram. Most szétváltak. Fele megy napnyugatnak. A szembejövők megálltak. Megvárják, amíg ezek a hátunkba kerülnek.

– Gyere le – szólt Szinán –, majd közelebb megyünk az állókhoz.

A török előtűnt a lombok közül, és sietve szállt lóra; a kis csapat elindult a réten.

Kales uramat a guta kerülgette, mikor a törökök felbukkantak előtte: hiába volt a szépen kieszelt terv; de azért igyekezett barátságos arcot vágni, amikor egy kődobásnyira a törökök megálltak előtte.

A csapat elé állt, és várta, hogy Szinán szóljon. Ezzel is telik az idő gondolta.

Az őszes Szinán turbánjához emelte kezét, és zengő hangon kiáltott:

– Szahin fiam!...

– Fiad itt van köztünk, vitéz aga – kiáltott Kales, és a burkolt arcú, Szahin régi ruhájába bújtatott alakra mutatott –, de fizesd ki, ami kialkudott bér, és hozzád megy!

– Látni akarom a fiam! – kiáltott ingerülten Szinán. – Nem gyermekkel van dolgod, kapitány, és siess őt ideküldeni, mert nem várom meg, amíg a

hálód összeborul felettünk!

– Miféle hálóról beszélsz, tiszteletre méltó aga?

– Szahin – kiáltott újra lángoló szemekkel a török –, szólj, fiam, ha te vagy ott...

Csak a zablavasak zörrentek.

– Nem szólhat, amíg nem engedem! – kiáltott Kales, de már sárga volt a dühtől, mert kifelé csúszott a zsákmány.

– Akkor jól vedd a fejedbe, Kales kapitány, hogy három főembert őrzök Koppányban, akik a te császárod emberei. Megírták levelüket Bécsbe, hogy szabadok csak az én fiam árán lesznek. Úgy gondold meg tehát, hogy fiamnak bántódása ne essék, mert akkor eme fő embereknek csak a feje ér császárod elé... Még egyszer kérlek, add ki azonnal a fiam, akit úgyis ki kell adnod, és csak azért hoztam el az aranyakat, hogy addig se rothadjon a te börtönödben, amíg a levelek Bécset megjárják...

Kales szinte megszédült a lován. Hallott már arról, hogy ezt a három magas rangú császári tisztet elfogták, csak azt nem tudta, hogy Koppányban vannak. Az pedig nem volt kétséges, hogy a fejével játszik, ha Szahint a főemberekért nem adja ki. Most már hiába átkozta magát, hogy Szahint nem hozta el.

Szinán pedig nem várt, mert a másik csapat már erősen keríthetett. Ő biztos volt a dolgában. Szahin csak kínlódik, de meg nem ölheti Kales. A váltságdíjat mégis megfizette volna, mert tudta, Kales börtöneiben könnyű halálos nyavalyát kapni.

– Elindítod a fiam hozzám, kapitány? – kérdezte, de már meg is rántotta a gyeplőt, mert Kales tagadó mozdulatot tett. – Akkor vigyázz a fejedre! – kiáltott, és a kis csapat surranva ugrott utána.

Kales szinte az eszét is elvesztette. Érezte, hogy a török maradt felül, és őrjöngve verte lova fejét, mert nem állt meg nyugodtan alatta. Megtámadni sem merte Szinánt, mert ahhoz kevesen voltak, Rimbás pedig késett. Csak most tűntek fel a nagy fánál, és a martalóc bután nézett körül.

– Nincs itt török egy fia se – mormolta, és lassan ügettek a nyomokon, amikor meglátta Kalest. Tudta, hogy baj van, mert a kapitány rá sem nézett, csak megfordította lovát, és vad rajtában indult hazafelé. Mögötte a gyülevész csapat, melyben négy ország minden szemetjének a virága baktatott lehorgasztott fejjel.

A kapitány szeme véres volt, összefolyt előtte minden, és egy gondolat

ásott csak benne: a bosszú!

„Hát jó! Meglátod a fiad, Szinán! Megkapod a fiad, Szinán, de megnézheted, hogy mi maradt belőle. Él, attól ne félj; él, de három nap múlva keletnek fordíthatod, az bizonyos!”

Lászlóék megállás nélkül vágtattak délnek. Elöl Bogics, akiben szomjasan lobogott az öröm, és meg-meglengette süvegét, hátul Csicsa, akinek tarisznyájában zörögtek a tolvajkulcsok. Közbül pedig a két kiszabadított rab, akik szédülve szították a levegőt, a napfényt, meleget.

Némán rohantak, csak Bogics szólt egyszer hátra a cigánynak:

– Ne kolompolj azokkal a vasakkal, Csicsa! – Mire a cigány elmosolyodott.

– Nagy sersámok ezek, uram! – De azért összehúzta a tarisznyát, és a kulcsok azontúl csendben voltak.

– Nem pihennénk egy kicsit? – mondta László. – Sok lesz a lovaknak... meg magam sem tudom, hogy vagyok...

Markó hátranézett és megdöbbent. Szahin csak tartotta magát valahogy, de László arcán lázas rózsák nőttek, és imbolygott a nyeregben.

– Mi bajod? – S a kis csapat lépésre lassított.

– Nem tudom – nyögött László. – A hátamban mintha kés állna, és csupa tűz vagyok belül.

Szaggatottan köhögni kezdett.

– Legfeljebb itt hagytok, mert úgy érzem, végem van, és nektek menekülni kell... – De ezt olyan végtelen szomorúsággal mondta, hogy a többiekben is nagy csendesség támadt.

Bogics tért először magához. Szó nélkül leakasztotta kulacsát, és László elé tartotta.

– Igyál!

László eltolta.

– Nem kell...

Bogics ezt véteknek tartotta.

– Igyál, a ponciusodat! Nem azért hoztunk el, hogy most prédára hagyjunk!

A jó Markó ezt nagy haraggal és hangosan szerette volna mondani, de valahogy tompa szomorúság, mélységes aggódás volt a hangjában.

László tehát ivott.

– Te is, Szahin!

A vézna kis török sárga volt a megerőltető lovaglástól, mint a viasz, de ivott. Lekopott róla a hús Kales uram kosztján, de nem volt annyira beteg, mint László, aki – úgy látszott – halálra hűtötte magát.

A bor szétszaladt bennük, és még Lászlóban is fellobbantotta a menekülés ösztönét.

– Menjünk! Menjünk!

Újra kezdődött a hajsza, és egyelőre még azt sem tudták, hol hálnak meg az éjjel, mert Fonód felé nem mehettek. Ott Kales emberei leselkednek. Valahogy majd a sötéttel a berken keresztül, inkább Bézseny felé kellene, talán elérnék az udvarházat... bár Kales oda is tőrt vethetett...

Most csak előre! Előre! Minél távolabb Bolondvártól. A nyomokra majd ráhull a harmat, kiegyengeti a sást, a fűszálakat: akkor már jöhet Kales!

Alattuk zizegve törött a rét tavalyi pozdorjája. Ligetes réten vágtattak keresztül, és László körül már megint zümmögő, forró szelek vágtattak. Az alattuk elsuhanó föld mintha egyetlen láng lett volna. Már éppen felemelte kezét, hogy álljanak meg, mert nem bírja tovább, amikor mellettük alig pár ugrásra megrobajlottak a magas bokrok, és egy csapat rájuk rohant, mint a vihar.

Bogics arca elfeketedett. Széles kardja megvillant a levegőben, szemeiben a kétségbeesés sötétsége szikrázott. Hát ezért? Ezért küzdött ő?... És már majdnem összeértek, amikor Szahin kétségbeesett kiáltással vitte lovát előre, és kitárta karjait.

Valami izzott a levegőben. A kardok még merevek voltak, a törökök már-már körülfogták a menekülőket, amikor Szahin megszólalt:

– Apám! Nélkülük soha meg nem láttál volna!

És csak állt szemben apa és fia. Nézték egymást, de a keleti nyugalom alatt az öröm lángja szinte perzselt; aztán megölelték egymást hosszú, boldog öleléssel.

Szinán egy mozdulattal félreparancsolta embereit. Bogicshoz ment, aki még mindig kardját szorongatta.

– Uram – mondta –, tedd el a kardod, mert én szeretnék barátod lenni, amíg Allah élnem enged... és neked is, uram – fordult László felé, aki mereven ült a nyeregben, szemében valami ismeretlen, tompa mélység izzott, aztán fájdalmasan mosolygott, és ledőlt a nyeregből, hogy

Szinánnak kellett elkapnia.
Lefektették a fűre, de szemét már nem nyitotta ki. Valamit mormolt magában, de nem értették. Török és magyar egyaránt tehetetlen szomorúsággal állt felette.
– Nem barátom ő, apám – mondta Szahin –, hanem testvérem...– És gyorsan elmondta a történteket.
Szinán igaz bámulattal nézett Bogicsra.
– Nem is ember vagy, uram – mondta –, és kérlek, engedd meg, hogy ezt a kis zacskót nyergedre akasszam, de arra is kérlek, csak otthon bontsd ki... Örömet szereznél vele nekem...
Bogics jóformán oda se nézett. Csak Lászlót ápolgatta. Bort öntött szájába, amit László nehezen le is nyelt, és addig mesterkedett, amíg majdnem fél kulacsot megitatott vele.
Aztán újra feltámogatták a lóra. László már testileg erőre kapott, megült a lovon, de látszott, nincs magánál.
Szinán megfogta Bogics vállát.
– Mit tesztek vele a nádban, ha talán három napig sem tudtok hazamenni?
Bogics szomorúan legyintett.
– Nem tudom.
– Hallgass rám, vitéz barátom. Adjátok nekünk. Hazavisszük, megápoljuk, mint a tulajdon gyermekünket. Tudós asszonyok vannak Koppányban és békesség. A nádban meg elveszne. Hallgass rám, uram...
Bogics arcán szomorúság lett az úr.
– Vigyétek, és tudjátok meg, hogy az életemet adtam volna érte...és kérlek, küldjetek róla hírt néha a fonódi várba.
Odament Lászlóhoz, megfogta annak lázas kezét.
– Az isten legyen veled! – mondta.
László egy pillanatra mintha magához tért volna.
– Elmégy, Markó? – És szomorúan mosolygott, amikor azok Bézseny felé elindultak, és összeborult mögöttük a cserjés.
De már Szahin arca állt előtte.
– Mondd, Szahin, mikor szabadulunk? Jobb lenne már nem élni…mint ilyen gyalázatban... – És messze nézett üveges tekintettel, amilyen messze csak a láz enged látni
– Megülsz a lovon, László? – kérdezte Szahin.

László felrévedt.
– Én a lovon akár két napig is... – És elindította lovát, de Szinán intésére mellé lovagolt két hatalmas török, és tartották egész Koppányig, amíg csak annak ajtaja csikorogva be nem zárult mögöttük.

Kales csapata egyetlen vágtában ért haza. A kapitány feneketlen, bosszúvágya ott reszketett nagy, deres lova mögött, és emberei lemaradtak, mert ilyenkor nem volt jó közel lenni hozzá.
A kapu tárva-nyitva, a kapuőr sehol.
Kales megállt, és megvárta a csapatot.
– Rimbás! A kapuvigyázó ötven botot kap, mert nyitva hagyta a kaput.
– Meglesz, uram!
Az udvar üres, és csend mindenütt. Leugrott lováról, és a legények szállására ment, ahol horkolva aludt mindenki. Kales nem nézhette, hogy békén aludjon valaki, amikor őbenne a bosszú és harag tombol.
– Alusztok, kutyák?! – A legények korbácssuhogásra ébredtek, Kales feketén vigyorgott. – A kapu nyitva, elvihetik a fejeteket... majd adok én nektek! – És elviharzott szobája felé. Ekkor jutottak eszébe az olaszok. Egye meg a fene azokat is! Kinyitotta a kis faliüreget és jót húzott butykosából. Ez megnyugtatta.
– Szahin fiam, emberséges török, még ma megátkozod apádat! – És egy szöges korbácsot akasztott le a falról. – Mire az a levél Bécset megjárja, begyógyul a bőröd, azt hiszem. De ma megcsiklandozlak egy kicsit. Talán meghallja az a nagyszájú apád is Koppányban, mert ordítani fogsz, édes fiam, Szahin! Meg az a másik kutya is! – Újra ivott. Belső forrongását a bor csillapította, de bosszúvágya csak nőtt. A korbácsot övére akasztotta, elővette a nagy pincekulcsot, és leballagott a nedves lépcsőkön.
Hol van Wart? Ebben sem lehet megbízni?... Már majdnem visszafordult, hogy megfenyítse, és az ajtóhoz állítsa, ha szükség de aztán mást gondolt. Nem, ma nem kell senki segíteni. A rabok rövidre vannak láncolva, és a korbács hosszú... Nagy tánc lesz! És a bosszú vágyától mámorosan fordította meg a kulcsot a zárban.
Délutánra járt már az idő, és Kales nem gyújtott egyelőre mécsest. Megállt az ajtóban, hogy szeme megszokja a sötétet, és hogy lassan bontakozzon ki előtte a két nyomorult alakja, amint összeroskadva húzzák

meg magukat a sarokban.

Halálos csend. Üres, hideg csend tátotta csak a száját, és Kales mellében mintha hideg csörgedezés indult volna el. Most már kezdett látni. Lábánál feküdt valami mozdulatlanul. Mi ez? Megölték magukat? Reszkető kezében meglobbant a világosság, és Kales kimeredő, rémült szemébe Wart sárga arca és megtört szeme bámult élettelen egykedvűséggel.

A két fekhely pedig üres.

Kales megtántorodott. A mécses koppanva hullt az öreg kőpadlóra, és kilobbant. Mintha most már csak éjszaka jöhetne, és a kapitány hörögve, vadul rohant fel a lépcsőkön. Torkán állati üvöltés szakadt fel:

– A kaput! ... A kaput! Zárjátok be a kaput! ... – Pedig jól tudta, hogy mindez felesleges, mert az olasz és a foglyok már messze tárnak.

Erősen alkonyodott már, amikor Rimbás bemerészkedett kapitánya szobájába. Kezét tőrén tartotta, és az ajtót is nyitva hagyta kicsit, mert nem lehet semmit tudni...

Kales bágyadt volt, szinte szelíd, mintha nagy betegség után lenne.

– Mit akarsz, fiam?

– Megtaláltuk Hovolkát ezeknek a gazembereknek a szobájában. Összekötve, félig agyonütve.

– Megérdemli.

– Igazad van, uram, de ki gondolt erre?... Vakok voltunk mindahányan. Ezen már hiába törjük magunkat. De azt gondoltam, talán nem hagyjuk ennyiben a dolgot...

– Mire gondolsz?

– Elibük kerülni. Csak Bézsenybe mehettek. A nádasban lassan járhatnak, és még megelőzzük őket. Fonódba nem mehettek, uram, mert akkor nekünk jöttek volna.

Kales megelevenedett.

– Ha pedig nem jönnek, megrohanjuk az udvarházat. Betörjük a kaput. Van puskapor elég... Igazad van, Rimbás. Te vagy az egyetlen, aki gondolkodsz ebben a disznóólban!

És gyorsan készültek.

Tíz legjobb emberét válogatta ki Kales. A császári hadak bizonyára szégyellték volna ezeket az embereket maguk közé számítani, de a vallon

kapitánynak ilyen emberek kellettek, és Bolondvár Bécstől nagyon-nagyon messze esett. Ezeknek nem kellett zsold. Éltek, ahogy tudtak, és a kincstár akkoriban gyengébb volt, mint valaha. Kales nagy gonddal egy petárdát is szerkesztett. Ha nem esnek csapdába a menekülők, ezzel robbantják be a kaput, és akkor holnap már a szelek hordják az udvarház üszkét, parazsát. És nem menekül meg senki! Senki! Kales ezt már elvégezte magában.

– Amit találunk – mondta embereinek –, minden a tiétek. Nekem nem kell semmi. Értitek: semmi! Csak akik benne vannak... – És görbén a levegőbe nyúltak, mint a héja karmai.

Az est még csillagos volt és derengő, mint a jó álom, de az éjszaka már nagy, fekete felhők jöttek a Balaton felől. Szél nem járt előttük, csak megsúlyosodott a levegő, és a csillagok egyenként behunyták szemüket.

Tikkadtan hallgatott a nádas. Valahol messze villódzott az ég alja, és a láp aggódó némaságában remegve táncoltak holt tüzű lidércek. Máté összehúzta magát a fán, ahová minden este hűségesen felült, mert úgy parancsolta azt Csomay uram, a fonódi kapitány. A levé1 csak váratott magára. „Talán meg sem írják” – gondolta Máté, de azért kitartott. Majd szólnak, ha nem kell vigyázni.

Jó helye volt Máténak a fán. A kaputól nem messze egy óriási tölgy állt a nádas szélén, melynek sűrű lombjai között a hármas elágazásnál olyan helyet készített magának, hogy akár el is bóbiskolhatott benne. Mohával kibélelte puhán, és nappal sem látták volna meg.

Hatalmas íját magával hordta ide is. Holdas éjeken a nádi farkas meg a vidra szívesen szimatolgat a házak körül.

„Sötét lesz ma nagyon – gondolta Máté, és nekivetette hátát a magas ágnak –, ma aligha hozzák azt a levelet.”

De ekkor megpattant egy ág, és Máté már tudta, hogy lovasok leselkednek az udvarház előtt. Aztán lépések surrogtak lent a kapu előtt, és mintha valamit a földre tettek volna. Utána suttogás.

Halk pattanások hallatszottak, és a kapu előtt tűzkő szikrázott.

Ez gyújtani akar!" - suttog fenn Máté. Feláll, és nyílvesszőt tesz az idegre.

– Megállj, kutya!

Ekkor már csak a tapló homályos tűzszeme égett a kapu előtt. A kis

fény imbolygott, de csakhamar lángra kapott tőle a kénes-szurkos fonál, mely egy ládaszerű holmiba vezetett.

A láng felett ekkor állt fel Kales hatalmas alakja.

A pislogó fényben vörös bajusza szinte lángolt, és Máté nem tanakodott. Meghúzta az íjat, és Kales rekedt hörrenéssel bukott a petárda mellé.

– Rimbás! – hörögte, de emberei messzebb álltak, nem hallottak semmit, és a kis láng könnyed lobogással sietett a puskaporos ládába. Aztán vakító lángcsóva ezer csillagot rúgott az ég felé. Kales testét elseperte a robbanás tíz lépéssel odébb, de ruhája meggyulladt, és pattogva égett a félig ledőlt kapu is.

Rimbás bizonytalan érzéssel ugratott előre embereivel, és majdnem rárohant Kalesra, akinek oldalából kiállt a nyílvessző, és ruhája lobogva égett.

A martalóc a félig nyitott kapura mutatott.

– A kapitányunkért! – üvöltött.

Máté pedig eleresztette a második nyílvesszőt, és Rimbás széttárta karjait, mint aki az égtől kér bocsánatot, aztán eleresztette a kantárt, és lefordult lováról, mely megvadulva vágtatott el a nádasban holt lovasával.

A többiek megtorpantak. Belülről dobogás és lárma hallatszott, János kuckójából egy veder víz csurgott a kapura, és a világosságnak egyszerre vége lett.

De Máté nyílvesszője elindult harmadszor is. Az egyik lovas ordítva kapott vállához. Erre egymás után fordultak meg Kales emberei, törtetésüket hamar elnyelte a csend.

Máté pedig lemászott, a fáról, és beszólt a kapun:

– János bátyám!

Az öreg János felhorkant:

– No!...

– Beereszthet már, mivelhogy ugyancsak elköltöztek...

– Várjál, fiam, sorjára – tért magához az öreg –, előbb a nagyasszonynak szólok, mert már ladikázni akarnak a szigetre a kisasszonnyal…– És eldobogott.

Máté pedig egyedül maradt, és az égre nézett, mert irdatlan magasságban megdördült. Nyomában ostoros villám vágott a felhők közé, és zuhogva megeredt az eső.

XVI.

A villám vége Fonódig ért, és Jóska megilletődve húzta be nyakát. „Még idevág... – szoronkodott, de utána megindult az eső, és egyszerre elmúlt a félős tikkadtság. – Kell a legelő a lovaknak – gondolkodott suttogva –, már nagyon kiszáradt minden.”

Az eső sebes suhogással verte a falakat, de Jóskának jó füle volt, és meghallotta a közelgő dobogást. Már meg is akadtak a kapu előtt.

– Jóska! Eressz be bennünket. Csak csendesen…

– Te vagy az, uram? – örvendezett Jóska, és Bogics három társával csendesen belovagolt a végházba, ahol mélyen aludt mindenki, csak a kapitány ablakában ijedezett valami kis világosság.

Csomay uram ülve elaludt székében. Amikor koppant az ajtó, felébredt, de nem szólt. Az ajtó halkan újra kopogott.

– Gyere be! – mondta a kapitány.

Az ajtó csendesen kitárult, és Csomay uram úgy emelkedett fel székéből, mint aki kísértetet lát, mert az ajtó keretében ott állt Markó szerényen, kicsit mosolyogva, és megsimogatta kis kecskeszakállát, mint azt Dellinitől látta.

– Elvégeztem, uram!

Reggel felé Csomay aztán mindent tudott. László betegsége nem hagyta az örömöt zajossá válni, de nem is rettegtek érte.

– Kiheveri! – mondta a kapitány, és annyi bizakodás volt a hangjában, hogy Bogics is egyszerre felvidult. – Hozd fel az embereidet, Markó – mondta Csomay.

A két legény és Csicsa megálltak előtte, és elpirultak a dicsérettől.

– Mától elsők vagytok a legények között, és szavatokat megfogadni tartoznak! – Kezet fogott velük.

Bogics pedig kinyitotta Szinán erszényét, melyben zizegve csúszkált száz török arany: Szahin váltságdíja. Mindenikük tíz aranyat kapott.

Amikor lefelé mentek a lépcsőn, Csicsa előretartotta két kezét, egyikben a tíz aranyat, másikban pedig a kapitány kézfogását szorongatta, és nem tudta, mit kezdjen velük. Arra azonban megesküdött, hogy ekkora öröm és

dicséret nem ért még cigányt ezen a kehes világon.

Délelőtt Máté gyerek kereste Csomay uramat, és hosszan időzött nála, utána pedig Bogiccsal, tíz emberrel elügettek Bézseny felé. Még világossal érkeztek. Máté már az udvarház előtt várta őket, ahol két ember feküdt a füvön, és felettük döngve jártak a legyek. Bogics megállt mellettük, és csak egy pillantást vetett Kales összeégett arcára.

– Ez ama vallon – mondta tompán –, ez pedig – mutatott Rimbásra – a fő legénye. Kimenének hát a világból ezek a latrok, és most már nyugodtan alhatnak a népek a berek táján.

Este pedig két gyors lovas indult Kanizsa felé Csomay uram levelével.

Múltak a napok, de erről László nem tudott semmit. Suttogva jártak körülötte, s a koppányi asszonyok minden praktikájukat kipróbálták. Hidegvizes vászonba csavarták, hogy elmúljon tüzessége, de bizony hiába, mert így is sokszor majd kiugrott az ágyból.

Egy hét múlva aztán, először, végre nyugodtan elaludt. Kata néni, a koppányi magyar tudós asszony sietett is Szinánhoz.

– Nagyságos aga! A betegség megfordult.

Szinán éppen Szahinnal és Aisával, a lányával tanakodott, hogy mit kellene tenni. Mert már féltek, hogy László elpusztul.

A jó hírre egyszerre megváltozott minden.

– Menjünk be – mondta Szinán, és elindult László szobája felé. A szép török lány pedig meglökte Szahint, és elpirult.

– Aisa is jöhet? – szólt apja után, mert húgának megígérte, hogy megmutatja a magyar vitézt, akit a nehéz rabságban annyira megszeretett

Szinán megállt. Komoly, csodálkozó arccal fordult vissza.

– Miért ne jöhetne? Akit, fiam, te testvérül fogadtál, az neki is testvére lehet. – És halkan benyitotta az ajtót.

László arcáról elmúltak a láz fakó virágai. Mélyen, kimerülten aludt. Lélegzete egyenletes volt, és keze fehéren, vértelenül feküdt takaróján, mint a halotté.

– Allah segítse, és tegye boldoggá – suttogott Szahin –, mint amilyen igaz ember és jó vitéz.

Szinán bólintott.

– Egy istenünk vagyon, s egyként emberek vagyunk, miért, hogy egy isten teremtett mind kicsit s nagyot. – És komoly szeretettel nézte László

sápadt arcát.

Aisa csak hallgatott. „Jó ember lehet...” – gondolta, és szerette volna, ha László kinyitja a szemét.

Másnap délelőtt Kata néni rendbe tette a szobát. Egy szőnyeget akasztott az ablak elé, hogy ne bántsa a nap a beteget, aztán leballagott a konyhába friss hírekért.

Csend volt a házban. De valahol nyitva feledtek egy ajtót, mert az asszonyok szobája felől édes, keleti illat szállongott, és valami húros hangszer pendült néha álmosan, mint maga a nyári délelőtt.

A zsongó pendülések halkan végigszaladtak a folyosókon, és belibbentek a szobákba. Rátelepedtek a nehéz illatra, és elcsendesedtek a levegőben.

László sóhajtott. Csak tisztuló gondolatait érezte, melyek lassan elindultak. „Talán meghaltam – gondolta –, és valahol énekelnek.”

Aztán kinyitotta szemét. Keze idegen fehéren feküdt a takarón, a félhomályban lengett még a húr egy-egy pendülése, az ablak előtt fecskék csiviteltek. Háta mögött halkan nyílt az ajtó, és László lehunyta szemét.

„Jó így” – gondolta, és szeretett volna egyedül maradni, de gondolatai már rohanva szaladtak visszafelé.

Valami suhogás mozgott a szobában, és László szeme éberen, életvárón kinyílt. Két ijedt, nagy kék szem nézett rá vissza, és Aisa szeretett volna kiszaladni. Keze védően mozdult, amikor László megszólalt:

– Ne menj el, kérlek...

A szép Aisa zavartan megállt.

– Nem tudtam, hogy ébren vagy, mert másképp nem jöttem volna ide. Nem illik; de Szahin azt mondta, testvérül fogadtátok egymást... Én Szahin húga vagyok, és most elmegyek.

– Ne menj el – kérlelte László –, sokáig nagyon egyedül voltam. – És most már tudta, hogy Koppányban van.

– Visszajövök – mondta Aisa –, csak kérlek, ne szólj, hogy itt jártam. – És elsuhogott.

László már felébredt. Az ablak nyílásán kívül a nyári nap lángja lobogott, az élet zaja mozgott az ablak alatt, és neki már fontos titkot kellett megőriznie...

A konyhában Kata néni vitte a szót, és csak akkor csendesedett el, amikor Aisa belépett.

– Hogy van a beteg? – kérdezte.

– Alszik, gyöngyöm, alszik – mondta Kata néni szemrebbenés nélkül. – De most már átesett a nehezén. Megyek is fel. Nem jön, kisasszonykám?

– Nem illene...

– Na, már csak ilyet ne mondjon, szentem! Akár a fadarab, fekszik a lelkem. Ámbátor helyre legény, akárki megnézheti. No, csak jöjjön, bogaram!

László vidám örömmel nézett a belépőkre, és Kata néni összecsapta a kezeit.

– Boldogságos Szűzanyám! Hála légyen! Vitéz uram! Persze, szegény... azt sem tudod, hol vagy... mi vagy... Én az öreg Kata néni vagyok... ez meg itt a nagyságos aga lánya... Koppányban...

László keze megmozdult a takarón, mintha simogatna, és szeme titkos vidámsággal kereste meg a lány szemét.

Nemsokára Szahin robogott a szobába. Sovány volt még most is nagyon, de arcán már a nyári nap egészsége bámult. – László! Nem is tudod, milyen beteg voltál, és milyen nagy örömünk van! Azonnal megküldöm a hírt Fonódba, mert ama nagy vitéz, Bogics, erősen meghagyta.

Szinán is mosolyogva közeledett.

– Mivel tudom én ezt meghálálni? – mondta László ránézve.

– Ebben a házban otthon vagy, fiam – mondta Szinán –, ne essék erről szó többé.

László aztán nagyon gyorsan lábra kapott. Kata néni aranyló húslevesei szétáradtak benne, és amikor először felkelhetett, reggel egy rend szép vitézi ruha feküdt az ágy végén. László tiltakozni akart, de Szinán elhallgattatta:

– Mondtam, hogy itthon vagy, fiam...

A török borbély aztán rendbe hozta Lászlót, hogy Kata néni ámulva nézett rá.

– Vitéz uram, egy óráig sem ápolnálak, ha negyven évvel fiatalabb lennék...

– Nem is kell ápolni engem, Kata néni, most már, hála isten! De nem maradok adós, csak haza tudjak menni.

Az udvarra azonban valahogy nem volt kedve lemenni Lászlónak. Odalent sok volt a napfény, és már nagyon megszokta a bolthajtásos, nagy

szobát, a békés csend zsongását maga körül és Aisa kedves arcát, kit mindig maga körül érzett, ha nem is volt a szobában. A nyitva hagyott ajtókon átlengett a lány szobájából az az édes illat és néha a húrok halk pengése.

Szinán és Szahin a rétet járták, hol most gyűjtötték a szénát a vár számára, Kata néni a konyhán lebzselt, amikor Aisa megkoppantotta László ajtaját. László maga nyitott ajtót, és Aisa szemei fényesek lettek.

– Te lennél az? Meg sem ismerlek...

– Én mindig „az” vagyok. Neked elsősorban. Nagyon vártalak. Hiszen már úgyis csak keveset leszünk együtt.

Múlt a nyár. A koppányi minaret árnyéka minden nappal hamarább ért az ablakhoz, melynél Aisa ült és hímzett. A messze rétről szénaillatot hozott a szél, és László hallgatva nézte a kis török fürge ujjait.

– Sose beszélsz nekem vitézi tetteidről, ha együtt vagyunk; csak hallgatsz – mondta Aisa.

– Nézlek, Aisa. Nézem a kezed, az arcod. Miről beszélhetnék?... Szép vagy…

Aisa elpirult.

– Hányadik vagyok én, akinek ezt mondod?

– Első – mondta László komolyan, és a szép török lány megérezte, hogy igazság van a vitéz szavában.

– És aki a feleséged lesz... Oglu lánya?...

– Oglu lánya sohasem lesz a feleségem... Zsuzskát én testvéremnek vittem haza.

Aisa hosszan kinézett az ablakon. A hímzést magához szorította, de már nem dolgozott tovább.

– Elmegyek – mondta, és szokatlanul lágy volt a hangja. – Már egészen besötétedik... – Pedig nem volt még sötét.

És akkor este régen elszállt a müezzin éneke, és a Tejút már régen felragyogott az égen, Aisa szobájában még mindig pengett a pár-húros kis hangszer.

László már kijárt Szahinnal a rétekre solymászni, és lassan feledte már azt is, hogy beteg volt. Délutánonként szívesen maradt volna hűvös szobában, de Szahin mindig elcipelte magával. Megesett, hogy két nap sem látta Aisát.

– Nagyon hiányoztál már – mentette magát László, amikor véletlenül

egyedül maradtak egyik este. – De nem akartam Szahint megbántani, olyan szívesen hívott.

– Nem baj – mondta a kislány tompán –, mi már megszoktuk, hogy csak akkor kellünk, mikor betegek vagytok.

Felkelt, és elment csendesen.

László pedig a pokolba kívánta a sólymokat és Szahint is. Legszívesebben kipenderítette volna a szobából, amikor másnap is nagy örömmel megjelent.

– Gyere – mondta –, új karulyok érkeztek!

László elpirult.

– Ne haragudj, sok volt egy kicsit. Pihennék ma délután...

Szahin jó fiú volt.

– Látod, ilyen szamár vagyok! Erre nem gondoltam. Most mi lesz?

– Semmi – mosolygott László –, elmégy egyedül és estére elmeséled, hogy mit tud az új madár.

Szahin szenvedélyes solymász volt. Elrobogott.

Aisa szokás szerint – kilesett az ablakon, és szemében az öröm fellobbant. „Itthon maradt – gondolta –, de hátha beteg?” És elindult László szobája felé.

– Beteg vagy? – kérdezte. – Már megijedtem, mert Szahint egyedül láttam elmenni...

– Nem vagyok – mondta László –, de itthon maradtam, mert szerettem volna veled beszélni. Múlik a nyár, és nekem el kell mennem... De előbb még sok minden mondanivalóim vannak.

Aisa kinézett az ablakon, és egy szőnyeg rojtját morzsolgatta.

– Nagyon sietsz? Elkívánkozol innét? Hiszen igaz, mi tartana itten?... – A szőnyeg bojtja elszakadt, és Aisa szája elgörbült...

László úgy érezte, a szoba falai lágyan összeborulnak, és csak egyedül vannak a világon... az első ébredés édes zsongása harangozott valahol mámoros zengéssel, és Aisa nagy szemei most is feléje fordultak könnyes szomorúsággal.

László kezébe vette a tanácstalan kis kezet, és magához vonta.

– Elmegyek, kis virágom, de te is eljössz velem. Akarod?

Aisának megmozdult a szája, könnyein keresztül most már a boldogság lángja lobogott.

– Akarom! ... – És kiszaladt a szobából.

László pedig végigfeküdt az ágyon, nézte a mennyezetet, mely kinyílt, és fel lehetett látni az égig.

Nemsokára Bogics érkezését várták. László és Aisa ritkán lehettek egyedül, és úgy beszélték meg, addig ne tudjon senki semmit, amíg László haza nem megy, és mindent elő nem készít. De ha csak egymásra néztek, vagy megérintették egymás kezét, a boldogság lángja szinte perzselt körülöttük. Félve gondoltak a vallásos Szinánra, aki talán nem tartja jónak, hogy lánya keresztényhez menjen feleségül, de tudták, hogy Szinán mindent megtesz gyermekeiért, és Lászlót megszerette. Ezt majd csak elintézik valahogy...

Bogics aztán egy szép augusztusi délutánon tíz fonódi vitézzel berobogott a koppányi várba.

Szinán megölelte, a török vitézek pedig fergetegesen megéljenezték, mert tudta mindenki Szahin és László megszabadításának történetét.

A jó Markót megint körülvette a dicsőség és szeretet. Ez jólesett még a törököktől is. Nem rossz emberek ezek – gondolta, és úgy megszorította László kezét, hogy az felszisszent. Nem akarta a sokaság előtt megölelni, aminek László kivételesen örült, mert nem úszta volna meg csonttörés nélkül.

– Hát meggyógyultál? – kérdezte, amikor egyedül maradtak, és szemei az örömtől ragyogtak.

Most László kereste Bogics kezét.

– Markó, nekem csak egy életem van, és azt neked köszönhetem. Ha örömöm lesz, rád gondolok: mert azt tőled kaptam. Engedje az isten bebizonyítanom, hogy nem érdemtelenre pazaroltad szeretetedet és vitézséged és...

A jó Markó egészen elérzékenyült, és úgy megölelte Lászlót, hogy a legjobb akarat mellett sem tudott többet szólni.

Mikor László újra beszélni akart, Markó ismét kitárta rettenetes karjait, és nevetett. László pedig elhallgatott.

– Most aztán beszéljünk másról – mondta –, nagy híreket hoztam. Tudod-e, hogy kit tartanak mostanában legnagyobb vitéznek Fonód táján?

– Téged!

– Nem, hanem a kis Mátét, aki lenyilazta Kalest és fő legényét

udvarházatok előtt...

László felugrott.

– Igaz ez, Markó?

– Elhiheted! Magam láttam mind a kettőt. Kales be akarta lövetni puskaporral a kaputokat, és már meg is gyújtotta a petárdát, amikor Máté gyerek oldalba lőtte. No, meg is perzselődött, mint a disznó!

– Nagy nyugság ez nekem – mondta László –, bár én szerettem volna a pokolra küldeni.

–Magam is úgy voltam vele, de azt gondolom, az ördögnek mindegy hogy ki küldte oda őkelmét.

Este pedig nagy tor volt a magyar vitézek tiszteletére. Az asztalfőn Markó ült, akit csak erővel lehetett oda ültetni. Szinán azonban nem engedett.

– Te vagy itt ma, vitéz uram, az első – mondta –, mert ha te nem szabadítod meg a rabokat, ma talán halotti mécsest kellett volna gyújtanunk.

Markó megfogta kupáját.

– Szinán uram – mondta – és ti, többiek! Akarjátok-e, hogy itthon érezzem magam?

– Akarjuk! Persze hogy akarjuk!

– Hát akkor ne beszéljünk erről többet! – És kiitta borát.

A törökök éljeneztek, de nem ittak. Szinán tiltotta vitézeinek a borivást, és azok a tilalmat nyilvánosan be is tartották. Később azonban hol az egyik, hol a másik tűnt el, és a török vitézek mind vidámabban tértek vissza. Amikor pedig Szinán és az öregebbek egyedül hagyták a fiatalságot, Szahin benyúlt zsebébe, és egy kis kupát tartott Bogics elé, aki mellett ott állt a csobolyó.

– Nem adnál nekünk is, uram? Igen megszomjúhoztunk.

– Hej, a kutya tagadóját, valahol egy becsületes török van a világon! Hogyne adnék, édes fiam...

De erre már ott álltak a többiek is. Mindenkinél ott volt a kis fakupa.

– Máskor nem szoktuk – mondták mosolyogva –, de azt nem kívánhatod, uram, hogy a te egészségedre ne igyunk...

Markó megért töltögetni.

A hajnal ott settenkedett a koppányi réten, és már a galambok is búgtak a minaret tornyán, amikor Bogics még mindig dühösen magyarázta

Szahinnak, hogy nincs nagyobb bolondság, mint hogy a török és a magyar marják egymást, miközben felfalják az országot a felséges császár vitézei.

– Hagyjátok Konstantinápolyi a fenébe – ütött az asztalra –, hát van ennél szebb ország a világon?

– Nincs! – mondta Szahin, és látszott rajta, hogy szívéből beszél.

De ekkor már a müezzin éneke jajdult meg a vár felett, hát aludni tértek

Egy hét múlva pedig újra ott álltak a lovak a vár udvarán. Szahin is készülődött az útra, melyet Lászlónak még a rabság sötét napjaiban ígért meg, de amelynek valóra válásában egyikük sem hitt.

Szinántól még reggel búcsút vettek, mert neki Kaposba kellett sürgősen mennie.

Bogics már lent állt a várudvaron, és nyergét nézegette, melyet Szinántól kapott ajándékba. László pedig tett-vett, és nyelt nagyokat, míg végre kinyögte:

– Ejnye, majd elfelejtettem! Aisától kell még elbúcsúznom...

Szahin már indulóban volt.

– Szobájában van; de én lemegyek, mert Markó már türelmetlenkedik.

– Sietek – ugrott fel László –, látod, ilyen feledékeny vagyok. Még megharagudott volna... – És elsietett az asszonyok szobája felé.

Mikor az ajtó felé nyúlt, az csendben kinyílt előtte, és László meghatva állt meg a kis szobában, mely tiszta volt és halk, mint a szerelem, mely átfonta őket.

Aisa szemei mélyek lettek, mint a tenger, és csak beleszédült László ölelésébe.

– Nem lesz más gondolatom, mint te, édes virágom... amíg nem látlak – mondta László.

–És én várlak, várlak – suttogta a lány bódultan –, és éjszaka lesz mindig körülöttem.

Az idő pedig repült kint a napsugáron, a fecskék szárnyán, a lovak dobbanásán, bent pedig a szú percegésén és szívükben, melyek átdobogtak egymásnak mámoros üzeneteket.

Amikor pedig magukra ocsúdtak, László még egyszer maga felé fordította a kislány könnyes arcát. Aisa engedelmesen odaadta száját, és László megcsókolta, mint a virágot.

Megcsókolta két könnyes szemét, és kisietett a szobából. Aisa pedig nekidőlt az ajtónak, és kitárta üresen maradt karjait.

XVII.

Babocsainé már régen megérezte, hogy titkok és ismeretlen gondolatok járnak az udvarház körül. De nemigen volt kivel beszélni róla, hát csak aggodalmaskodott magában.

Amikor Kales petárdát robbantott a kapuban, majd a szíve állt meg, de azért még ő bátorította Zsuzskát, hogy szedje össze cókmókját, és meneküljenek a szigetre. Szerencsére időben jött még János, nagy hangon jelentette, hogy a veszedelem elmúlt, maradjanak csak a nagyasszony meg a kisasszony…

Az éjszaka persze nem aludtak semmit. Riadoztak, és a reggel már javában fényesedett, amikor elnyomta őket az álom.

Délután Csomay uram és Markó léptek be, és megnyugtatták Babocsainét.

– Csak ettől a veszett ebtől tartottam – mondta Csomay –, most már nyugodtan lehetnek az udvarházban. Holmi csavargó nép nem merészkedik ide...

– Köszönöm a bizakodásod, Csomay uram – mondta László anyja – Mindjárt könnyebb a szívem, ha férfiszó beszél körülöttem. Az ilyesmit a fiától várná az ember...

Csomay uram igyekezett szigorú arcot vágni.

– Jött volna László, de nem engedtem. Rajta volt a sor a szénagyűjtésre vigyázni. Ezt pedig másra nem tolhatta, mert a többinek is dolga van. Ezért jöttem magam helyette... – És sűrűn pislogott, hogy ezt a kegyes hazugságot egy szuszra kivágta.

Babocsainé szeme azonban mélyre látott. Nem tetszett neki Csomay uram sehogy se... valami, valami nem volt rendben, ezt érezte, de a kapitányt, akiről tudta, hogy Lászlót szereti, nem akarta megbántani.

Amikor elmentek is, valami megoldatlan, valami várakozás maradt utánuk, és az asszony megérte fejét csóválni: „Csomay... Csomay... nem mondtál igazat!...”

Érezte ezt Csomay uram is, mert mérgesen fordult Markó felé.

– A mennykő vágja meg – dohogta –, nem megy ez a hazudozás sehogy

se! Mindjárt pislogni kezdek... Az asszony meg úgy nézett rám, csak úgy metszett. Ijedtemben majdnem csuklottam.

Az udvarház aztán újra belesüllyedt a nyár csendjébe. Behordták a szénát, megaszalták a gyümölcsöt. Zsuzsa kertjében már másodszor virágoztak a rózsák, az eresz alatt másodszor költött a fecske. A kevés gabonát is kicsépelték, ami az öreglaki út mellett termett. Esténként már sűrűn hullottak a csillagok és sziporkásabb lett a hadak útja.

Egyik reggel mondja Babocsainé Zsuzsának:

– Nem tudom, mi van velem. Olyan nyugtalanság van körülöttem. Az Isten csak bajt ne adjon...

Zsuzsa csak megsimogatta Babocsainét.

–Nem lesz baj – mondta. –Világos lángú, füsttelen nagy tűzzel álmodtam az éjjel...

–Te hiszel abban, Zsuzska?

Zsuzska gondolkodott.

– Én? ... Nem tudom, de asszonyanyám azt mondta a múltkor, hogy tűzzel álmodni: öröm.

Délután pedig nagy nevetés és dobogás hangzott a kapu felől, mert János félrebillent fejjel aludt a kuckójában, és az egyik legény egy kaviccsal ugyancsak orron találta az öreget.

János ijedten és álmosan ugrott ki, és majd beleesett a vízbe.

Ezen derült László és népe, akik most érkeztek a kapu elé.

– A lúdvérc fogja meg a nyakad! – fenyegette meg János a dobálót. – Egyébként isten hozott benneteket, fiatal uram! – És szélesre tárta a kaput.

A legények elvezették a lovakat, és Bogics, Szahin meg László már befele indultak, amikor kinyílt az ajtó, és László, mint a bűnös, szeretettel hajolt anyja ölelésébe, ki kutatva nézett sápadt arcába.

Azután Zsuzsát húzta elő a háta mögül, aki elpirult, valahányszor idegen férfi előtt kellett mutatkoznia.

– Ezt a vitézt még nem ismeritek – tolta László előre Szahint –, a koppányi Szinán aga fia, nékem testvérem ...

Babocsainé szemében öröm és kétség bujkált. Mit akar László a török vitézzel?

Zsuzsa szeme pedig elborult. Koppány... Nyílnak-e még kis kertjében virágai, és nő-e a ciprus apja sírján? ... És ismerősként nézett Szahinra.

Bent a szobában kellemes hűvös úszkált.

– Üljetek le, fiaim. Mindjárt hoz Zsuzsa egy kis bort.

A vitézek letelepedtek, és elfogódott csend mocorgott közöttük. Bogics nem is bírta sokáig.

– Én talán kimennék... megnézni a gátat.

– Ne menj sehová, Markó – mondta László. – Asszonyanyámat nem lehet becsapni. Szépen sorjában elmondunk mindent, de azzal kezdjük, hogy semmi baj nincsen. Ami volt: elmúlt.

– Istenem, hogy éreztem én ezt! – sóhajtott Babocsainé. – Nincs nyugtom, mióta elmentél. Ugye, beteg voltál? Vagy bajban jártál megint? – És Szahinra nézett, de az kedvesen mosolygott vissza.

– Egyik sem. Ott kezdődött a dolog... – És elmondott mindent.

Akkor már Zsuzsa is bent volt, és a két nő hol sápadtan, hol pirulva hallgatta a történteket.

Markó izgett-mozgott; később felállt, fel-alá járkált. Amikor pedig László a szabadulás félelmetes játékát mesélte, szép csendesen kilépett a szobából. A jó Markónak sok volt már az ünnepeltetésből.

László anyja szívére szorított kézzel hallgatta fiát, és úgy mozgott a szája, amint az beszélt.

– Istenem, atyám! - suttogta néha.

Aztán jött a betegség, és Szahinékat dicsérte. Ekkor már az anyja szeme szeretettel simogatta meg Szahint: az Isten áldjon meg benneteket...

– És most itt vagyunk – fejezte be László. – Vége minden bajnak, búnak. Ne gondoljunk arra, ami elmúlt. Az Isten velünk volt, adott nekünk egy olyan igaz barátot, vitézt a vitézek között... Hol van ez a Markó?

Markót a gátról kellett lehúzni.

– Nem hagytok békességben... – panaszkodott. – Hát ti nem tettétek volna meg értem?

És az öreg udvarház felett hosszú hónapok óta először pihent meg a másnap nélküli csend. Babocsainé szomorúsága elmúlt, mint a tavaszi hó. Könnyes szemmel köszönte meg Bogics jóságát, okos vitézségét, Szahinék emberségét.

– Mit adhatok nektek? – mondta. – Ilyen öregasszonynak nagy a szíve, elfértek benne, és tudom, László is testvérként szeret benneteket. Gyere, Zsuzsa, mert elsírom magam, abból pedig nem lesz vacsora.

– Most pedig menjünk a gátra – állt fel László –, Szahin, ott is Markó munkájában gyönyörködhetsz.

Mire kiértek a gátra, a csirkék már ijedten riadoztak, mert Böske nagykéssel jelent meg az udvaron, és később felvisított egy malac is.

Szahint a malaccal nem kínálták, csak csirkével, és Zsuzska valami török ételt csinált. Örül majd neki a török vitéz.

Szahin azonban olyan félreérthetetlen vágyódással nézte a kemencében pirosra sült malacot, hogy Babocsainé megszólalt:

– Szívesen kínállak a malacból is, vitéz fiam, de tudom, a vallásod tiltja...

– Igazad is van, asszonynéném – fészkelődött Szahin –, de ez még nem tisztátalan, hiszen olyan fiatal... és piros, mint a cseresznye. Ha nem haragudnál, kérnék egy falatot.

Babocsainé büszke volt a malacra, és Szahin ezzel végleg bevonult szivébe. Zsuzsa pedig duzzogva nézte, hogy az ő finom török ételei bizony nem fogynak.

– Ne haragudj, húgom – kérlelte Szahin –, de effajta ételeket otthon mindennap ehetek ...

– Ha találkoznék atyáddal, bizony beárulnálak – mondta Zsuzsa és mosolygott –, bort iszol, és tisztátalan húst eszel, mintha magyar lennél…

– Te magyar lány lettél? – kérdezte komolyan Szahin.

– Én ... én – és Zsuzsa megakadt – persze hogy az lettem!

– No, akkor tán nem olyan nagy baj, ha utánad megyek, és úgy viselkedem, mint egy magyar. Amit szabad volt a koppányi aga lányának, talán a fiának se esik le a feje érte...

Nagy nevetés lett, csak Zsuzsa maradt komoly. Ő nem a visszavágást érezte, de apja jutott eszébe és Koppány.

De aztán elmúlt a pillanat. A jókedv, a bor tüze fellobbant, és alatta maradt minden elmúlt bánat.

Másnap reggel a vitézek jól elaludtak. Csak Szahinnak volt idegen a környezet. Már hajnalban a palánkon járt, és Jánossal hamar barátságot kötött. János pedig büszkén mutogatta a palánkokat, kaput, mindent. Hogy ezt így tettük ama horvát vitézzel meg úgy. János általában fontos személy volt a megerősítésnél. Szavaiból ugyanis ez erősen kilátszott.

Aztán megkerülte Szahin a házat. Akkor már feléledt a nádas, mely felett ezernyi madár szállongott, és Szahin megbűvölten nézte a csodálatos képet. „Itt lehetne solymászni” – gondolta, és le nem te szemét a gémekről, kócsagokról, melyek nyíllövésre úsztak előtte a párás levegőben.

– Gyönyörködsz bennük? – kérdezte valaki mögötte törökül.

Zsuzsa állt kis kertje mellett.

Szahin megdöbbent a váratlan török szótól, és megörült Zsuzsának.

– Csendben jársz, mint a dzsinnek – válaszolt ugyancsak törökül –, és örülök, hogy látlak. Az este elszomorítottalak egyszer. Láttam. Ne haragudj rám.

Zsuzsa komoly lett.

– Nem is jutott harag eszembe. De fáj a visszaemlékezés. Ezért szomorodtam el. Nem jönnél a kertembe? Sok kérdeznivalóm lenne…

Szahin elfogódva ült egy fatönkre, szemben Zsuzsával.

– Ne haragudj, hogy szomorú dolgokkal kezdem...

Szahin maga elé nézett.

– Nem kell kérdezned semmit. Oglu sírján megeredt a ciprus, és a koppányiak nem felejtik el azt ápolni. Kertedben pedig csakúgy nyílnak a virágok, mint azelőtt, és a húgom, Aisa szeretettel gondol rád, hogy virágokat hagytál neki. A galambjaid pedig már el sem férnek a minaretben...

Zsuzsa hálásan nézett Szahinra.

– Köszönöm, hogy még a gondolataimat is kitalálod. Most már nyugodt vagyok. – És kezet nyújtott Szahinnak. – Körülötted koppányi levegő van, megérted talán, hogy nem látok idegent benned.

– Miért is látnál? László nálunk otthon volt, testvérül fogadott engem, és én ide nem vendégnek jöttem. Az én húgom is kedves volt Lászlóhoz, és atyám fiának tekintette, akit Aisa is fátyol nélkül ápolhatott...

– Szóval – mosolygott Zsuzsa – ezek szerint mi is testvérek vagyunk.

– Ha nem esik nehezedre – mondta Szahin, és melegen nézett Zsuzsára.

– Nem – mondta halkan Zsuzsa, és zavarában újra kezét nyújtotta Szahinnak; a török vitéz mindkét kezébe vette a kis kezet, és meg is simogatta. Zsuzska pedig pirulva mentegetőzött. – El kell mennem – mondta –, a csirkenépet kell ma számba venni.

És elsuhogott.

Szahin bement a vitézek szobájába, ahol azok is már öltöztek, de nem tudott velük vidámkodni. László pedig mintha nagyon is hangos lett volna...

Valami közéjük állt.

Ez az érzés később elmúlt, mert mindenkiből csak úgy sugárzott a

szeretet feléje, de igazán felvidulni nem tudott.

Délután a szigetre mentek a vitézek. A délutánból este lett, és megüzenték, hogy vacsorára ne várják őket, mert ma Máté bátya vendégei lesznek.

Szahin különösen a kis Mátét szerette meg, és nyilazótudományát ugyancsak megbámulta.

A kisebbik Máté pedig remekelt. Először egy kanalas gémet lőtt le, mely puffanva esett a szigetre, aztán egy nagy nyári ludat, melyet az öreg Máté mindjárt kopasztani is kezdett.

– Idei – mondta –, olyan lesz a húsa, mint a mogyoró. Ilyest szerezz még, gyerek – biztatta unokáját –, ne azt a büdös gémet!

– De ha nem gyünnek erre! – mentegetődzött a kis Máté. – Meglepni meg nemigen lehet, mert vigyázóbbak, mint a kócsag...

– Van-e szép kócsagforgód, Szahin? – jutott eszébe Lászlónak.

– Bizony nincsen. De nem akartam még azzal is terhetekre lenni.

László szinte megharagudott.

– Olyan idegenül viselkedsz, hogy lassan igazán idegennek érzünk. Mi bajod?

– Ne haragudj, László - kérlelte -, magam sem tudom, mi a bajom. Majd elmúlik.

Este pedig, amikor szobájukban vetkőzni kezdtek, Szahin egy nagy csomó kócsagtollat csomagolt el féltő gonddal, melyek fehérek voltak, mint a hajnali hó, és lágyan rezdültek kezében.

Másnap megint korán ébredt, és megint ámulva leskelődött az idegen világban, mely a láp ébredésével kezdett élni.

„Elülnék itt egész nap is” – gondolta, de azért egyszerre elfeledte a lápot, a madarakat, amikor Zsuzska könnyű lépteit meghallotta.

– Hogy aludtál? – kérdezte mosolyogva. – Nem megyünk a kertedbe?

És megint törökre fordították a beszédet.

A külön nyelv külön világot teremtett körülöttük.

Beszélgetéseiknek közepe Koppány lett. Zsuzsa pedig nem fogyott ki a kérdezésekből.

Amikor Zsuzsa elment, Szahin hosszan nézett utána.

„Mire való ez? – gondolta. – A lány Lászlóé. Megmondta már a börtönben, hogy ha a felesége lenne, sem adna a lány vagyonából Kalesnak... Ez csak világos beszéd! És én hitvány nem leszek, nem jövök

ide többet.”

Aznap szokatlanul kedves volt Lászlóhoz. Kínozta magát; és Zsuzsa szemei fel-felcsillantak előtte, kedves melegen. Ilyenkor hallgatag lett.

De azért harmadszor reggel megint ott volt a kertben. Ekkor már tudta, hogy Zsuzsa több neki, mint fogadott testvér, de úgy érezte, megcsalja Lászlót. Az pedig ugyancsak vele szeretett volna lenni, egy alkalmas pillanatban, Aisával való szerelmét akarta feltárni, és az ő segítségét megszerezni, ha apjuk nem jó szemmel nézné, hogy lánya magyarhoz, és keresztényhez megy feleségül.

Múltak a napok.

László egyik hajnalban utánanézett Szahinnak, mert nem tudta elgondolni, hová oson az olyan csendesen.

A kis kertben voltak Zsuzsával. Szabin egy rózsafát tartott, míg Zsuzsa a karóhoz kötötte. És a kezük összeért...

„Hála isten! – mosolygott László, és visszament a szobába. – Így legalább könnyebb dolgom lesz.” És tovább aludt.

Ebéd után lovasok álltak meg a kapu előtt. János már el akarta küldeni őket, gondolva, hogy eltévedtek, amikor Csomay uramat ismerte meg köztük. Sietve nyitott kaput.

A közrendű embereken kívül két német fegyverzetű és ruhájú lovas is volt a kapitány mellett.

László szeretettel üdvözölte kapitányát.

– Majd számolunk még – fenyegette meg tréfásan –, sok van a rovásodon!

Erre nyitott be Babocsainé: Csomay egyszerre csöndes lett.

– Ne haragudj, nemzetes asszonyom – mondta –, nekem is nehezemre esett a hazugság... Én tudtam, hogy László egészségesen hazakerül, miért ijesztettelek volna?

Az egyik német felállt.

– Barátom, Kiermann – mutatott társára – Öreglak kapitánya lesz, mert Katzián lovagnak is számolnia kell bizonyos dolgokért. Bolondvárba pedig...

–Te jössz, vitéz uram?

– Dehogy – mosolygott az szélesen, és Csomayra nézett –, van arra

érdemesebb: Bogics Markó uram, kinek levelet hoztam a kanizsai főkapitánytól.

László majd megölelte a németet. Ennél kedvesebb hírt aligha hozhatott volna.

Bogics és Szahin alig egy pillanattal később már beléptek a szobába, és a megismerkedés után fanyar képpel telepedtek az asztalhoz. Nem szerették a németet, és ezt nem is tudták lenyelni.

Elhalkult a beszéd.

Csomay uram pedig a legények közül behívatta a kanizsai íródeákot:

– Olvasd, diák.

Csend volt, a diák hamar ledarálta, hogy a kanizsai főkapitány kellő megfontolás után mint arra legalkalmasabb vitézt, Bogics Markó uramat teszi Bolondvár kapitányává.

Markónak még a szeme is megállt. Ő lesz hát Bolondvár kapitánya – nyargalt benne az öröm –, s ezt most illene megköszönni... Íme, a hazátlan horvát vitéz kapitány lett!

Megfogta a kupáját.

– Azoknak az egészségére, akik ezt az örömöt szerezték, és meghozták nekem. Köszönöm nektek! És mondjátok meg a nagyságos főkapitánynak Kanizsában, hogy Isten nevében fogadom levelét, és nem csalatkozik bennem. Meg az sem, aki néki ajánlott engemet... – És fenékig itta kupáját.

Örömös éljen volt a válasz. Később Zsuzsa is bejött Babocsainéval. Majd húst hoztak be és bort, és együtt örültek Markó szerencséjének.

A nap már lehajlóban volt, amikor Csomay uram nyergeltetett.

– Nem várhatunk – mondotta. – Markónak még ma át kell venni a várat, mert a szabadjára hagyott martalócokkal nem lehet bírni. Így is Fonódról hoztam legényeket, hogy segítségre legyenek. Nem lesz könnyű dolgod, Markó fiam.

Markó csak mosolygott.

– Jártam én ott már nehezebb időkben is...

Aztán az öreg János kinyitotta a széles kaput, és a kis csapat kizúdult rajta.

Elcsendesedett az udvarház. Most már Zsuzsa is nagyokat hallgatott az asztalnál. László pedig hiába vonszolta magával Szahint, hogy kiöntse a

lelkét előtte, az merev volt, mint a kapubálvány. Pedig hogy törekedett, hogy igyekezett mosolyogni: nem ment. Ha arra gondolt hogy Zsuzsa Lászlóé lesz – hiszen neki hagyta Oglu –, keserű lett a szája, és nem tudott magának parancsolni.

Ekkor már világosan tudta, hogy Oglu lányába halálosan beleszeretett. Nem akart már érzésének gátat vetni, de nem is tudott. Szeretett volna elmenni, mert gyötrődött, de Zsuzsát otthagyni sem volt ereje.

Zsuzsa pedig hallgatott, tépelődött, és már csak a hajnalokon vidámodott fel, ha Szahinnal zavartalanul beszélhetett.

Szerelemről nem esett szó köztük, de szemeik bársonyán elomlott a vágy, ha találkoztak.

Egyik reggel szokatlanul korán találkoztak. Hosszan tartott a kézfogás, s mikor leültek, Szahin megszólalt:

– Holnap hazamegyek...

Zsuzsa csak nézett maga elé, és tépdesett, gondolatok nélkül, egy levelet.

– Nem üzensz semmit az ismerősöknek?

Zsuzsa nem tudott válaszolni. Most érezte csak igazán, hogy Szahin nélkül nagy üresség marad körülötte. Még nagyobb a szívében.

– Nem becsületes játék ez – folytatta Szahin –, becsapjuk, sorvasztjuk magunkat, amikor tudjuk, hogy László felesége leszel – Zsuzsa is hallotta ezt suttogni, és apja kívánságát érezte benne –, aki nekem testvérem volt rosszban, és testvérem marad a jóban is. Meg kellett ezt mondanom, hiszen tudod, hogy szeretlek...

– Tudom. – És nagy csepp könnyek estek Zsuzsa kötényére.

Szahin megfogta Zsuzsa kezét.

– Eljöttél volna velem Koppányba?

Zsuzsa csak bólintott.

– Asszonynak is?

Zsuzsa két kezébe temette arcát, és sírva fakadt.

– Istenem, istenem, hát nem érzed?

Szahin nagy szomorúsága fölött mégis kigyulladt az öröm és szellem ragyogása, amikor Zsuzsa odahajtotta fejét vállára.

– Elátkozott vagyok én, hagyj el – suttogta –, mert csak szerencsétlen leszel mellettem.

A nap bíborarca ekkor bukkant fel túl, messze a lápon, és Szahin

áhítattal hajtotta meg fejét kelet felé.

– Allah! Nagy és örökkévaló! Nézz a szívünkbe, és segíts meg minket!

Zsuzsa is arra fordult, könnyes szemében vibrálva égett a nap aranya.

– Segíts meg minket! – suttogta, és keresztet vetett.

– Most pedig beszélek Lászlóval – állt fel Szahin. Megsimogatta Zsuzsa lehajtott fejét, és kisietett a kertből.

László még az igazak álmát aludta, mikor Szahin felverte. Az éjszaka alig aludt valamit. Aisa arca égett előtte, és elhatározta, hogy Szahin most már hiába bujkál, beszél vele.

– Gyere a szigetre, László, beszélnivalóm van veled – mondta Szahin –, ott nem jár-kel senki, és nem háborgatnak bennünket.

Lászlónak feltűnt Szahin sápadtsága.

– Kardot ne vigyünk? Mert úgy nézel rám... – És nevetett.

–Ne nevess, László, jobb, ha nem viszünk...

László látta Szahinon a vergődést, és őszintén sajnálta.

„Talán Zsuzsa kikosarazta – gondolta –, és azon szomorodott el ennyire. Ne adj' isten, mert akkor Szahin nem segít...”

– Sietek – ugrott fel –, nekem is vannak mondanivalóim, de nem mertem közeledni se hozzád. Olyan tűnődő és szomorú lettél. Jobb, ha túl vagyunk rajta!

És a csónak ellódult velük a parttól, és elvitte őket a szigetre, de egész úton nem szólt egyikük sem egy szót se. Mindegyik a maga gondolatával bajlódott.

A szigeten még füstölgött egy kis éjszakai tűz, de a két Máté másfelé járt valahol.

László rőzsét vetett a hamura, és az hamar lángra lobbant. Ezzel is telt az idő, és nyeltek nagyokat, mert sehogy sem indult meg a szó.

Végre László:

– Szahin! Ismersz engem?

– Ismerlek, László!

– Becsületes, igaz, vitéz embernek ismersz?

Szahinnak lelkiismeret-furdalása kezdett lenni.

–Annak ismerlek, és hidd el, akármi történt is, testvéremnek tartalak.

„Akármi történt? – László tűnődött egy pillanatig. – Mi az ördög történhetett?...”

–Tudom, hogy testvérül fogadtuk egymást – folytatta –, nem feledtem el

egy pillanatig sem, és nem csalatkozol bennem akkor sem, amikor már nem leszünk azok.

Szahin lehorgasztotta fejét.

– „Azért” lehetünk.

– Hát hogy lehetnénk, kedves Szahinom? Érts meg végtére... Akkor... akkor nem vehetném feleségül Aisát... én nem „csak” testvéred akarok lenni!...

Szahin úgy ugrott fel a tűz mellől, mintha megégette volna.

– László! Ó, de nagy az isten!

És nevetve esett László nyakába. Feldöntötte, fojtogatta, és László azt hitte, valami baja esett a jó Szahinnak.

– Így megkínoztál... Hát nem szólhattál már előbb?... Ó, te lókötő... Mennyi rossz éjszakám volt... Szegény Zsuzsa!

De itt már László kerekedett felül:

– Zsuzsa? Mi van Zsuzsával?

Szahin vallott, mint a bűnös. Hogy mennyire szégyellte magát, amikor ráeszmélt szerelmére, de hát ő azt hitte, hogy László és Zsuzsa... Hogy ez volt Oglu utolsó kívánsága...

– Dehogy volt – nevetett László –, hiszen mondtam már, hogy Zsuzsát az anyámnak hoztam, hogy el ne kallódjon a végeken.

– De azt mondtad, hogy nem adnál Kalesnak Zsuzsa pénzéből, ha feleséged lenne se... és én azt gondoltam, hogy feleségül is akarod venni...

– Majd akkor elnéztem volna, hogy hajnalonként a kis kertben diskuráljatok...

– Hát te ezt is tudod? Ó, te akasztófa! – És újból döngetni kezdte Lászlót. – Bezzeg én mit sem tudtam Aisáról! Nem is álmodta senki.

– Ez az – komolyodott el László –, most már arra kérlek, szólj mellettünk, ha atyátok akadályt látna köztünk, mivelhogy én keresztény vagyok.

– Akkor rosszul ismered őt, László. Atyám jó muzulmán, de Aisát nagyon szereti, és a te vallásodat is tiszteletben tartja.

László felett kiderült az ég.

– Ma van az első jó napom, mióta megjöttünk...

– Hát még nekem! – sóhajtott Szahin, és már tolta is vad sietséggel a csónakot. Arca ragyogott, és összenevettek Lászlóval.

Amikor leültek a szobában, Babocsainé dobbant közéjük.

– Én nem tudom, mi baja Zsuzsának. Csak sír és sóhajtozik.

László átölelte anyját.

– Üljön le, asszonyanyám! Az a baj, hogy Szahin és Zsuzsa... hiszen úgyis tudja. Kissé egymásba szerettek.

– Attól még nem megy víznek az ember – mondta Babocsainé.

– Attól nem, de azt hitték ám, hogy Oglu rám hagyta a lányát, és én veszem feleségül – nevetett László –, és Zsuzsa tán azt hitte, még verekszünk is érte. Hogy én jussot tartok rá... Ezért volt a sírás…

Szahin most a nagyasszony elé állt. Kedves ünnepiesen.

– Kérlek, nemzetes asszonyom, add nekem Oglu lányát. Szeretem Zsuzsát becsületes férfi módján. Tudom, hogy keresztény, és esküszöm a Koránra, hogy más nőt nem veszek melléje.

Babocsainé felállt, könnyes lett a hangja:

– Vidd el, fiam, és tedd olyan boldoggá, amilyen jó kislányom volt nekem, és amennyire én őt szeretem... – És megfordult, hogy kimenjen a szobából.

– Ne menj még el, asszonynéném – tartóztatta Szahin –, hozunk helyette másikat. Aki soha el nem hagy téged, szeret majd téged. Jó kislány. A húgom. Aisa a neve, és László választotta.

A nagyasszony csak átölelte a fiát, és csókolgatta, mint kisgyermek korában.

– Ugye, akkor itthon maradsz, édes fiam?

XVIII.

Mikor László lova megállt a fonódi végház előtt, késő alkonyatra járt már az idő, és Jóska mosolyogva eresztette le a hidat.

– Isten hozott, vitéz uram! De régen nem láttunk errefelé!

Csomay uram is felvidult, amikor László nyitott rá ajtót.

– Örülök, fiam, hogy látlak! Bizony, nemigen hittem, hogy még ajtót nyitasz rám. Azt a Markót be kellene aranyozni...

– Küldtem is érte egy legényt, hogy ha lehetséges, jönne ma ide. És hozzád is nagy szóm lenne, uram, bár talán majd haragszol érte.

– Mondd, fiam.

– Kedves Ferkó bátyám – sóhajtott László –, engedj el engem a végből. Megházasodom. Hazamennék... és kérlek újra, ne haragudj ezért.

Csomay uram felállt, és László vállára tette a kezét.

– Eredj, fiam! Szánts, vess, és ringasd fiaidat. Bizony mondom, nagyobb dolgot művelsz, mint ha megcsontosodsz a harcban, és magtalan öregséged viszed csak a sírba. Nézz rám, fiam. Egy életen keresztül hullott a vérem. Jobbra-balra dőltek ki mellettem a legjobb magyarok, szétforgácsolt, apró virtuskodásokban, és nem tettek mást, csak a hollókat táplálták. Eredj, fiam, mert kevesen vagyunk. Fogd meg a földet, mert az az ország. Köd van még, fiam, és azt sem tudjuk, miért harcolunk. Majd eljön annak is az ideje, amikor kelletek, te is meg a fiaid is. Most menj, fiam! – És hosszan megölelte szeretett vitézét.

– Estére búcsúzom a végháztól – mondta aztán László –, kérlek, nemzetes jó uram, tisztelj meg bennünket. Erre hívtam Markót is.

– Ott leszek, fiam. Nem is kell hívnod.

Lászlót nagy rivalgással fogadták a vitézek. Tudták már megszabadulását, és aki csak hozzáért, simogatott rajta egyet. Lászlót ez úgy meghatotta, hogy szinte árulónak érezte magát. Még nagyobb lett a zsivaj, amikor Markó lépett a nagy szobába.

– Éljen az új kapitány! – Felemelték a levegőbe.

– Ha leejtetek, agyonverlek benneteket! – dörmögött Markó, pedig egyenként szerette volna megölelni a vitézeket.

Amikor végre letették, Lászlóhoz fordult.

– Miért hívattál? – mérgeskedett. – Egy kapitányt nem lehet csak úgy előrángatni...

– Nagy dologban, Markó. Mint mindig, amikor baj van. Tort tartunk ma, mert búcsúzom a végháztól, vigadunk, mert – házasodom.

Erre megint kitört a vihar.

– Igazad van! Okosan teszed! –kiabáltak összevissza, csak Potyondy Miklós nézett körül kutatóan.

– Egy csepp bort sem látok. Miféle vigalom lesz ez?

De ekkor már előhúzták az asztalokat, és teríteni kezdtek a legények. A konyhán a kis Máté sürgölődött, és a pompás halak mellett pirosra sült malac, vadliba, túzok és őzcomb vándorolt az asztalra.

Amikor pedig már minden készen volt, és az ételek kellemes illata szétáradt az egész házban, belépett Csomay uram, és asztalhoz ültek.

Először csend volt, aztán halk beszéd járta. Elfogyott minden. Később hangosodott a beszéd, és amikor kihordták az ételmaradékokat, Csomay uram Lászlóra és jövendő asszonyára emelte a kupát.

Fenékig itta mindenki.

Aztán Markó egészségére ittak, de akkor az éjszaka már rálapult odakint a falakra.

A gyertyák füstje imbolyogva szállt a boltozat íve alatt, s amikor az ablakhoz ért, kisurrant a sötétségbe.

– Hát elmégy, László? – szólt valaki.

– Elmegyek...

A fejek lecsüggedtek, és a diák lenyúlt a lóca mellé húros szerszámjáért. Felbúgott a dal, kinyújtotta bársonyos szárnyát, és magához ölelte a vitézeket.

Énekelt a diák csendesen, szomorú álmodozással. A húrok zendülésében ott sóhajtozott a szél, mely ismeretlen utakon nyargal, ott jajdult a panasz, melyet őszi esők doboltak elhagyott végháztetőkön, ott sírt a szerető, akinek övében elfakult a mátkakendő, és ott hullt a fold a gödör mélyére, lágyan, temetve.

Énekelt a diák:

Holló jár a levegőben,
hess el, madár, más vidékre;

hess el, madár, ne bánts, ne vájj
a pajtásom két szemébe.

Inkább repülj, hollómadár,
túl a vízen, Győr várába,
ejts egy tollat, bús feketét
síró mátkája hajába.

Elhalkult az ének, csal: a húrok dombéroztak tovább, belehullva a borba, vérbe, álomba.

– Elmégy, László?

A diák ujjai alatt most halkan felkiáltottak a húrok, mint amikor hosszú tél után megcsordulnak az ereszek, és a távoli patakok csobogva hordanak tavaszi üzeneteket. Felujjongtak, mint messze muzsikaszó lakodalmas hajnaltájon, és dalolt a diák újra:

Őszre fordult erdő-mező,
vadmadár sír berekszélen,
vadmadár sír, vele én is
siratom a vitézségem,
legénységem.

Sírok is, meg nevetek is,
ha nem leszek veletek is,
megvigasztal az én párom,
kis galambom, gyöngyvirágom,
gyöngyvirágom.

– Ez a mi nótánk! Ugye, László? – mondta Csomay uram. – Meg az, hogy ... – És megpendítette sarkantyúját.

Másnap délre László már otthon volt. Csomay uram tíz vitézzel és Szahinnal pedig elindult már Koppány felé, hogy megkérjék és elhozzák Aisát.

Babocsainé kívánsága volt, hogy ne László menjen mátkájáért.

– Úgy illik az, hogy a násznagy hozza el a lányt – mondta, és Csomay uram szívesen ült lóra.

Ekkor már a vénasszonyok nyara csillogott a levegőben, és a fecskék a nádasban pihentek, mielőtt útra indultak volna.

János éjjel-nappal leste a kanyargós utat, mert nem engedte, hogy más kiáltsa el az örömhírt.

Először is a tihanyi szerzetes atyafi érkezett meg, aki megesketi a fiatalokat, és János vidáman kapta le süvegét.

– Isten hozott, szent atyám!

Aztán harmadnap délelőttjén kibukkant egy ló virágos feje a bokrok közül, utána a többi, és János elfelejtett kiáltani, csak szélesre tárta a kaput, és az öröm beözönlött az öreg udvarházba.

Szinán is eljött.

Kézen fogta Aisát, és odavezette Babocsainéhoz.

–Légy az anyja, nagyasszony... és kérlek, add nekünk a másikat, hogy helyette szerethessük.

Az öreg ház pedig tágra nyitotta vidám ablakszemeit.

Múlt a nap. A nagyszobában még ott szállt a „holtomiglan”, és az esküvés áhítata még ott csillogott a szemekben, amikor Szinán már nyergeltetett. Zsuzska holmiját is felcsatolták a nyerges öszvérekre, és János ismét nyitotta a kaput...

Lengett a kendő, kiáltó áldás szállt a távozók után, de aztán összezárultak mögöttük a bokrok.

Zsuzska megfordult még egyszer, karja bágyadtan intett, aztán ő is eltűnt, és János csendesen becsukta a kaput.

Délután pedig a két Máté a szigetre hordta a lakodalmas népet. Ez László kívánsága volt.

A szigeten már lobogott a tűz, és a nádház ajtaján kései virágok koszorúja virágzott.

A ház előtt asztal, tele minden jóval, mert a vitézek már rég elfeledték az ebédet. Csordult a bor, és a sípok nótájára megpendültek a sarkantyúk.

A nap azonban nem állt meg az égen.

Először Babocsainé, Csomay uram és Bogics ültek csónakba. Aztán halkult a nóta, fogyott az ember a szigeten. Utolsónak Potyondy Miklóst vitte ki a partra a kis Máté. Miklósnak egy jókora kulacs lógott a nyakában.

A nap ekkor szállt le túl a nagy vizeken, és vörös küllői kiragyogtak az

ég alján úszó felhők mögül. Halkult az élet a lápon. A nádas levelein már ősz borzongott végig, és magasan valahol kurrogva kiáltottak a darvak.

– Mintha álmodnék, édes uram – mondta Aisa. – Mintha mindig melletted lettem volna, és itt is, nézd, kigyúlnak egyenként az ismerős csillagok.

A szél megzendült a láp mélyén: sóhajtva hajolt meg millió nádszál, és az égen kinyitotta ezer meleg csillagszemét az est.

– Milyen közel van az ég – suttogta Aisa –, és én nagyon boldog vagyok. Hallod, a szívem hogy ver? Mintha a világ minden öröme benne dobogna.

– Kicsiny a világ, édes virágom – hajolt le László –, látod, én most karjaimban tartom az egész világot.

A tűz pedig tovább lobogott a szigeten.